

TÜRKiYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU VE ANALİTİK BİLANÇO

Örnek Uygulamalar ve Bilanço Yansımaları

ISBN (Elektronik Ortam): 978-605-4911-53-0

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU VE ANALİTİK BİLANÇO

Örnek Uygulamalar ve Bilanço Yansımaları

HAZIRLAYANLAR

İrfan YANAR
M.Uğur SABUNCUOĞLU
M.Murat ÖZDİL
Ebru UZUN
İ. Başar TÖZÜM
Fulya SEVİNÇ ORAL
Dr.Tevfik KOLDAŞ
Alper KARA
Tolga KİRAZ
Mehmet AYDIN
Duygu BERBEROĞLU
Tuba YILMAZ

Genel Müdür
Genel Müdür Yardımcısı
Müdür
Merkez Bankası Uzmanı
Merkez Bankası Uzmanı
Merkez Bankası Uzmanı
Merkez Bankası Uzmanı
Merkez Bankası Uzmanı
Merkez Bankası Uzmanı
Merkez Bankası Uzman Yardımcısı
Merkez Bankası Uzman Yardımcısı
Merkez Bankası Uzman Yardımcısı

ANKARA – 2016

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlarına ait olup Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşlerini yansıtmamaktadır. Bu kitapta yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek kararların sonuçlarından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası sorumlu tutulamaz.

İÇİNDEKİLER

TABLO ve GRAFİK LİSTESİ	v
KISALTMA LİSTESİ.....	vii
SUNUŞ	ix
GİRİŞ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM TCMB BİLANÇOSU

A. BİLANÇONUN YAPISI	1
1. ALTIN	2
2. YABANCI PARA BANKNOTLAR.....	2
3. YURT DIŞI BANKALAR	3
3.1 YP Menkul Kıymetler	4
3.2 Mevduat	4
3.3 Diğer	4
4. IMF ÜYELİĞİNDEN DOĞAN BAKİYELER	4
4.1 Rezerv Dilimi Pozisyonu / Rezerv Dilimi İmkanı.....	4
4.2 SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü / SDR Tahsisatı.....	5
4.3 IMF Mevduat Hesapları	5
5. MENKUL KIYMETLER.....	5
5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri	5
5.2 Diğer	5
6. PARA POLİTİKASI İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR VE BORÇLAR	6
6.1 Açık Piyasa İŞlemleri	6
6.2 Bankalararası Para Piyasa İŞlemleri.....	7
6.3 Likidite Senetleri.....	7
7. YURT İÇİ BANKALAR	8
8. KREDİLER	8
8.1 İ Krediler	8
8.1.1 Reeskont Kredileri	8
8.1.2 Diğer Krediler.....	8
8.2 Dış Krediler	8
9. İŞTİRAKLER.....	8
10. DURAN VARLIKLAR	9
11. TAKİPTEKİ ALACAKLAR	9

12. DİĞER AKTİFLER.....	9
12.1 Madeni Para	9
12.2 Gelir Tahakkukları.....	9
12.3 Diğer	9
13. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI.....	10
14. TEDAVÜLDEKİ BANKNOTLAR	10
15. MEVDUAT	10
15.1 Kamu Sektörü Mevduatı	10
15.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	11
15.2.1 Yurt İçi Bankalar.....	11
15.2.2 Yurt Dışı Bankalar	11
15.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı	11
15.2.4 Diğer	12
15.3 Diğer Mevduat	12
15.3.1 İşçi Dövizleri	12
15.3.2 Uluslararası Kuruluşlar	12
15.3.3 Fonlar	12
15.3.4 Diğer	12
16. VERGİ KALEMLERİ.....	13
16.1 Ödenecek Vergiler	13
16.2 Ertelenmiş Vergi Varlığı / Yükümlülüğü.....	13
17. KARŞILIKLAR	14
18. SERMAYE VE İHTİYAT AKÇESİ	14
18.1 Ödenmiş Sermaye	14
18.2 Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	14
18.3 İhtiyat Akçesi	14
19. DEĞERLEME HESABI	15
20. DİĞER PASİFLER.....	15
20.1 Hazine Altınları	15
20.2 Akreditifler	15
20.3 Alınan Krediler	16
20.4 Gider Tahakkukları.....	16
20.5 Diğer	16
B. TCMB FAALİYETLERİNE GÖRE BİLANÇO KALEMLERİ.....	17
1. TL İŞLEMLER	17
1.1 Para Politikası İşlemleri ile İlgili Kalemler	18

1.1.1 Para Politikası Kalemleri	18
1.1.2 TL Menkul Kıymetler	21
1.1.3 Reeskont Kredileri	22
1.1.4 Kamu Mevduatı	24
1.2 Zorunlu Karşılık Politikası İşlemleri	25
2. YP İŞLEMLER	26
2.1 Rezervin Tanımı, Kapsamı ve Rezerv Tutma Amaçları	26
2.2 Rezervin Kaynakları	28
C. BİLANÇO KALEMLERİNDEKİ DEĞİŞMELER: 2004-2015	31
D. TCMB KÂR-ZARARI	32

İKİNCİ BÖLÜM ANALİTİK BİLANÇO

A. ANALİTİK BİLANÇONUN ANLAMI VE TCMB BİLANÇOSU İLE İLİŞKİSİ	37
B. ANALİTİK BİLANÇO KALEMLERİ	39
1. AKTİF	39
2. PASİF	41
C. ANALİTİK BİLANÇODAN TÜRETİLEN PARASAL BÜYÜKLÜKLER	43
1. REZERV PARA	43
2. PARASAL TABAN	45
3. MERKEZ BANKASI PARASI	46
D. NET DÖVİZ POZİSYONU VE ANALİTİK BİLANÇO	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TCMB PARA POLİTİKASININ VE İŞLEMLERİNİN BİLANÇOYA VE ANALİTİK BİLANÇOYA ETKİLERİ

A. TCMB PARA POLİTİKASININ ETKİLERİ	53
1. TL LİKİDİTE YÖNETİMİ	53
2. KUR POLİTİKASI	56
3. ZORUNLU KARŞILIK POLİTİKASI	59
B. TCMB İŞLEMLERİNİN ETKİLERİ	62
1. TL İŞLEMLER	62
1.1 Repo İşlemleri	63
1.2 Ters Repo İşlemleri	65
1.3 Kesin Alım İşlemleri	67

1.4 Kesin Satım İşlemleri	68
1.5 TL Depo (Vadeli Mevduat) Alımı ve Satımı	69
1.5.1 TL Depo Alım İşlemleri.....	69
1.5.2 TL Depo Verme İşlemleri	71
1.6 Likidite Senetleri İhraç/Erken İtfa	73
1.7 Hazine İşlemleri.....	75
1.7.1 Hazine İhale İşlemleri	76
1.7.2 DİBS İtfası	77
2. YP İŞLEMLER	78
2.1 Döviz Alım/Satım İşlemleri	78
2.1.1 Döviz Alım İşlemleri	78
2.1.2 Döviz Satım İşlemleri	80
2.2 YP Menkul Kıymet Alımı	81
2.3 Döviz Depo İşlemleri.....	83
2.3.1 Döviz Depo Verme İşlemleri	83
2.4 Reeskont Kredileri	85
2.5 YP Zorunlu Karşılıklar	87
2.5.1 YP Zorunlu Karşılık Tesisi	87
2.5.2 Rezerv Opsiyon Mekanizması	88
2.5.2.1 Yabancı Para Cinsinden Kullanılan Rezerv Opsiyon Mekanizması	88
2.5.2.2 Altın Cinsinden Kullanılan Rezerv Opsiyon Mekanizması	89
2.6 İhbarlı Döviz Mevduat Hesaplarındaki Hareketler	91
2.7 Hazine Döviz İşlemleri.....	93
2.7.1 Hazine'ye Döviz Satışı	93
2.7.2 Hazine'nin Eurobond İhracı ve İtfası	94
EKLER	99
KAYNAKÇA.....	103

TABLO ve GRAFİK LİSTESİ

TABLolar

Tablo 1: TCMB Bilançosu	1
Tablo 2: TCMB Bilançosunda Altın Dâhil Döviz Rezervleri	27
Tablo 3: Analitik Bilanço	38
Tablo 4: Finansal Sistemdeki TL Likiditesini ve Sistemin Fonlama İhtiyacını Etkileyen Faktörler	54
Tablo 5: Toplam Döviz Alımları (Net)	59

GRAFİKLER

Grafik 1: TL Varlıkların ve TL Yükümlülüklerin Toplam Bilanço Büyüklüğüne Oranı	17
Grafik 2: TL Varlık/TL Yükümlülük Oranı	17
Grafik 3: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif), BPPİ (Aktif), Açık Piyasa İşlemleri (Pasif) ve BPPİ (Pasif)	18
Grafik 4: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif) ile Net Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	19
Grafik 5: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif) ile Bankacılık Sektörü TL Mevduatı	20
Grafik 6: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif), Bankacılık Sektörü TL Mevduatı ve Bankacılık Sektörü YP Mevduatı	20
Grafik 7: TL ve YP Ağırlıklı Ortalama Zorunlu Karşılık Oranları	20
Grafik 8: TL Menkul Kıymetler	21
Grafik 9: 5 Kasım 2001 Öncesi Menkul Kıymetler ve İkincil Piyasadan Alınan Menkul Kıymetler	21
Grafik 10: Reeskont Kredileri ve Reeskont Kredilerinin Üst Limitleri	22
Grafik 11: Firma Bazında Reeskont Kredisi Limitleri	23
Grafik 12: Kamu Mevduatı/Bankacılık Sektörü Mevduatı	24
Grafik 13: Kamu TL Mevduatı/Bankacılık Sektörü TL Mevduatı	24
Grafik 14: Kamu YP Mevduatı/Bankacılık Sektörü YP Mevduatı	24
Grafik 15: TL ve YP Kamu Mevduatı	25
Grafik 16: Kamu Mevduatı Kompozisyonu	25
Grafik 17: Bankacılık Sektörü Serbest TL Mevduatı ve Bloke TL Mevduatı	25
Grafik 18: Bankacılık Sektörünün Tesis Etmesi Gereken TL Zorunlu Karşılık Tutarı	26
Grafik 19: TCMB Döviz Rezervlerin Gelişimi ve Kaynakları	28
Grafik 20: Türk Lirası İşlemler Karşılığı Rezerv Değişimi	29
Grafik 21: İhale Ve Müdahale Yoluyla Döviz Alım Satımları	29
Grafik 22: Reeskont Kredi Dönüşlerinin Rezerve Katkısı	30
Grafik 23: Bankalar YP Zorunlu Karşılıkları – Altın Dâhil Döviz Rezervleri	30

Grafik 24: Aktif kalemlerin 2004-2015 Yılları Arası Dağılımı.....	31
Grafik 25: Pasif Kalemlerin 2004-2015 Yılları Arası Dağılımı	31
Grafik 26: TCMB Kâr Zarar Gelişmeleri.....	32
Grafik 27: TCMB Zararının Bileşenleri (2004 – 2005).....	32
Grafik 28: TCMB Kârının Bileşenleri (2006 – 2015)	33
Grafik 29: İç Varlıkların Dış Varlıklara Oranı.....	37
Grafik 30: İç Ve Dış Varlıkların Toplam Aktif İçindeki Payları.....	40
Grafik 31: Toplam Pasif, Toplam Döviz Yükümlülükleri, Merkez Bankası Parası	41
Grafik 32: Emisyon.....	43
Grafik 33: Önemli Pasif Kalemlerin Toplam Bilançoya Oranı.....	44
Grafik 34: APİ ve Bankalar Mevduatı	44
Grafik 35: Para Tabanı, Net İç Varlıklar ve Net Dış Varlıklar.....	46
Grafik 36: Merkez Bankası Parası ve Açık Piyasa İşlemlerinin Gelişimi	47
Grafik 37: Dış Varlıklar, Toplam Döviz Yükümlülükleri, Net Döviz Pozisyonu	48
Grafik 38: Dış Varlıklar / Toplam Döviz Yükümlülükleri	49
Grafik 39: Altın Dâhil Döviz Rezervi	58

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APİ	Açık Piyasa İşlemleri
BIS	Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements)
BİST	Borsa İstanbul
BPPİ	Bankalararası Para Piyasası İşlemleri
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
DTH	Döviz Tevdiat Hesapları
FED	Amerikan Merkez Bankası (The Federal Reserve)
GUD	Gerçeğe Uygun Değer
HMVKŞ	Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi
IILM	Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu (International Islamic Liquidity Management)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
KMDTH	Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları
MBP	Merkez Bankası Parası
NDV	Net Dış Varlıklar
NİV	Net İç Varlıklar
PPK	Para Politikası Kurulu
PT	Para Tabanı
Repo	Geri satım vaadiyle alım
ROK	Rezerv Opsiyon Katsayısı
ROM	Rezerv Opsiyon Mekanizması
SDH	Süper Döviz Hesapları
SDR	Özel Çekme Hakları (Special Drawing Rights)
SWIFT	Dünya Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Kuruluşu (Society For Worldwide Interbank Financial Telecommunication)
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Ters Repo	Geri alım vaadiyle satım
TL	Türk Lirası
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
USD	ABD Doları
VUK	Vergi Usul Kanunu
YP	Yabancı Para

TCMB, 2001 yılı Mayıs ayındaki kanun değişikliği ile araç bağımsızlığına kavuşmuş, böylece enflasyon hedeflemesi rejimine geçişin ön koşullarını oluşturan şeffaf, iyi yönetim ilkelerine gereken önemi veren, güvenilir ve hesap verebilir çağdaş merkez bankacılığının kurumsal çerçevesi çizilmiştir. Bu kapsamda, TCMB'nin fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçları doğrultusunda, geleneksel ve yeni geliştirilen politika araçlarının yanında, iletişim kanalları da destekleyici bir araç olarak kullanılmıştır.

TCMB Bilançosu, para politikası uygulamalarının şeffaf bir şekilde takip edilebileceği temel kaynaklardan biridir. Bilançosunu haftalık, aylık ve yıllık olarak; analitik bilançoğu ise günlük olarak Genel Ağ sayfasında yayımlayan TCMB, bu açıklık ve şeffaflık ilkesinin bir parçası olarak, zaman zaman kamuoyunun bilgisine ek yayınlar sunmaktadır. Bu ilke doğrultusunda, 1993 yılında hazırlıklarına başlanıp, 1997 yılında basılan "TCMB Vaziyeti ve Anlamı" kitabının güncellenmiş ve genişletilmiş hali 2006 yılında tekrar yayımlanmıştır.

TCMB Bilançosunda ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda değişikliklere gidilebilmektedir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere anılan Kanun kapsamındaki tüm işletmeler finansal tablolarını Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına uygun olacak şekilde hazırlamaya başlamışlardır. Bu çerçevede, hem kanuni yükümlülüğü yerine getirebilmek hem de zaman içerisinde ortaya çıkan bazı değişiklik ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla, bilanço ve analitik bilançoda 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere değişiklikler yapılmıştır.

2013 yılında yapılan bilanço değişikliklerini de kapsayacak şekilde hazırlanan bu kitap, TCMB bilançosu üzerine en güncel kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Kitapta TCMB'nin TL ve YP işlemleri ayrı ayrı ele alınarak, son on iki yıllık dönemde (2004-2015) bilanço ve analitik bilanço kalemlerinin ve kâr/zarar hesabının gelişimi incelenmiş; bilançodaki değişimlerle TCMB'nin politika tercihlerindeki değişimlerin ilişkisi üzerinde durulmuştur. Özellikle söz konusu dönemin ikinci yarısında (2009-2015) küresel finansal krizle birlikte öne çıkan politikalar vurgulanmıştır.

Bilanço ve analitik bilanço kalemlerinin ayrıntılı anlatımının yanında, örnek işlemlerin bilançoğa ve analitik bilançoğa yansımalarına da yer verilmiştir. Ayrıca, TCMB'nin para ve kur politikasının bilanço ve analitik bilanço üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Kitabın hazırlanmasında değerli görüş ve önerileriyle katkıda bulunan Muhasebe Genel Müdür Yardımcıları Sayın Kenan Alpdünder ve Sayın Fatih Güldamlasioğlu'na, Başmüfettiş Sayın Mine Aşık'a, Kıdemli Ekonomist Sayın Dr.Yüksel Görmez'e teşekkür ederiz.

İlgilenenler için önemli bir bilgi kaynağı olma özelliğini sürdüren TCMB Bilançosu için bu kitap, ihtiyaç duyulduğunda TCMB işlemlerine ilişkin sorulara yanıt verebilmesi için bir başvuru niteliği taşımaktadır.

Merkez Bankaları, uzun vadede toplumun refah düzeyini yükseltmede bir ön koşul olan fiyat istikrarını sağlayabilmek için para politikası araçlarını kullanırlar. Bu süreçte, fiyat istikrarı ile doğrudan ilgili olan finansal istikrar da merkez bankalarının gözetmeleri gereken önemli bir husustur. Merkez bankalarının fiyat istikrarını ve finansal istikrarı sağlamak için uyguladıkları politikalar sonucunda döviz kuru ve faiz oranlarında meydana gelen değişimler bilançolarını etkilemektedir. Bu politikaların merkez bankası bilançosuna yansımaları ekonomideki karar alma birimleri için önemli bir gösterge niteliğindedir.

TCMB'nin altın ve döviz rezervi, para politikası araçları, edindiği TL ve YP menkul kıymetler, kullandığı reeskont kredileri, Hazine'nin ve bankacılık kesiminin TCMB nezdinde bulundurduğu TL ve YP mevduat, bankaların zorunlu karşılıkları, tedavüle sürülen banknot miktarı gibi kalemler TCMB Bilançosu üzerinden takip edilebilmektedir.

Bir anonim şirket olan TCMB, bilançosunda belirli bir tarih itibarıyla varlıklarını ve kaynaklarını göstermek zorundadır. Ancak, TCMB Bilançosunu ticari banka bilançolarından ayıran üç önemli fark bulunmaktadır. Bunlar, "Tedavüldeki Banknotlar", IMF ile ilişkileri gösteren hesaplar ve "Değerleme Hesabı"dır.

1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 4. maddesi ile Türkiye'de banknot ihraç etme yetkisi sadece TCMB'ye verilmiş olup, tedavüle çıkartılan banknotlar bilançonun pasifinde yer alan "Tedavüldeki Banknotlar" kaleminde izlenmektedir.

1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 41. maddesi ile TCMB'ye Hükümetin haznedarlığı görevi verilmiştir. Türkiye'nin 1947 yılından beri devam eden IMF'ye üyeliği çerçevesinde ise Hazine IMF'nin mali ajanı, TCMB IMF'nin saklama kuruluşudur. Türkiye'nin IMF üyeliğinden doğan varlık ve yükümlülükleri TCMB Bilançosunda yer almaktadır.

TCMB Kanunu'nun 61. maddesi gereğince, Türk parasının değerinin yabancı paralar karşısında değişmesi nedeniyle TCMB'nin aktif ve pasifindeki altın ve dövizlerin yeniden değerlemesi sonucu oluşan gerçekleşmemiş gelir ve giderler bilançonun aktif ve pasifinde yer alan "Değerleme Hesabı" kalemlerinde izlenmektedir. Gerçekleşmemiş giderler bilançonun aktifinde, gerçekleşmemiş gelirler ise bilançonun pasifinde gösterilmektedir. Bu gelir ve giderlerin gerçekleşmesi halinde, gerçekleşen tutarlar kâr ve zarar hesaplarına aktarılmaktadır. Ticari bankalarda ise gerçekleşmemiş gelir ve giderler doğrudan kâr ve zarar hesaplarında gösterilmektedir.

Para politikasının etkilerinin bilanço üzerinden izlenmesini kolaylaştırmak amacıyla bilanço kalemlerinin toplulaştırılması ve netleştirilmesi yoluyla analitik bilanço elde edilmektedir. TCMB Analitik Bilançosu TCMB Genel Ağ sitesinde günlük olarak yayımlanmaktadır. Haftalık, aylık ve yıllık olarak yayımlanan TCMB Bilançosuna ise yine TCMB Genel Ağ sitesinden erişilebilmektedir.

Kitabın birinci bölümünde TCMB bilançosunun yapısı, TCMB faaliyetlerine göre bilanço kalemleri ve TCMB kâr/zarar gelişmeleri anlatılmaktadır.

Analitik bilançonun anlamı ve yapısı, analitik bilançoda yer alan parasal büyüklüklerin tanımı ve bilançodan analitik bilançoya nasıl geçildiği ikinci bölümün konusunu oluşturmaktadır.

Üçüncü bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda TCMB'nin her yıl "Para ve Kur Politikası" metni ile kamuoyuna duyurduğu politikaların bilanço ve analitik bilanço üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. İkinci kısım ise TCMB'nin seçilmiş TL ve YP işlemlerinin bilanço ve analitik bilanço üzerindeki etkilerine ayrılmıştır.

Kitabın, TCMB Bilançosu ve Analitik Bilanço konusunda bilgi edinmek isteyenlere faydalı olmasını dileriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

TCMB BİLANÇOSU

*TCMB Bilançosunun yapısı
TCMB faaliyetlerine göre Bilanço kalemleri
TCMB kâr/zararını etkileyen temel işlemler*

A. BİLANÇONUN YAPISI

Merkez bankalarının bilançoları para politikaları ile finansal sistemin karşılıklı etkileşimi sonucunda biçimlenen ve dolayısıyla ekonomideki karar alma birimlerinin davranışlarının oluşumunda etkili olan önemli bilgi kaynaklarıdır. TCMB Bilançosunun önemi, ekonomi politikalarının saptanma ve uygulanmasında TCMB'nin önemli bir otorite olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 1, haftalık olarak Resmi Gazete'de yayımlandığı haliyle TCMB Bilançosunu göstermektedir¹:

Tablo 1: TCMB Bilançosu	
AKTİF	PASİF
<p>1 Altın 1.1 Uluslararası Standartta Olan</p> <p>2 Yabancı Para Banknotlar</p> <p>3 Yurt Dışı Bankalar 3.1 YP Menkul Kıymetler 3.2 Mevduat 3.3 Diğer</p> <p>4 Rezerv Dilimi Pozisyonu</p> <p>5 Menkul Kıymetler 5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri 5.2 Diğer</p> <p>6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar 6.1 Açık Piyasa İşlemleri 6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri</p> <p>7 Yurt İçi Bankalar</p> <p>8 Krediler 8.1 İç Krediler 8.1.1 Reeskont Kredileri 8.1.2 Diğer Krediler 8.2 Dış Krediler</p> <p>9 İştirakler</p> <p>10 SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü</p> <p>11 Duran Varlıklar (Net)</p> <p>12 Takipteki Alacaklar (Net) 12.1 Takipteki Alacaklar 12.2 Takipteki Alacaklar Karşılığı (-)</p> <p>13 Ertelenmiş Vergi Varlığı</p> <p>14 Değerleme Hesabı</p> <p>15 Diğer Aktifler 15.1 Uluslararası Standartta Olmayan Altın 15.2 Madeni Para 15.3 Gelir Tahakkukları 15.4 Diğer</p> <p>16 Geçmiş Yıllar Zararı</p>	<p>1 Tedavüldeki Banknotlar</p> <p>2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar 2.1 Açık Piyasa İşlemleri 2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri 2.3 Likidite Senetleri</p> <p>3 Mevduat 3.1 Kamu Sektörü Mevduatı 3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler 3.1.2 Diğer 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı 3.2.1 Yurt İçi Bankalar 3.2.2 Yurt Dışı Bankalar 3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı 3.2.3.1 Nakit 3.2.3.2 Altın 3.2.4 Diğer 3.3 Diğer Mevduat 3.3.1 İşçi Dövizleri 3.3.2 Uluslararası Kuruluşlar 3.3.3 Fonlar 3.3.4 Diğer</p> <p>4 Yurt Dışı Bankalar</p> <p>5 Rezerv Dilimi İmkânı</p> <p>6 SDR Tahsisatı</p> <p>7 Vergi Yükümlülüğü 7.1 Ödenecek Vergiler 7.2 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü</p> <p>8 Karşılıklar</p> <p>9 Sermaye ve İhtiyat Akçesi 9.1 Ödenmiş Sermaye 9.2 Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı 9.3 İhtiyat Akçesi</p> <p>10 Değerleme Hesabı</p> <p>11 Diğer Pasifler 11.1 Hazine Altınları 11.2 Akreditifler 11.3 Alınan Krediler 11.4 Gider Tahakkukları 11.5 Diğer</p>

¹ Tablo 1'de haftalık olarak Resmi Gazetede yayımlanan haliyle TCMB Bilançosu, Ek 1'de ise yıllık raporda yayımlanan haliyle yıl sonu (31.12.2015) TCMB Bilançosu sunulmaktadır. "Dönem Kâr/Zararı" kalemi, yıl sonuna kadar "Diğer Pasifler/Aktifler" altında "Diğer" kalemi içinde gösterilirken, yıl sonunda bilançoda ayrı bir kalem olarak gösterildiğinden, Tablo 1 ve Ek 1'de sunulan bilançoların numaralandırmaları farklılaşmaktadır. Aşağıdaki bilanço açıklamalarında ise bazı bilanço kalemleri birleştirilerek tek başlık altında anlatıldığından, açıklama başlıklarının numaraları ile bilanço kalemlerinin numaraları farklılık göstermektedir.

1. ALTIN

Altın mevcudu, uluslararası standartta olan ve olmayan altınlardan oluşmaktadır. Uluslararası standartta olan altınlar 0,995 ayarında, yaklaşık 10,3 ile 14,3 kilo arasında ağırlığa sahip, külçe şeklinde, uluslararası kabul görmüş kuruluşların damgasını ve seri numarasını taşıyan ve uluslararası işlemlerde ödeme aracı olarak kabul edilen altınlardır. Uluslararası standartta olan altınların bir kısmı TCMB'ye ait olup, diğer kısmı ise zorunlu karşılık tesis eden bankalara ve finansman şirketlerine ait bulunmaktadır. Söz konusu altınlar, TCMB kasalarında, BİST nezdinde ve yurt dışındaki bankalar nezdinde muhafaza edilmektedir.

Uluslararası standartta olan altınlar, TCMB tarafından döviz rezervlerinin bir parçası olarak tutulmaktadır. Rezerv yönetimi politikası kapsamında son yıllarda TCMB tarafından altın alım satımı yapılmamaktadır.

Uluslararası standartta olmayan altınlar, uluslararası standarttaki külçe niteliğine sahip olmayıp, darphane tarafından eritilerek 0,91666 ayarına getirilen altınlardır. Söz konusu altınların bir kısmı TCMB'ye, bir kısmı da Hazine'ye aittir ve tamamı TCMB kasalarında muhafaza edilmektedir. Uluslararası standartta olmayan altınlar, bilançonun aktifinde "15 Diğer Aktifler" kaleminin altında takip edilmekte olup, Hazine'ye ait olan kısım ayrıca bilançonun pasifinde "11 Diğer Pasifler/11.1 Hazine Altınları" kaleminde gösterilmektedir.

Altınların bilançoda TL olarak gösteriminde kullanılan formül:

$$1 \text{ safi gram altının TL fiyatı} = (\$_{TL} \times ONS_{\$/}) / ONS_{gr}$$

$\$_{TL}$ = ABD doları döviz alış kuru

$ONS_{\$/}$ = Londra Altın Borsasında 1 ons altının ABD doları cinsinden kote edilen fiyatı

ONS_{gr} = 1 ons altının gram karşılığı

Altın, alım tarihinde geçerli fiyatlar üzerinden kayda alınmakta ve izleyen dönemlerde GUD ile değerlendirilmektedir. GUD ayın son gününde Londra Altın Borsasında saat 10.30 ve saat 15.00'te kote edilen altın fiyatlarının ortalaması ve 1 ons altın = 31,1035 gram esas alınarak hesaplanmakta, altınlar ay sonlarındaki değerlendirilmiş değerleri üzerinden günlük olarak TL'ye çevrilerek bilançoda gösterilmektedir. Altının hem fiyat hem kur farkı değişiminden kaynaklanan GUD değişiklikleri gerçekleşmemiş kazanç ya da kayıp olarak TCMB Kanunu'nun 61. maddesi gereğince "Değerleme Hesabı"nda takip edilmektedir.

2. YABANCI PARA BANKNOTLAR

TCMB şubelerinin kasalarındaki konvertibl YP efektif mevcudunu göstermektedir.

3. YURT DIŞI BANKALAR

TCMB'nin döviz rezervlerinin büyük bir bölümünü oluşturan "Yurt Dışı Bankalar" kalemi, TCMB'nin yurt dışındaki bankalar nezdindeki cari hesapları, depo hesapları ve rezerv amaçlı tutulan menkul kıymetlerden oluşmaktadır.

TCMB döviz rezervleri, TCMB Kanunu'nda belirtildiği Şekilde, sırasıyla güvenli yatırım, likidite ve getiri öncelikleri dikkate alınarak ve muhafazakâr bir yaklaşımla uluslararası piyasalarda değerlendirilmektedir. Bir başka ifadeyle, döviz rezervlerinin yönetimi sırasında bir yatırım tercihi sonucu olarak ortaya çıkan finansal riskler muhafazakâr bir Şekilde yönetilerek en aza indirilmeye çalıŐılmaktadır. Döviz rezervleri, Döviz Rezerv Yönetimi Yönetmeliği'nde belirlenmiş olan yatırım kriterleri ve bu çerçevede her yıl sonunda, takip eden yılda uygulanmak üzere Döviz Risk Yönetimi ve Yatırım Komitesi tarafından belirlenen ve Yönetim Komitesi'nin onayı ile uygulamaya konulan Model Portföy'de belirtilen hedefler ve limitler çerçevesinde yönetilmektedir (TCMB, 2016).

Bu çerçevede TCMB, yurt dışı piyasalarda yatırım yapacağı kuruluşları seçerken üç aşamalı bir risk yönetimi süreci uygulamaktadır. İlk aŐamada, yatırımlarını uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği kredi notlarını temel alarak "Döviz Rezerv Yönetimi Yönetmeliği" ile belirlenmiş olan minimum kredi notu kısıtına uyan, yüksek kredi kalitesine sahip, önde gelen uluslararası finansal kuruluşlar ve borçlanıcılar ile sınırlandırmaktadır. Buna göre TCMB, vadesi bir yılı geçmemek üzere en az A2 veya dengi kredi notuna sahip banka riski alabilmekte; en az A1 veya dengi kredi notuna sahip ülkelerce ihraç ya da garanti edilen menkul kıymetlere yatırım yapabilmektedir. Ayrıca, TCMB, kredi notu kısıtı aranmaksızın, Uluslararası Ödemeler Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu tarafından ihraç ya da garanti edilen menkul kıymetlere de yatırım yapabilmektedir.

İkinci aŐamada, finansal kuruluşlar ile yapılan işlemlerden kaynaklanan tüm kredi risklerini kontrol etmek ve TCMB açısından kabul edilebilir düzeyin üzerine çıkmasını önlemek amacıyla, her yıl Model Portföy kapsamında belirlenen işlem limitlerinin toplamı, yönetilebilir rezervin belirli bir oranı ile sınırlandırılmaktadır.

Üçüncü aŐamada, anılan Yönetmelik ile belirlenmiş olan minimum kredi notu sınırlamasına uyan kuruluşlar arasından işlem yapılabilecek kuruluşlar belirlenmekte ve her bir kuruluŐa sermaye büyüklüğü ve kredi değerliliğini de dikkate alan bir yöntemle bir kredi riski limiti tanınmaktadır. Kuruluşlarla yapılan tüm işlemlerde işlem türüne göre hesaplanan kredi riskine maruz tutarlar anlık olarak kuruluşların limitlerine yansıtılmakta, limitlerin kullanımı düzenli olarak izlenmekte ve raporlanmaktadır.

Sonuç olarak, rezervlerin çok büyük bir bölümünün yabancı ülke hazineleri tarafından ihraç ya da doğrudan garanti edilen kıymetler ile uluslararası kuruluşlar tarafından ihraç edilen kıymetlere yatırılması nedeniyle, rezerv yönetimi sırasında alınan kredi riski çok düşük düzeylerde kalmaktadır.

Bilançonun pasifinde yer alan "4 Yurt Dışı Bankalar" kalemi ise, TCMB'nin yükümlülüğünü göstermekte olup, yurt dışı bankaların muhabirlik anlaşmaları çerçevesinde TCMB nezdinde açtıkları hesapları içermektedir.

3.1 YP Menkul Kıymetler

Bu kalemdeki menkul kıymetler, yabancı ülke devlet tahvilleri ve hazine bonolarını içermekte olup, yurt dışı bankalar nezdinde saklanmaktadır. Rezerv amaçlı tutulan menkul kıymetler kayda alınmalarının ardından ay sonları itibarıyla işlem gördükleri uluslararası piyasalarda oluşan kapanış fiyatları üzerinden GUD ile muhasebeleştirilmektedir.

3.2 Mevduat

Faize tabi depo hesapları yer almaktadır.

3.3 Diğer

Faize tabi olan ya da olmayan cari hesaplar yer almaktadır.

4. IMF ÜYELİĞİNDEN DOĞAN BAKİYELER

Türkiye'nin IMF üyeliği çerçevesinde ortaya çıkan varlık ve yükümlülükler bilançoda dört kalemde izlenmektedir. Ayrıca IMF'nin TCMB nezdinde iki adet mevduat hesabı bulunmaktadır.

IMF nezdinde bir ülkenin kotası, oy ve temsil gücünün yanı sıra o ülkenin IMF'ye kaynak sağlama kapasitesinin ve potansiyel borçlanma düzeyinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamakta, ayrıca üye ülkelerin IMF'den borçlanma maliyetlerini de etkilemektedir. IMF içerisindeki kota dağılımının, üye ülkelerin dünya ekonomisi içerisindeki görece konumlarını daha iyi yansıtması amacıyla, son yıllarda IMF içerisinde adil bir kota mekanizmasının tesis edilmesi ve kota dağılımlarının buna göre yeniden ayarlanmasına yönelik olarak kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmanın neticesinde, daha sağlıklı bir kota mekanizması tesis edilmiş; başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, IMF içerisinde düşük temsil oranına sahip ülkelere kota artışı sağlanmış ve ileriki yıllarda kotaların düzenli olarak gözden geçirilmesi yönünde ilke kararı alınmıştır (TBMM, 2011: s.1). IMF kotalarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin süreç içerisinde, Türkiye'nin ülke kotası 26 Ocak 2016 tarihi itibarıyla 4.658.600.000 SDR olmuştur.

4.1. Rezerv Dilimi Pozisyonu / Rezerv Dilimi İmkani

31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla IMF nezdinde bulunan kotanın, 37.750.000 SDR'lik kısmı altın olmak üzere, altın ve YP olarak ödenen kısmını oluşturan 112.775.000 SDR aktifte "Rezerv Dilimi Pozisyonu" hesabına; pasifte ise "Rezerv Dilimi İmkani" hesabına kaydedilmiştir. "Rezerv Dilimi Pozisyonu", her an kullanıma hazır bir tutar olması nedeniyle rezervlerimize dâhil edilmektedir.

4.2. SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü / SDR Tahsisatı

IMF tarafından ülkemize tahsis edilmiş ve Hazine tarafından kullanılmış olan 112.307.000 SDR ile 2009 yılında tahsis edilen toplam 959.022.729 SDR tutarındaki Genel ve Özel SDR Tahsisatı aktifte "10 SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü" ve pasifte "6 SDR Tahsisatı" kalemlerinde izlenmektedir.

TCMB'nin IMF'ye rezerv amaçlı kullanılan kredilerden doğan yükümlülüğü 31 Aralık 2005 tarihi itibarıyla sıfırlanmıştır. Hazine'nin IMF'den doğrudan borçlanma yoluyla sağladığı kredilerin geri ödemesi ise 14 Mayıs 2013 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır.

4.3. IMF Mevduat Hesapları

IMF'nin 1 ve 2 no.lu hesapları, bilançonun pasifinde "Uluslararası Kuruluşlar Mevduatı" başlığı altında izlenmektedir. IMF 1 no.lu hesabı TCMB'nin rezerv amaçlı kullandığı kredileri, bu kullanımın olmadığı dönemlerde ise ülkemizin IMF nezdindeki kotasının %0,25'i oranındaki tutarının IMF değerlendirilmesinden TL karşılığını göstermektedir. IMF'nin idari harcamaları IMF 2 no.lu hesabından gerçekleştirilirken, yurt içinde IMF yayınlarının satışından elde edilen gelirler gibi idari alacaklar ise bu hesaba aktarılır. Hazine tarafından IMF'ye kredi teminatı ya da kota ödemesi amacıyla verilmiş ciro edilemez, faizsiz ve istendiğinde paraya çevrilebilir menkul kıymetler nâzım hesaplarda izlenmektedir.

5. MENKUL KIYMETLER

TCMB'nin her türlü likidite durumu olasılığını dikkate alarak faiz oranlarını kontrol edebilmesi, likidite yönetimi araç çeşitliliğini ve operasyonel esnekliğini koruyabilmesi için teknik nedenlerle açık piyasa işlemleri portföyünde yeterli miktarda menkul kıymet bulundurması gerekmektedir (TCMB, 2009b). Bu çerçevede oluşturulan TCMB açık piyasa işlemleri portföyünde yer alan kıymetlerden vadesi gelenler, DİBS veya TL cinsi kira sertifikası alımları ile yenilenmektedir.

5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri

Bu kalemdeki menkul kıymetler, TCMB Kanunu'nun açık piyasa işlemleri ile ilgili 52. maddesine dayanılarak, para arzı ve ekonominin likiditesini düzenlemek amacıyla, TCMB'nin kendi nam ve hesabına satın aldığı DİBS'lerden oluşmaktadır.

Menkul kıymetler bilançoya ilk olarak maliyet değerleri ile yansıtılmaktadır. Kayda alınmalarının ardından ay sonları itibarıyla GUD ile değerlemeye tabi tutulmakta ve oluşan kazanç ve kayıplar, kâr/zarar hesaplarına intikal ettirilmektedir.

5.2 Diğer

Bu kalemde DİBS dışındaki menkul kıymetler bulunmaktadır. Daha önce bakiye göstermeyen bu kalem, 12 Mart 2014 tarihinde TCMB tarafından ilk kez kira sertifikası alımı yapılması ile birlikte hareket görmüştür.

Kira sertifikaları, HMKŞ tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymetlerdir.

Kira sertifikaları, menkul kıymetler kalemindeki diğer menkul kıymetler gibi, GUD üzerinden gösterilmektedir ve oluşan kazanç ve kayıplar ay sonları itibarıyla kâr/zarar hesaplarına intikal ettirilmektedir.

6. PARA POLİTİKASI İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR VE BORÇLAR

TCMB Kanunu'nun 52. maddesi gereğince TCMB, para politikasının hedefleri çerçevesinde, para arzının ve ekonominin likiditesinin etkin bir şekilde düzenlenmesi amacıyla, geri satım vaadi ile alım (repo), geri alım vaadi ile satım (ters repo), TL depo alma ve TL depo verme gibi açık piyasa işlemlerini yapabilmektedir. TCMB'nin repo, ters repo ve TL depo işlemlerinin anlaşma süresi 91 günü aşmamaktadır. TCMB tarafından başvurulacak açık piyasa işlemleri ile bu işlemlerle ilgili usul ve esaslar, açık piyasa işlemlerine konu olacak yüksek likiditeye sahip ve az riskli araçlar TCMB tarafından belirlenmekte olup, bu işlemler bilançoda aktifte "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar" ve pasifte "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar" kalemleri altında gösterilmektedir.

6.1 Açık Piyasa İşlemleri

Bu kalemde, TCMB tarafından para politikası hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilen repo ve ters repo işlemleri izlenmektedir. Bilançonun aktifinde yer alan "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar/6.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, TCMB'nin repo ile piyasaya verdiği likiditeyi; bilançonun pasifinde yer alan "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar/2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ters repo ile piyasadaki çektiği likiditeyi göstermektedir. Repo işlemleri, teminat karşılığı verilen kredi; ters repo işlemleri, teminat karşılığı alınan mevduat şeklinde değerlendirilmektedir.

2013 yılı öncesinde, repo ile alınan menkul kıymetler, işlemin vadesine kadar bilançoda menkul kıymetler kaleminde artışa neden olurken; ters repo ile satılan menkul kıymetler, menkul kıymetler kaleminde azalışa neden olmaktadır. 6102 sayılı TTK çerçevesinde TCMB Bilançosunda yapılan değişiklik ile birlikte, 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren bu kıymetlerin teminat olarak dikkate alınması ve bilanço dışında, nâzım hesaplarda izlenmesi uygulamasına geçilmiştir. Buna göre, repo ile piyasaya verilen likidite aktifte bu kalemde gösterilirken, teminat olarak alınan menkul kıymetler nâzım hesaplarda takip edilmektedir. Ters repo işlemlerinde ise, teminat olarak verilen menkul kıymetler bilançonun aktifinde "5 Menkul Kıymetler" içerisinde gösterilmeye devam edilmekte, piyasadaki çekilen likidite pasifte bu kalem altında takip edilmektedir. Bu işlemlerle ilgili olarak bankalardan alınan faizler ile bankalara ödenecek faizler, etkin faiz yöntemi² kullanılarak ay sonlarında tahakkuk ettirmektedir. Vadede işlemten doğan faiz geliri/gideri, kâr/zarar tablosuna yansıtılmaktadır.

² Etkin faiz yöntemi, finansal varlık veya yükümlülüğün itfa edilmiş maliyet ile değerlendirilmesi ve ilgili faiz gelirinin veya giderinin ilişkili olduğu döneme etkin faiz oranı kullanılarak yansıtılması yöntemidir. Etkin faiz oranı; finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince tahsil edilecek tahmini nakit toplamını, ilgili finansal varlık veya yükümlülüğü tam olarak net bugünkü değerine indirgeyen orandır.

6.2 Bankalararası Para Piyasa İşlemleri

Bu kalemde, TCMB bünyesindeki Bankalararası Para Piyasasında gerçekleştirilen TL depo işlemleri ile TCMB'nin nihai kredi mercii fonksiyonu çerçevesinde sisteme gün içi ve gün sonu kredi verilmesi işlemleri izlenmektedir.

TL depo işlemleri, TCMB'nin belirli vadeler için ilan ettiği faiz oranlarından TL borç almak veya borç vermek isteyen bankaların TCMB ile gerçekleştirdikleri mevduat işlemlerini ifade eder. Geç Likidite Penceresi işlemleri, TCMB'nin gün sonunda; (i) nihai kredi mercii sıfatıyla ödeme sisteminde ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesi amacıyla geçici nitelikteki likidite ihtiyaçlarının karşılanması için bankalara sağladığı borçlanma imkânı ile (ii) likidite fazlalarını değerlendirebilmeleri için bankalara sağladığı borç verme imkânını kapsar. Gün İçi Limit işlemleri ise, bankacılık sisteminde gün içinde oluşan acil fon ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve ödeme sisteminde oluşabilecek tıkanıklıkların giderilebilmesi amacıyla TCMB tarafından bankalara, limitleri ve teminatları dâhilinde, komisyon karşılığında, gün sonunda geri ödenmek üzere, gün içinde sağlanan borçlanma imkânıdır (TCMB, 2015d).

TCMB'nin Bankalararası Para Piyasası İşlemleri sonucu piyasaya verdiği likidite aktifte "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar/6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" altında; bu işlemlerle piyasadan çekilen likidite ise pasifte "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar/2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" altında gösterilmektedir. Bankalardan alınan ve bankalara ödenen faizler, etkin faiz yöntemi kullanılarak tahakkuk ettirilmektedir. Vadede işlemde doğan faiz geliri veya işlem için ödenen faiz gideri kâr/zarar tablosuna yansıtılmaktadır.

6.3 Likidite Senetleri

TCMB Kanunu'nun 52. maddesi gereğince TCMB, para politikası hedeflerine uygun olarak para arzının ve ekonominin likiditesinin etkin bir şekilde düzenlenmesi amacıyla, açık piyasa işlemleri çerçevesinde kendi nam ve hesabına, ikincil piyasada alınıp satılabilen ve vadesi 91 günü aşmayan likidite senetleri ihraç edebilmektedir. Likidite senetleri, piyasadaki fazla likiditenin çekilmesine yönelik olarak kullanılan bir araçtır. TCMB 19 Temmuz 2007 tarihinde ilk likidite senedi ihracını gerçekleştirmiştir. Daha sonra sırasıyla 22 Ağustos 2007, 17 Ekim 2007 ve 15 Kasım 2007 tarihlerinde likidite senedi ihraç edilmiştir (TCMB, 2007a).

Likidite senetleri ihraçları bilançonun pasifinde "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar/2.3 Likidite Senetleri" altında gösterilmektedir. TCMB, likidite senetlerini ihraç tutarı üzerinden kayda almakta, ay sonları itibarıyla GUD'u ile göstermektedir. İhraç tutarı ile GUD arasındaki farklar ay sonları itibarıyla kâr/zarar tablosuna yansıtılmaktadır.

7. YURT İÇİ BANKALAR

Dâhili muhabirlik anlaşması gereğince T.C. Ziraat Bankası nezdinde TL olarak açılan muhabirlik hesapları³ ile yurt içindeki bankalar ile yapılan TCMB taraflı ve karşılanan döviz depo işlemlerini göstermektedir.

8. KREDİLER

Krediler, yurt içinde ve yurt dışında kullanılan kredilerinden oluşmaktadır.

8.1 İç Krediler

İç krediler, bankacılık sektörüne ve TMSF'ye verilen kredileri içermektedir. Bankacılık sektörüne verilen krediler çoğunlukla reeskont kredilerinden oluşmaktadır.

8.1.1 Reeskont Kredileri

Reeskont kredileri kaleminde, reeskonta kabul edilen senetler karşılığında bankalara kullanılan krediler izlenmektedir.

8.1.2 Diğer Krediler

Bu kalemde, TCMB Kanunu'nun 40. maddesinin (c) bendi uyarınca bankacılık sisteminde belirsizlik ve güvensizlik oluşması ve fon çekilişlerinin hızlanması halinde, haklarında belirsizlik ve güvensizlik oluşan bankalara şartları TCMB tarafından kararlaştırılmak üzere fon çekilişlerini karşılayacak miktarda verilen krediler ile olağanüstü hallerde TMSF'nin kaynaklarının ihtiyacı karşılayamaması durumunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun talebiyle TMSF'ye kullanılan krediler izlenmektedir.

8.2 Dış Krediler

Dış krediler kaleminde, Sudan Merkez Bankası ile TCMB arasında imzalanan bankacılık anlaşması çerçevesinde kullanılan kredi izlenmektedir. Daha önce bu kalemde izlenmekte olan, TCMB ile Arnavutluk Merkez Bankası arasında imzalanan bankacılık düzenlemesi kapsamında kullanılan kredinin son taksidi 1 Nisan 2016 tarihinde tahsil edilmiştir.

9. İŞTİRAKLER

TCMB Kanunu'nun 3. maddesi gereğince TCMB'nin BIS, SWIFT ve IILM'de bulunan iştiraklerini göstermektedir. İştirakler, elde etme maliyetleri ile gösterilmekte iken TTK çerçevesinde bilançoda yapılan değişiklik ile birlikte 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılmaya başlanmıştır. TCMB'nin BIS ve SWIFT'te bulunan iştirakleri GUD ile, IILM'de bulunan iştiraki GUD'u belirlenemediği için maliyet değeriyle gösterilmektedir.

³ TCMB şubeleri olmadığı yerde T.C. Ziraat Bankası TCMB'nin görevini üstlenmektedir.

10. DURAN VARLIKLAR

Duran varlıklar arsalar, binalar ve bina maliyetine giren ilave harcamalar, taşıtlar, demirbaşlar ve yazılım ürünlerinden oluşmaktadır.

Duran varlıklar, maliyet değerlerinden birikmiş amortisman, itfa payı ve birikmiş değer azalışları düşüldükten sonraki tutar üzerinden bilançoda gösterilmektedir.

Arsalar dışındaki duran varlıkların amortismanları ilgili VUK Genel Tebliği'nde yer alan faydalı ömürleri dikkate alınarak, üçer aylık dönemler itibarıyla hesaplanmaktadır. TTK çerçevesinde TCMB Bilançosunda yapılan değişiklik ile birlikte 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren, duran varlıkların amortismanları kıst amortisman yöntemine göre hesaplanmaya başlanmıştır.

Duran varlıkların elden çıkarılması sonucunda satış hasılatı ile varlığın netleştirilmiş değeri arasındaki fark, gelir veya gider olarak kâr/zarar tablosuna yansıtılmaktadır.

11. TAKİPTEKİ ALACAKLAR

Irak Merkez Bankası'ndan tahsil edilemeyen ve 1999 yılında "Dış Krediler" başlığından çıkartılarak "Takipteki Alacaklar" kaleminde YP olarak izlenen bir alacaktır. Bu alacak için 31 Mayıs 2002 tarihinden itibaren karşılık ayrılmaya başlandığından, pasifte yer alan "Takipteki Alacaklar Karşılığı" kalemi ile netleştirilerek gösterilmekte ve bakiye vermemektedir.

12. DİĞER AKTİFLER

12.1 Madeni Para

TCMB şubelerinin kasalarındaki madeni para mevcudu bu kalem altında gösterilmektedir.

12.2 Gelir Tahakkukları

Muhasebenin dönemsellik ilkesi gereğince; vadesi gelen ancak tahsilatı bir sonraki dönemlerde gerçekleşecek kalemler için gelir tahakkuku yapılmaktadır.

12.3 Diğer

- TCMB'nin çeşitli işlemler nedeniyle verdiği avans ve depozitolar, mahsup edilecek vergilerden doğan alacakları ile çeşitli işlemlerden dolayı kişi ve kuruluşlardan olan alacaklarının izlendiği TL ve YP cinsinden tutulan hesapları,
- İşlemlerinin tamamlanmamış olması nedeniyle bekletilen ve/veya tamamı önceden peşin ödenmiş harcamaların gerçekleştiğinde ilgili hesaplarına aktarılincaya kadar takip edildiği TL ve YP cinsinden tutulan hesapları,

- TCMB şubelerinin kasalarındaki konvertibl olmayan YP efektif mevcutlarını ve özel ikili anlaşmalar gereğince konvertibl olmayan dövizler üzerinden açılan hesapları içermektedir.

Ayrıca, ait olduğu yıla ilişkin net dönem zararını gösteren "Dönem Zararı" kalemi, yıl sonuna kadar "15 Diğer Aktifler" altında "15.4 Diğer" kalemi içinde gösterilirken, yıl sonunda bilançoda ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir.

13. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI

Daha önceki dönemlerde oluşmuş, kâr yedeklerinden ve/veya sermayeden mahsubu yapılmamış zararları göstermektedir.

14. TEDAVÜLDEKİ BANKNOTLAR

TCMB Kanunu'nun 36. maddesi gereğince tedavüle çıkarılan banknot miktarını göstermektedir.

TCMB Kanunu ile Türkiye'de banknot ihraç etme yetkisi sadece TCMB'ye verilmiştir. TCMB, tedavülde bulunan banknotları gerekli gördüğü zaman yeni banknotlarla değiştirebilmektedir. Tedavüldeki banknotlar, finansal tablolarda banknotların nominal değerleriyle gösterilmektedir.

TCMB'nin yarı mamul banknot stokları "15 Diğer Aktifler" kalemi altında maliyet bedeli ile izlenmektedir. Banknotlar ile ilgili harcamalar aktifleştirilmekte ve banknotlar TCMB'nin deposuna aktarıldığında giderleştirilmektedir. Mamul ve yarı mamul maliyetleri; doğrudan maliyetler ile amortisman gideri, idari giderler, banknot taşıma gideri ve diğer üretim giderleri gibi genel giderleri içermektedir.

15. MEVDUAT

Mevduat hesapları Hazine, kamu kuruluşları, bankacılık sektörü, işçi dövizleri hesapları, uluslararası kuruluşlar mevduatı ve fon hesaplarından oluşmaktadır.

15.1 Kamu Sektörü Mevduatı

Hazine ve diğer kamu kuruluşlarına ait mevduat hesaplarını içeren alt kalemlerden oluşmaktadır.

Hazine ile TCMB arasında "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Nezdinde Tutulan T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığına Ait Mevduat Hesaplarının Nemalandırmasına İlişkin Usul ve Esaslar" başlıklı protokol 12 Ekim 2011 tarihi itibarıyla imzalanmış ve TCMB Kanunu'nun 41. maddesine istinaden TCMB, Hazine'nin TCMB nezdindeki hesaplarına faiz ödenmeye başlanmıştır. Hazine Müsteşarlığı haricindeki kamu sektörü mevduatına faiz ödenmemektedir.

15.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı

Bankacılık sektörünün mevduatı, ihbarlı döviz mevduatları ve vadesiz TL mevduatlar ile zorunlu karşılıklardan oluşmaktadır. 8 Ağustos 2001 tarihinde başlanıp, 23 Eylül 2010 tarihli ve 51 sayılı Basın Duyurusu ile 14 Ekim 2010 tarihinde son verilen TL zorunlu karşılıklara faiz ödemesi uygulamasına, 21 Ekim 2014 tarihli ve 72 sayılı Basın Duyurusu ile 2014 yılının Kasım ayından itibaren yeniden başlanmıştır. 24 Mayıs 2002 tarihinde başlayan YP zorunlu karşılıklara faiz ödemesi uygulamasına ise 5 Aralık 2008 tarihli ve 63 sayılı Basın Duyurusu ile son verilmiştir. YP zorunlu karşılıklara faiz ödemesi uygulamasına, 2 Mayıs 2015 tarihli ve 35 sayılı Basın Duyurusu ile yeniden başlanmıştır.

15.2.1 Yurt İçi Bankalar

Bankaların TCMB nezdindeki serbest mevduat hesapları izlenmektedir. TL zorunlu karşılıklar, bankaların TCMB nezdindeki serbest mevduat hesaplarının bakiyesinden ortalama olarak takip edilmektedir.

15.2.2 Yurt Dışı Bankalar

Yurt dışındaki bankaların TCMB nezdindeki hesapları izlenmektedir.

15.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı

TCMB Kanunu'nun 40. maddesine göre, bankaların ve finansman şirketlerinin mevduatlarının belli bir oranında TCMB nezdinde tuttukları bloke TL, döviz ve altın cinsinden zorunlu karşılık tutarlarını göstermektedir (TCMB, 2015f). Bankaların zorunlu karşılıkları bilançoda, "Nakit" ve "Altın" alt kalemlerinde izlenmektedir. Finansman şirketlerinin altın cinsinden tuttukları zorunlu karşılıklar da yine "Altın" alt kaleminde izlenmektedir.

TCMB'nin döviz rezervlerinin desteklenerek zamanında, kontrollü ve etkili kullanılması amaçlarıyla, 16 Eylül 2011 tarihinden itibaren, TL yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların bir kısmının ABD doları ve Euro cinsinden tesis edilebilmesi imkânı getirilmiştir. Küresel piyasalardaki son gelişmeler ve zorunlu karşılıklara ilişkin operasyonel süreçler dikkate alınarak Türk lirası zorunlu karşılık yükümlülükleri için TCMB nezdinde tesis edilebilecek döviz cinsi ABD doları ile sınırlandırılmıştır (TCMB, 2014b).

Diğer taraftan, son yıllarda hızlı artış gösteren altın depo hesapları 14 Ekim 2011 tarihinden itibaren zorunlu karşılığa tabi hale getirilmiştir. Bununla birlikte, bankacılık sistemine sağlanan yeni bir esneklik olarak kıymetli maden depo hesapları için tutulması gereken zorunlu karşılıkların tamamına kadar olan kısmı ile kıymetli maden depo hesapları hariç YP yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların bir kısmının altın olarak tutulabilmesine imkân sağlanmıştır. 28 Ekim 2011 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere de TL yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların bir kısmının altın olarak tutulabilmesi imkânı sağlanmıştır (TCMB, 2012a: s.54).

15.2.4 Diğer

Bu kalemde TCMB üzerine keşideli fiziken ibrazsız çeklerden borçlar, noksanlıkları tamamlandığında ilgili hesaba intikal ettirilecek EFT mesajları takip hesabı, takas odası geçici hesabı ve diğer hesaplar takip edilmektedir.

15.3 Diğer Mevduat

15.3.1 İşçi Dövizleri

İşçi Dövizleri, yurt dışında yerleşik Türk vatandaşları adına açılmış KMDTH ve SDH'lerden oluşmaktadır.

2000'li yıllara kadar döviz rezervinde önemli paya sahip olan İşçi Dövizleri hesaplarında, TCMB'nin stratejik hedefleri doğrultusunda tasfiye sürecine girilmiştir. 8 Ekim 2013 tarih ve 28789 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren 2013/12 sayılı Genelgeye göre:

- 01.01.2014 tarihinden itibaren yeni KMDTH ve SDH açılmamaktadır.
- 31.12.2014 tarihine kadar vadesi dolan ve hesap sahiplerince kapatılmayan KMDTH'lerin ve SDH'lerin vadeleri, aynı vade ve vade bitim tarihinde yürürlükte olan faiz oranları ile bir defaya mahsus olmak üzere yenilenmiştir. Ancak, 01.01.2015 tarihinden itibaren vadesi dolan hiçbir hesabın vadesi yenilenmemekte, vadesi dolan hesaplar tahakkuk ettirilen faizleriyle birlikte, sıfır faizli vadesiz hesap olarak takip edilmektedir.
- 01.01.2015 tarihinden itibaren hak sahipleri tarafından kapatılmayan hesaplar vadeleri de dikkate alınarak Borçlar Kanunu hükümlerine göre 10 yıl sonra zamanaşımına uğrayacaktır.

15.3.2 Uluslararası Kuruluşlar

Afrika Kalkınma Fonu ve IMF gibi uluslararası kuruluşların hesaplarının izlendiği kalemdir.

15.3.3 Fonlar

TMSF adına TCMB nezdinde tutulan mevduatlar ile çeşitli kararnamelerle açılan Savunma Sanayii Destekleme Fonu, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu, Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Tanıtma Fonu gibi fon hesapları bu kalem altında gösterilmektedir.

15.3.4 Diğer

Elçilik, vakıf, dernek, aracı kurumlar mevduatı ile finansman şirketlerinin serbest mevduatı ve TL ve YP cinsinden zorunlu karşılıkları yer almaktadır.

16. VERGİ KALEMLERİ

Bu başlıkta, aktifteki "13 Ertelenmiş Vergi Varlığı" ile pasifteki "7.1 Ödenecek Vergiler" ve "7.2 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü" kalemleri yer almaktadır.

16.1 Ödenecek Vergiler

TCMB Kanunu'nun 1. maddesi gereğince "anonim şirket" olarak kurulan TCMB, kurumlar vergisi mükellefidir. Vergiye tabi kurum kazancı üzerinden tahakkuk ettirilecek kurumlar vergisi tutarı, ticari kazançta vergi matrahından indirilemeyen giderlerin eklenmesi ve vergiye tabi olmayan gelirler ve indirimler düşüldükten sonra kalan matrah üzerinden hesaplanmaktadır. Türkiye'de geçici vergi üçer aylık dönemler itibarıyla hesaplanmakta ve tahakkuk ettirilmektedir.

TCMB, Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesine göre ücretler, serbest meslek işleri dolayısıyla yapılan ödemeler, mevduat faizleri vs. üzerinden, ayrıca Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 30. maddesine göre dar mükellefiyete tabi kurumlara yapılan gayrimenkul sermaye iratları, serbest meslek kazançları ve anılan maddede belirtilen diğer kazançlar dolayısıyla yapılan ödemeler üzerinden tevkifat yapmakla sorumludur.

Ayrıca TCMB, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi mükellefidir.

16.2 Ertelenmiş Vergi Varlığı / Yükümlülüğü

TTK çerçevesinde TCMB Bilançosunda yapılan değişiklik ile birlikte 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren, TTK ile Vergi Usul Kanunu'nun uygulama farklılıkları nedeniyle oluşacak ertelenmiş verginin, yeni oluşturulan bilanço kalemlerinde gösterilmesine başlanmıştır.

Ertelenmiş vergi, yürürlükteki vergi mevzuatınca belirlenen mali kâr ile TTK'ya uygun olarak hesaplanan ticari kâr arasında ortaya çıkan, belli bir dönem içinde ortadan kalkacak geçici farklar üzerinden, gelecek dönemlerde vergi matrahına ilave edilecek veya vergi matrahından düşülecek tutarlardır. Ertelenmiş vergi uygulamasının amacı, vergi mevzuatı doğrultusunda ulaşılan mali kâr ile TTK'ya göre ulaşılan ticari kâr rakamı arasındaki farklılıkların belirlenmesi ve bu farklılıkların dağıtılabılır kâr rakamı üzerindeki etkileri dikkate alınarak döneme ilişkin gerçek kâr veya zararın doğru bir şekilde ortaya konulmasıdır. Ertelenmiş vergi varlığı, varlıkların ve yükümlülüklerin finansal tablolarda gösterilen tutarları ile defter kayıtları arasındaki indirilebilir geçici farkların vergi etkisinden kaynaklanırken; ertelenmiş vergi yükümlülüğü, varlıkların ve yükümlülüklerin finansal tablolarda gösterilen tutarları ile defter kayıtları arasındaki vergilendirilebilir geçici farkların vergi etkisinden kaynaklanmaktadır. Ertelenmiş vergi varlığı aktifte, ertelenmiş vergi yükümlülüğü pasifte gösterilmektedir.

Ertelenmiş vergi, üçer aylık dönemler itibarıyla hesaplanmakta olup, cari döneme ait ertelenmiş vergi, kâr/zarar tablosunda gelir ya da gider olarak ya da diğer pasif hesaplarla ilişkilendirilerek raporlanmaktadır.

17. KARŞILIKLAR

Karşılıklar, TCMB Kanunu'nun 59. maddesi gereğince gelecek yıllarda doğabilecek riskleri karşılamak üzere, TCMB'nin yıllık gayri safi kârından Banka Meclisi'nce uygun görülen tutarlarda ayrılacak karşılıkları, dâhili sigorta karşılığını, emekli ikramiyesi ve kıdem tazminatı karşılığını içermektedir.

T.C. Emekli Sandığı Kanunu ve İş Kanunu hükümleri uyarınca, işverenler çalışanlardan emekli ikramiyesi ve kıdem tazminatına hak kazanacak şekilde emekli olanlara ya da iş sözleşmesi sona erenlere, hak kazandıkları yasal emekli ikramiyesi veya kıdem tazminatlarını ödemekle yükümlüdür. Emekli ikramiyesi ve kıdem tazminatı karşılığı, çalışanların emekli olmasından kaynaklanan gelecekteki muhtemel yükümlülük tutarının bugünkü değerinin tahmin edilmesi yoluyla hesaplanmaktadır. Her hizmet yılına ait azami yükümlülük tutarının enflasyona paralel olarak artacak olması temel varsayım olarak hesaplamalarda dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla, uygulanan iskonto oranı, gelecek enflasyon etkilerinin düzeltilmesinden sonraki beklenen reel oranı ifade eder.

18. SERMAYE VE İHTİYAT AKÇESİ

18.1 Ödenmiş Sermaye

TCMB Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca her biri 0,10 TL itibari kıymette 250.000 hisseye ayrılmış ve tamamı ödenmiş olan TCMB sermayesini göstermektedir. Hisse senetleri A, B, C, D sınıfı senetlerden oluşmaktadır.

- A sınıfı hisse senetleri Hazine'ye ait olup, sermayenin %51'inden aşağı olamayacağı hükmü TCMB Kanunu'nda yer almaktadır.
- B sınıfı hisse senetleri Türkiye'de faaliyette bulunan milli bankalara aittir.
- C sınıfı hisse senetleri en çok 15.000 adet olmak üzere milli bankalar dışında kalan bankalar ile imtiyazlı şirketlere ait bulunmaktadır.
- D sınıfı hisse senetleri Türk ticaret müesseselerine ve Türk vatandaşlığını haiz gerçek ve tüzel kişilere aittir.

18.2 Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı

5024 sayılı Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la parasal olmayan kıymetler için yapılması öngörülen enflasyon düzeltmesi çerçevesinde, 2003 ve 2004 yılları için "Sermaye" kaleminde yapılan enflasyon düzeltme farkını göstermektedir.

18.3 İhtiyat Akçesi

TCMB Kanunu'nun 59. ve 60. maddeleri ve TTK'nın 469. maddesi gereğince ayrılmış bulunan ihtiyat akçeleri ile 5024 sayılı Kanun gereği 2003 ve 2004 yılları için yapılan enflasyon düzeltmesi sonucu ortaya çıkan düzeltme farkını içermektedir.

Adi ve Fevkalade İhtiyat

Adi ihtiyat, TCMB Kanunu'nun 60. maddesi gereğince yıllık safi kârın %20'si oranında ayrılmaktadır. Aynı Kanun maddesi gereğince, hisse senetlerinin nominal değerleri üzerinden, %6 oranında ilk kâr hissesi ayrıldıktan sonra kalan miktarın, en çok %5'i, iki aylık maaş tutarını geçmemek üzere TCMB mensuplarına ve %10'u fevkalade ihtiyat akçesine ayrılmaktadır.

Hususi İhtiyat

TCMB Kanunu'nun 59. maddesi gereği, zamanaşımına uğrayan banknotlarla, 37. maddesinin (b) fıkrası gereği eski ve bozuk banknotların TCMB tarafından değiştirilmesi sırasındaki itibari değerleri ile TCMB tarafından ödenen değerleri arasındaki değişim farklarını göstermektedir.

İhtiyat Akçeleri Enflasyon Düzeltme Farkı

5024 Sayılı Kanun gereği parasal olmayan kıymetler için yapılması öngörülen enflasyon düzeltmesi çerçevesinde, 2003 ve 2004 yılları için "İhtiyat Akçesi" kaleminde yapılan enflasyon düzeltme farkını göstermektedir.

19. DEĞERLEME HESABI

TCMB Kanunu'nun 61. maddesi uyarınca, Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin ve uluslararası piyasalarda altın fiyatlarının değişmesi nedeniyle bilançonun aktif ve pasifinde bulunan dövizlerin, efektiflerin ve YP cinsinden diğer varlık ve yükümlülükler ile altınların yeniden değerlendirilmesi sonucu oluşan gerçekleşmemiş gider ve gelirler TCMB Bilançosunun sırasıyla aktif ve pasifinde "Değerleme Hesabı" kaleminde izlenmektedir. Bu gelir ve giderlerin gerçekleşmesi halinde, gerçekleşen tutarlar kâr ve zarar hesaplarına aktarılmaktadır.

Değerleme hesabı kurumlar vergisi matrahının tespitinde gelir veya gider olarak dikkate alınmamaktadır.

20. DİĞER PASİFLER**20.1 Hazine Altınları**

TCMB kasalarında muhafaza edilen uluslararası standartta olmayan altınların Hazine'ye ait olan kısmını göstermektedir.

20.2 Akreditifler

İthalat yönetmelikleri gereğince, TCMB tarafından döviz satışı yapılmış akreditif bedellerini göstermektedir.

20.3 Alınan Krediler

TCMB tarafından ikili anlaşmalar çerçevesinde veya tahvil ihracı yoluyla yurt dışı kaynaklardan kredi sağlanması halinde bu kalemde izlenecek olup, bakiye göstermemektedir.

20.4 Gider Tahakkukları

Muhasebenin dönemsellik ilkesi gereğince, içinde bulunulan hesap döneminde ortaya çıkmış, ancak ödemesi sonraki dönemlerde gerçekleşecek kalemler için gider tahakkuku yapılmaktadır.

20.5 Diğer

Pasifte başka bir hesaba geçmesi gerektiği halde herhangi bir nedenle ait olduğu hesaba alınamayan veya ilgili hesaba dönem içinde ya da dönem başında aktarılması gereken, genellikle TCMB'nin iç işlemleri ile ilgili geçici nitelikteki işlemlerin, 2013 yılından itibaren TTK'ya uyum çerçevesinde yapılan muhasebe politikası değişikliklerinden oluşan farkların takip edildiği TL ve YP cinsinden tutulan hesapları içermektedir.

Ayrıca, ait olduğu yılın vergi karşılığı düşülmüş net dönem kârını gösteren "Dönem Kârı" kalemi, yıl içerisinde "11 Diğer Pasifler" altında gösterilirken, yıl sonlarında "11 Diğer Pasifler" den çıkarılarak ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir.

B. TCMB FAALİYETLERİNE GÖRE BİLANÇO KALEMLERİ

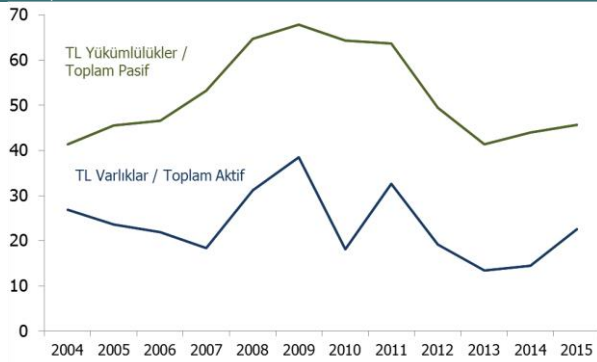
1. TÜRK LİRASI İŞLEMLER

TCMB, TCMB Kanunu'nun 4. maddesinde belirtilen temel görev ve yetkileri kapsamında TL işlemlerini gerçekleştirmektedir.

2004-2015 dönemi için TL varlık ve yükümlülükler toplamının yıl sonları itibarıyla bilanço büyüklüğüne oranı Grafik 1'de sunulmuş olup, bu dönemde TL varlıkların TL yükümlülükler ile finanse edildiği gözlenmektedir. TL yükümlülük toplamının bilanço büyüklüğüne oranı %40'ın üzerinde gerçekleşirken, TL varlık toplamının bilanço büyüklüğüne oranı %40'ın altında gerçekleşmiştir. Söz konusu on iki yıllık ortalamaya bakıldığında TL varlıkların bilanço büyüklüğüne oranı %23 iken, TL yükümlülüklerin oranı %52 olarak hesaplanmıştır. Yıl sonları itibarıyla 2004-2010 döneminde doğrusal bir ilişkiye rastlanmazken, 2011-2015 dönemi için kuvvetli bir doğrusal ilişki görülmektedir.

2004-2015 dönemi yıl sonu bilançoları itibarıyla TL varlık/TL yükümlülük oranı Grafik 2'de sunulmuştur. Söz konusu on iki yıllık süre ortalamasına bakıldığında TL varlıkların bilanço büyüklüğüne oranı ortalama %23 iken, TL varlık/TL yükümlülük oranı ortalama %45 olarak hesaplanmıştır. Grafik 1 ve 2 birlikte değerlendirildiğinde, TL varlıkların bilançodaki payı ile TL varlık/TL yükümlülük oranı arasındaki ilişki göze çarpmaktadır.

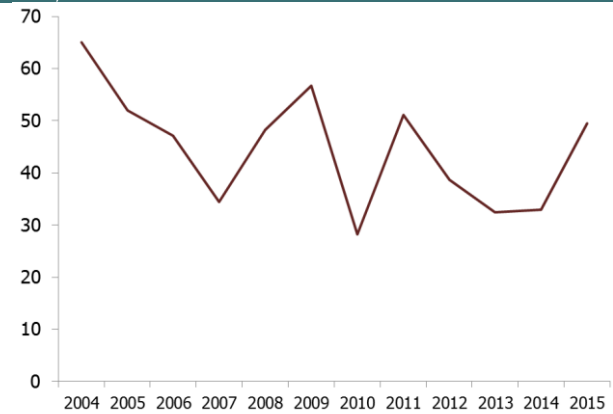
Grafik 1: TL Varlıkların ve TL Yükümlülüklerin Toplam Bilanço Büyüklüğüne Oranı
Yüzde, Yıllık

Kaynak: TCMB

Grafik 2: TL Varlık/TL Yükümlülük Oranı

Yüzde, Yıllık

Kaynak: TCMB

TL işlemler, Para Politikası İşlemleri ile İlgili Kalemler ve Zorunlu Karşılık Politikası olmak üzere iki alt başlıkta incelenmektedir.

1.1 Para Politikası İşlemleri ile İlgili Kalemler

Bu bölümde TCMB'nin piyasaya verdiği likidite ile piyasadan çektiği likiditeyi önemli ölçüde etkileyen para politikası işlemleri, reeskont kredileri ile kamu mevduatını etkileyen önemli işlemler incelenmiştir.

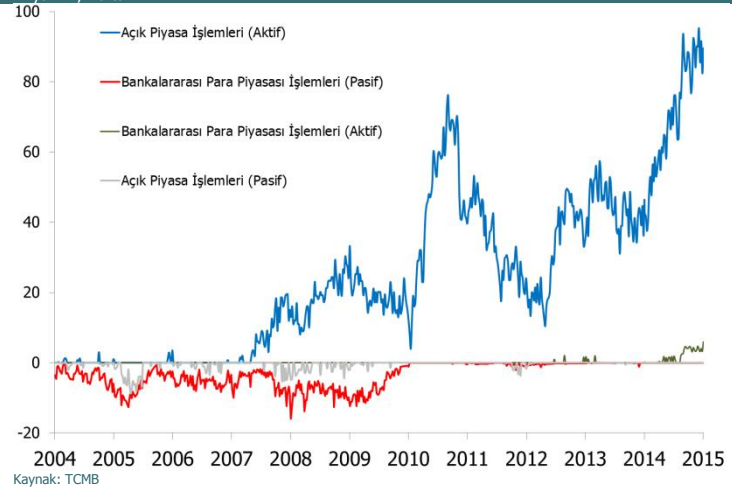
1.1.1 Para Politikası Kalemleri

TCMB'nin para politikası işlemleri incelendiğinde dört temel işlemden bahsetmek mümkündür. Bilançonun aktifinde yer alan "Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, TCMB tarafından teminat karşılığı verilen kredi şeklinde değerlendirilen repo işlemlerinden alacakları; bilançonun pasifinde yer alan "Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise TCMB tarafından teminat karşılığı alınan mevduat olarak değerlendirilen ters repo işlemlerinden doğan borçları ifade etmektedir. Diğer taraftan,

bilançonun aktifinde yer alan "Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" kalemi TCMB tarafından verilen TL depo işlemlerini temsil ederken, pasifte yer alan "Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" kalemi ise TCMB tarafından alınan TL depo işlemlerini temsil etmektedir. Söz konusu para politikası işlemlerinin 2004-2015 dönemindeki gelişimi Grafik 3'te sunulmuştur. Özellikle 2004-2007 yılları arasında Bankalararası Para Piyasası İşlemleri aracılığı ile piyasadan çekilen likidite para politikasında baskın unsur olarak göze çarpmaktadır.

Bu durumun gerçekleşmesinde 2000 yılının Kasım ayı ve 2001 yılının Şubat ayında yaşanan krizler sonucu kamu bankaları ile TMSF bünyesindeki bankaların piyasalardan gecelik borçlanma ihtiyaçlarının azaltılmasının amaçlandığı planın etkili olduğu değerlendirilmektedir (TCMB, 2001c). Bu çerçevede, alınan önlemler sayesinde TMSF bünyesindeki bankaların TCMB dışındaki gecelik yükümlülükleri 2001 yılının Mayıs ayı sonunda, kamu bankalarının anılan yükümlülükleri ise 2001 yılının Haziran ayı sonu itibarıyla sıfırlanmıştır. Diğer taraftan, 2000 ve 2001 krizleri sonucu kamu bankaları görev zararlarının tamamen tasfiye edilmesi amacıyla Hazine tarafından yapılan menkul kıymet ihraçları sonrasında, kamu bankaları aldıkları bu menkul kıymetleri repo veya kesin satım yoluyla TCMB'den likidite temin etmek üzere kullanmışlardır.

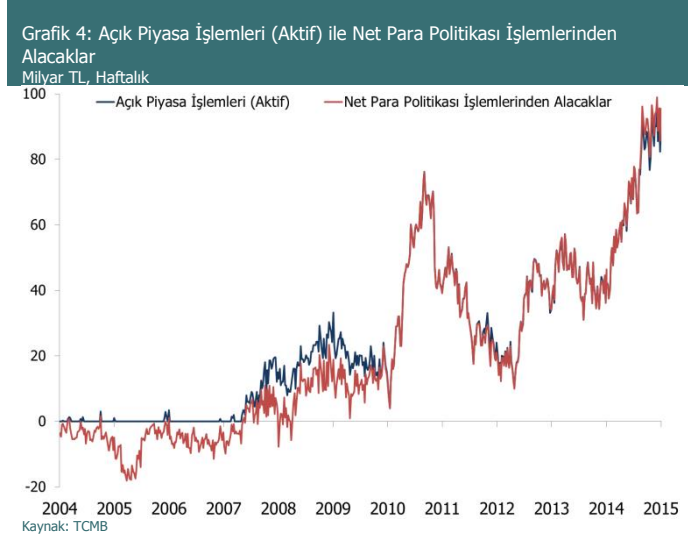
Grafik 3: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif), BPPİ (Aktif), Açık Piyasa İşlemleri (Pasif) ve BPPİ (Pasif)
Milyar TL, Haftalık

Kaynak: TCMB

Kamu ile TMSF bankalarının TCMB dışındaki gecelik yükümlülüklerinin kritik seviyeye düşmemesi için TCMB'nin satın aldığı menkul kıymetlerin piyasada kalıcı likidite yaratması ve TCMB'nin bu menkul kıymetleri itfa olana kadar portföyde tutması ve yoğun döviz alımlarından kaynaklanan likiditedeki artış sonucunda TCMB 2004-2007 döneminde de bankalararası para piyasası işlemleri ve ters repo işlemleri ile piyasadaki likidite çekmiştir (TCMB, 2007b: s.10). 2007 yılı sonrasında ise genel olarak piyasaya verilen likiditenin ağırlıkta olduğu grafikten anlaşılmaktadır.

Grafik 4'te repo işlemleri kanalıyla verilen likidite ile net para politikası işlemleri sonucu verilen likiditenin 2004-2015 yılları arasındaki değişimi sunulmuştur. Net para politikası işlemlerinden alacaklar, TCMB'nin bankalar ile yaptığı repo ve depo verme işlemleri ile piyasaya sağlanan likiditeden, ters repo ve depo alma işlemleri ile piyasadaki çekilen likiditenin çıkarılması ile elde edilmiştir.

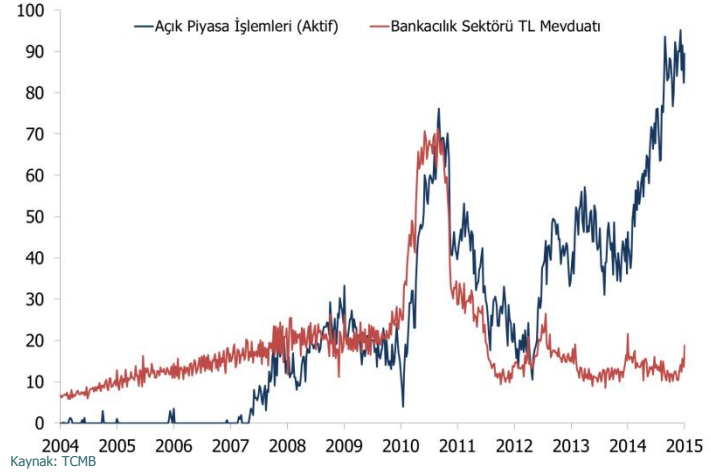

Grafikten de anlaşılacağı üzere 2008 yılının ilk aylarına kadar açık piyasa işlemlerinden alacaklar ile net para politikası işlemlerinden olan alacaklar arasında belirgin bir ilişki gözlenemezken, 2008 yılının ortalarından 2015 yılı sonlarına kadar söz konusu iki tutarın büyük ölçüde beraber hareket ettiği gözlenmektedir. Ancak, 2008 yılının başlarından 2010 yılının sonlarına kadar açık piyasa işlemleri ile piyasaya sağlanan likidite, net para politikası işlemleri sonucu piyasaya sağlanan likiditenin üzerinde seyretmiştir. Söz konusu durum belirtilen dönemde yapılan etkili miktarlardaki ters repo ve depo alma işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle 2010 yılı sonrasında öne çıkan para politikası işlemine ilişkin bilanço kaleminin bilançonun aktifinde yer alan "Açık Piyasa İşlemleri" kalemi olması nedeniyle söz konusu kalemi temel olarak yapılacak inceleme mevcut durum hakkında genel bir fikir verecektir.

Bilançonun aktifindeki "Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, TCMB'nin TL cinsinden verdiği teminatlı kredi olduğu ve ticari bankalara ters repo ile sağlanan likiditeyi temsil ettiği için bankacılık sektörünün TCMB nezdindeki TL mevduat hesapları ile eş güdüm içinde hareket edeceğinin beklenmesi olağandır. Diğer taraftan, TCMB nezdindeki bankacılık sektörü mevduatının tutarı ve kompozisyonunda bankaların tercihlerinin, TCMB zorunlu karşılık politikalarının, TCMB'nin para politikası tercihlerinin ve Hazine'nin ihale ile itfa takviminin de etkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

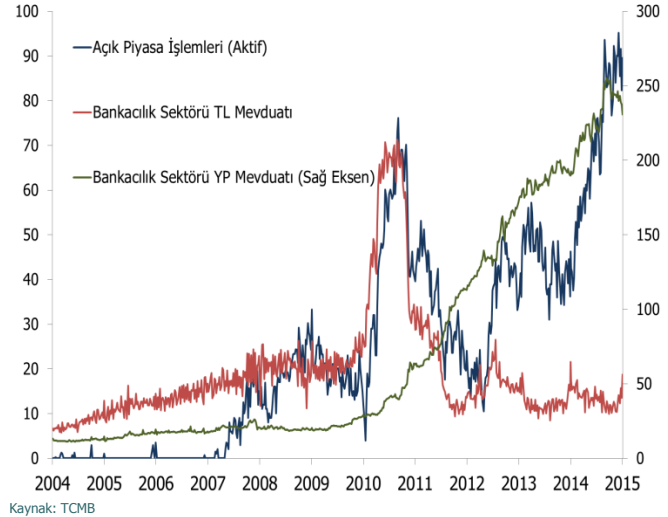
Bankacılık sektörü TL mevduatı ile bilançonun aktifinde yer alan "Açık Piyasa İşlemleri" arasındaki eş zamanlı hareket Grafik 5 üzerinde incelenmiştir. Söz konusu iki kalem arasında 2008 yılının ortalarına kadar belirgin bir ilişkiden bahsedilemezken, 2008 yılının ortalarından 2011 yılının sonlarına kadar oldukça yakın bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. 2011 yılının Eylül ayından itibaren ROM'un uygulamaya geçmesi sonucu bankaların TL mevduatının düşük seviyeye gelmesi, bankaların tercihlerinde değişiklik olduğunu göstermektedir.

Grafik 5: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif) ile Bankacılık Sektörü TL Mevduatı
Milyar TL, Haftalık

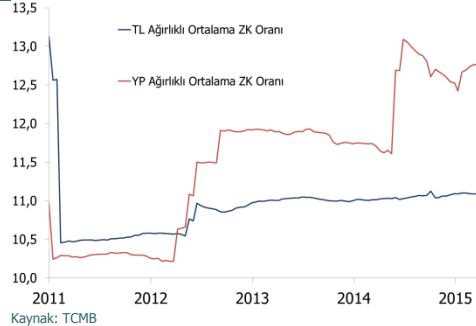
2011 yılının sonundan itibaren, bankacılık sektörü TL mevduatı, bankacılık sektörünün YP mevduatı ve bilançonun aktifinde yer alan "Açık Piyasa İşlemleri"nin sunulduğu Grafik 6'da görüldüğü üzere 2011 yılı Eylül ayından itibaren uygulamaya konan ROM uygulaması nedeniyle bankacılık sektörünün YP mevduatında önceki yıllara göre büyük artış gerçekleşmiştir. ROM uygulamasının bir sonucu olarak, TL zorunlu karşılık yükümlülüğü için TCMB nezdindeki hesaplarda tutulan TL tutarı gerilerken, YP cinsinden bloke hesaplarda tutulan zorunlu karşılıkların arttığı görülmektedir (TCMB, 2012b).

Grafik 6: Açık Piyasa İşlemleri (Aktif), Bankacılık Sektörü TL Mevduatı ve Bankacılık Sektörü YP Mevduatı
Milyar TL, Haftalık

ROM'un uygulandığı dönemde ağırlıklı ortalama TL ve YP zorunlu karşılık oranları Grafik 7'de sunulmuştur. Özellikle 2012 yılından sonra YP ağırlıklı ortalama zorunlu karşılık oranının TL ağırlıklı ortalama zorunlu karşılık oranının üzerine çıkması bankacılık sektörü YP mevduatındaki önemli artışa katkıda bulunmuştur.

Grafik 7: TL ve YP Ağırlıklı Ortalama Zorunlu Karşılık Oranları
Yüzde, Tesis Dönemi Başlangıçları İtibarıyla

1.1.2 TL Menkul Kıymetler

TL menkul kıymetler kalemi sadece TCMB'ye ait menkul kıymetleri göstermektedir. TCMB, doğrudan menkul kıymet aldığı piyasa kalıcı likidite sağlarken, söz konusu menkul kıymetleri ters repo işlemlerinde teminat olarak kullandığı takdirde ise piyasadaki geçici likidite çekilmesi söz konusudur. Bu noktada belirtilmesi gereken konu, ters repoda teminat olarak kullanılan DİBS'lerin TL menkul kıymetler portföyünde kalmaya devam ettiğidir. Diğer taraftan, doğrudan menkul kıymet satımı piyasadaki kalıcı likidite çekilmesi anlamına gelmektedir. TCMB portföyünde yer alan menkul kıymet itfalarında ise hem menkul kıymetler kaleminde hem de TCMB nezdindeki Hazine mevduatında azalış gerçekleşmektedir. TL menkul kıymetlerin 31 Aralık 2015 tarihli kompozisyonuna bakıldığında, bu kıymetlerin %97'sini Hazine tarafından ihraç edilmiş DİBS'lerin; kalan kısmını ise HMKŞ tarafından ihraç edilmiş TL cinsi kira sertifikalarının oluşturduğu görülmektedir.

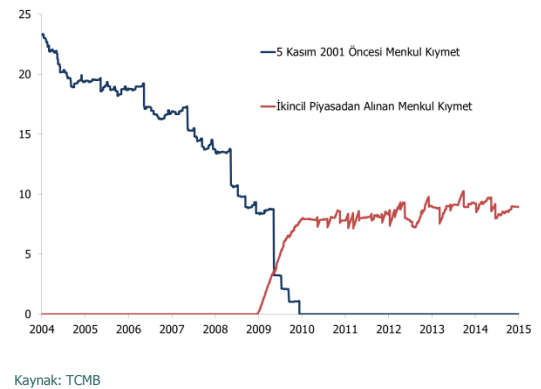
Grafik 8: TL Menkul Kıymetler
Milyar TL, Günlük

2001 yılında gerçekleştirilen kamu bankaları ile TMSF bünyesindeki bankaların gecelik borçlanma ihtiyaçlarının azaltılması operasyonu çerçevesinde, birikmiş faizleri ile birlikte 15,8 milyar TL tutarındaki DİBS TCMB açık piyasa işlemleri portföyüne alınmış; 30 Ekim 2001 ile 1 Kasım 2001 tarihlerinde ise nominal 18,8 milyar TL tutarındaki uzun vadeli DİBS'ler ile değiştirilmiştir (TCMB, 2001b)⁴. TÜFE'ye endeksli söz konusu DİBS'ler yılda bir kupon ödemeli olup, vadeleri 2006, 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarına gelecek şekilde düzenlenmiştir. TL menkul kıymetlerinin gelişiminin sunulduğu Grafik 8'de 2010 yılı sonuna kadarki azalışta söz konusu senetlerin itfaları etkili olmuştur.

Para politikası bağımsızlığı kapsamında 25 Nisan 2001 tarihli 4651 sayılı Kanun'la TCMB Kanunu'nun 56. maddesinde TCMB'nin kamu kurum ve kuruluşlarına avans veremeyeceği, kredi açamayacağı, Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarının ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan alamayacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca, anılan Kanun'un geçici 2. maddesinde TCMB'nin Hazine'nin ihraç ettiği DİBS'leri anılan Kanun'un yürürlük tarihinden itibaren 6 aylık süre için birincil piyasadan satın alabileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede, TCMB'nin 5 Kasım 2001

Grafik 9: 5 Kasım 2001 Öncesi Menkul Kıymetler ve İkincil Piyasadan Alınan Menkul Kıymetler
Milyar TL, Günlük

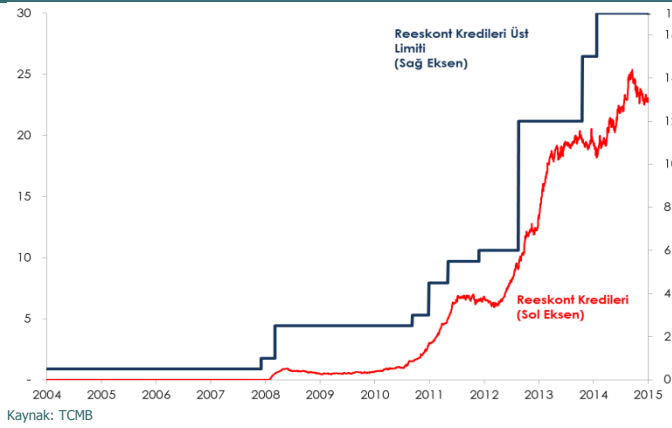
⁴ 2001 yılının Kasım ayında TL menkul kıymet portföyü 34 milyar TL'dir.

tarihinden sonra birincil piyasadan menkul kıymet alması imkânsız hale getirilmiştir. 2000 ve 2001 krizleri kapsamında portföye alınmış olan menkul kıymetler nedeniyle Grafik 9'da sunulduğu gibi ancak 2009 yılı sonunda ikincil piyasadan büyük tutarlı DİBS alımlarına başlanmıştır. Kriz kapsamında alınan DİBS'lerin en uzun vadeli 2010 yılında itfa olduğu için TCMB'nin 2010 yılı içinde TL portföyünü güçlendirecek şekilde ikincil piyasadan DİBS alımı yaptığı göze çarpmaktadır.

1.1.3 Reeskont Kredileri

Reeskont kredileri, TCMB Kanunu'nun 45. maddesi çerçevesinde döviz üzerinden düzenlenmiş senetlerin reeskonta kabulü suretiyle TL olarak Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank) ve ticari bankalar aracılığıyla ihracatçılar ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan firmalara kullanılmakta, TCMB'ye geri ödemeleri ise döviz cinsinden yapılmaktadır. Aynı madde gereğince

Grafik 10: Reeskont Kredileri ve Reeskont Kredilerinin Üst Limitleri
Milyar TL, Milyar ABD doları, Günlük

verilecek kredilerin en yüksek tutarı ile kredi türlerine göre limitlerin TCMB tarafından belirleneceği ifade edilmiştir.

Grafik 10'da reeskont kredileri ile reeskont kredilerinin üst limitlerinin 2004-2015 dönemindeki gelişimi sunulmuştur.

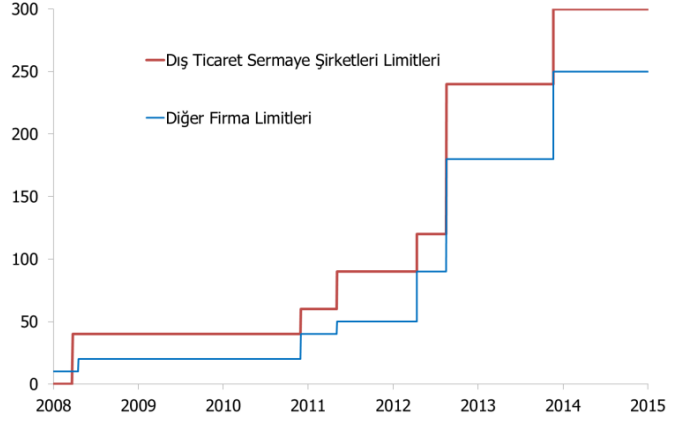
Söz konusu grafikte reeskont kredilerinin üst limitinin gerçekleşen reeskont kredileri kullanım miktarında etkili olduğu gözlenmektedir. Ancak reeskont

kredileri, söz konusu dönemdeki döviz cinsinden olan senetlere uygulanacak faiz oranları, reeskont kredilerine esas oluşturan senetlerin vadesi ile reeskont kredilerinin verileceği firma kapsamına ilişkin düzenlemeler, ihracat sektörünün durumu gibi faktörlerden etkilenmiştir. Ayrıca grafikte reeskont kredileri TL olarak, reeskont kredileri üst limitleri ise ABD doları olarak sunulduğu için, kullanım miktarında cari kurların da etkili olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Grafikte de gözlemlendiği üzere uzun yıllar 500 milyon ABD doları olan reeskont kredileri üst limiti yaşanan küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla 1 milyar ABD dolarına yükseltilmiştir (TCMB, 2008a). Ayrıca akreditifli işlemlerde akreditif bedelinin TCMB'ye temlik edilme şartı kaldırılmış, Türk Eximbank tarafından uygulanmakta olan sevk öncesi ihracat kredisi kapsamına mal mukabili ihracatın finansmanı da dâhil edilmiş ve ihracat finansmanında reeskonta getirilecek senetlerde, yurt dışı bankalarca ödeme garantisi verilme şartı kaldırılmış, Türk Eximbank ve diğer ticari bankaların ödeme garantisi yeterli kabul edilmiştir. Grafikte 2009 yılı başından 2015 yıl sonuna kadar reeskont kredilerinin üst limitinin aşamalı olarak 17 milyar ABD dolarına yükseltildiği gözlenmektedir.

Firma bazında değerlendirildiğinde Grafik 11'deki durum göze çarpmaktadır. 2009-2015 döneminde reeskont kredisi limiti ile tutarlı olacak şekilde firma bazındaki limitler de artırılmıştır.

Bu kararlara ek olarak, 2015 yılı Ocak ve Haziran aylarında reeskont kredisine ilişkin düzenlemedeki değişikliklerle (TCMB, 2015b, 2014d);

Grafik 11: Firma bazında reeskont kredisi limitleri
Milyon ABD doları, Günlük

- 1) İhracatın yanı sıra döviz kazandırıcı hizmetlerden turizm hizmetleri, sağlık hizmetleri, müşavirlik, yazılım ve mühendislik hizmetleri, taşımacılık hizmetleri ile bakım ve onarım hizmetleri de reeskont kredisi kapsamına alınmıştır.
- 2) Türk Eximbank ve ticari bankalar döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanı için reeskont kredisi kullanımına aracılık edebilecektir.
- 3) Ticari bankalara sevk sonrası reeskont kredisine ilave olarak sevk öncesi ihracatın finansmanı için de reeskont kredisi kullandırma imkânı getirilmiştir.
- 4) İhracatçı firmalarca ihracat alacağına istinaden düzenlenip, faktöring firmalarına temlik edilen ve faktöring firmalarınca Türk Eximbank'a ciro edilen bonoların reeskonta kabulü suretiyle firmalara sevk sonrası ihracat kredisi kullanılması imkanı sağlanmıştır (TCMB, 2015a). Faktöring firmalarına temlik edilen sevk sonrası ihracat alacaklarına ilave olarak döviz kazandırıcı hizmet ve sevk öncesi ihracat alacaklarına da bankalar aracılığıyla reeskont kredisi kullanılması imkanı getirilmiştir.
- 5) Reeskont kredisi limiti 15 milyar ABD dolarından 17 milyar ABD dolarına yükseltilmiştir. Bu tutarın 15 milyar ABD dolarlık bölümü Türk Eximbank'a, 2 milyar ABD dolarlık bölümü ise ticari bankalara tahsis edilmiştir.
- 6) Mal ve hizmet ihracı taahhüt kapatma süresi 24 ay olarak belirlenmiş ve 12 aylık süre içinde ihracat taahhüdünün yüzde 50'sin gerçekleştiren firmalara verilen 6 aylık ek süre kaldırılmıştır.
- 7) Reeskonta kabul edilecek senetler için öngörülen azami 120 günlük vade 240 güne uzatılmıştır. Firma bazında kredi limitlerin tamamının 120 güne kadar vadeli kredi başvurularında, en fazla yüzde 50'sinin ise 121-240 gün vadeli kredi başvurularında kullanılabilmesine imkân verilmiştir (TCMB, 2014a). 2015 yılının Haziran ayında ise 121-240

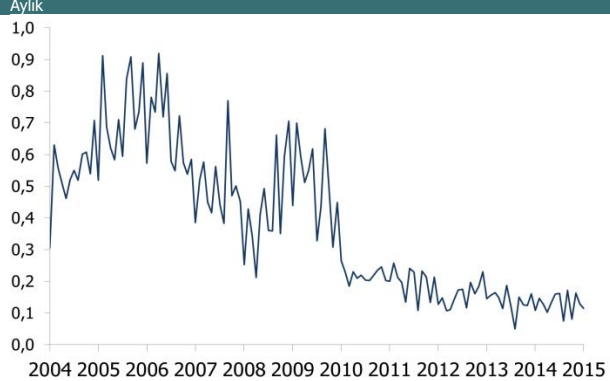
gün vadeli kredi başvuruları için daha önceki yüzde 50 yerine en fazla yüzde 60'ının kullanılabilmesine imkân verilecek şekilde değiştirilmiştir⁵.

1.1.4 Kamu Mevduatı

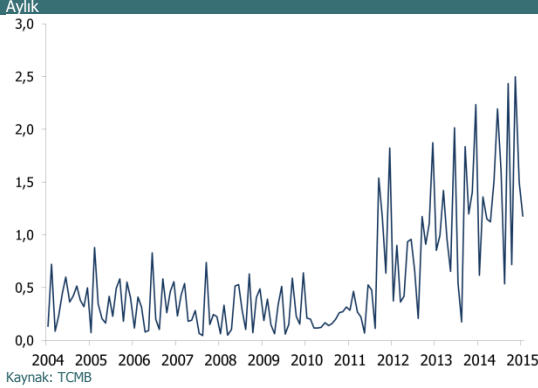
TCMB'nin kamu haznedarı olması nedeniyle kamu sektörünün TCMB nezdindeki kamu mevduatı hesapları üzerinden gerçekleştirdiği işlemler piyasadaki likiditeyi etkilediğinden, TCMB para politikası kapsamında piyasadaki likiditeyi düzenlerken, devlet iç borçlanma senetleri ihraç ile itfaları, vergi tahsilatları gibi işlemleri de dikkate almaktadır.

Grafik 12'de görüldüğü üzere 2004-2015 döneminde aylık veriler göz önüne alındığında kamu mevduatı/bankacılık sektörü mevduatı oranı 0,9'un altında seyretmiştir. Kamu mevduatı, bilançonun pasif kısmında yer alan finansman kaynakları açısından değerlendirildiğinde bankacılık sektörü mevduatına göre daha düşük bir seyir izlemektedir.

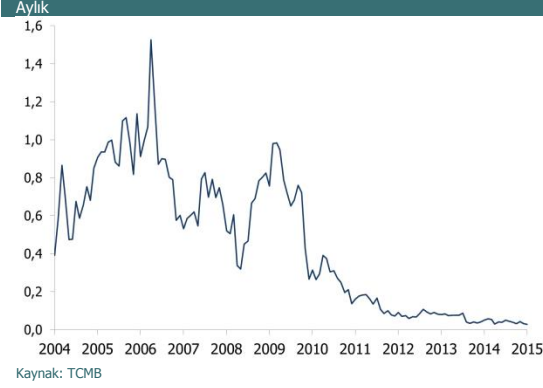
Grafik 12: Kamu Mevduatı/Bankacılık Sektörü Mevduatı

Grafik 13: Kamu TL Mevduatı/Bankacılık Sektörü TL Mevduatı

Grafik 14: Kamu YP Mevduatı/Bankacılık Sektörü YP Mevduatı

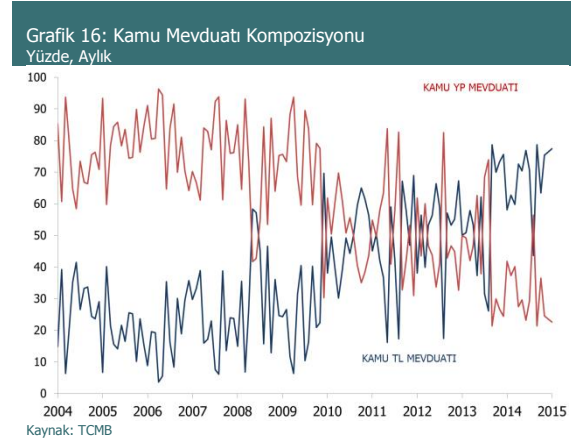
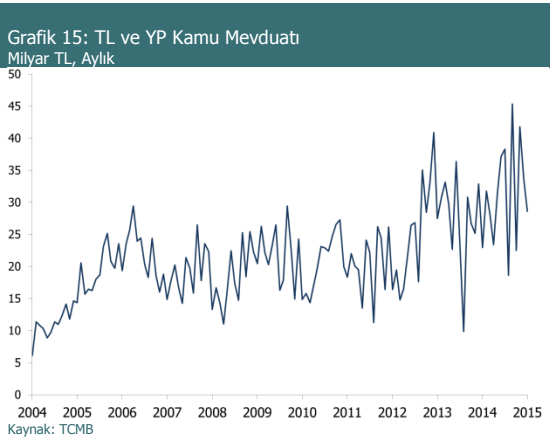
TL ve YP ayrı ayrı değerlendirildiğinde kamu TL mevduatının zamanla bankacılık sektörü TL mevduatına göre finansman kaynağı olarak öneminin arttığı Grafik 13'te göze çarpmaktadır. Diğer taraftan, son yıllarda finansman kaynağı olarak kamu YP mevduatının bankacılık sektörü YP mevduatına göre öneminin azaldığı Grafik 14'de gözlenmektedir. Bu durumun gerçekleşmesinde kamu mevduatından ziyade bankacılık sektörü mevduatındaki gelişmeler etkili olmuştur. 2011 yılı Eylül ayından itibaren uygulamaya konan ROM uygulaması nedeniyle bankacılık sektörünün YP

⁵ Reeskont kredilerine ilişkin en güncel uygulama unsurları TCMB Genel Ağ sitesinde yayınlanan İhracat ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler Reeskont Kredisi Uygulama Talimatı'nda yer almaktadır.

mevduatında önceki yıllara göre büyük artış gerçekleşirken, bankacılık sektörü TL mevduatında ise azalış gerçekleşmiştir.

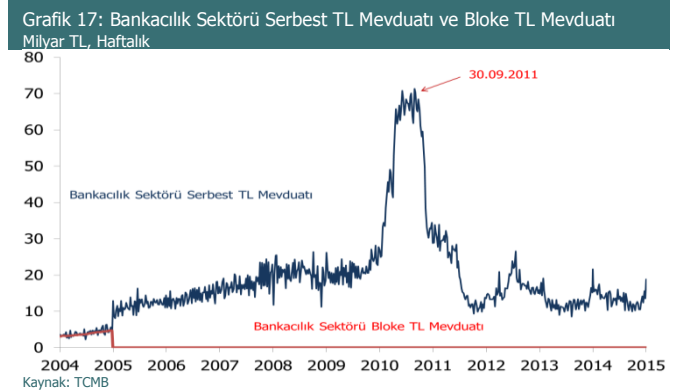
Kamu mevduatının son on iki yıllık gelişimini gösteren Grafik 15'te, kamu mevduatının ortalama seviyesindeki artış göze çarpmaktadır. Diğer taraftan, TL ve YP toplam kamu mevduatının genel olarak inişli çıkışlı bir görünüm sergilemesinin sebebi kamu TL mevduatıdır. Özellikle Hazine'nin DİBS ihracı, itfası ve vergi tahsilatları gibi büyük tutarlı TL işlemleri bu hareketlerin sebebinin oluşturmaktadır.

Kamu mevduatını kompozisyonu açısından değerlendirdiğimizde kamu YP mevduatının 2010 yılı sonuna kadar kamu TL mevduatının üzerinde seyrettiği Grafik 16'dan anlaşılmaktadır. 2010 yılı sonrasında ise kamunun YP mevduata oranla daha çok TL mevduat tutma eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

1.2 Zorunlu Karşılık Politikası İşlemleri

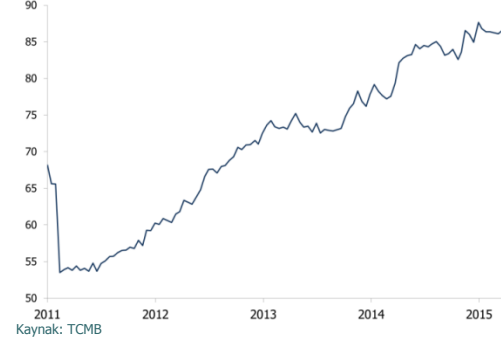
TCMB, zorunlu karşılık oranlarını piyasadaki likidite miktarını kalıcı olarak değiştirmek için kullanılabilecek araçlardan biri olarak nitelemiş (TCMB, 2009a); özellikle 2011 yılının sonlarından itibaren zorunlu karşılık politikaları etkin olarak uygulanmıştır. TCMB, 2005 yılı sonundan itibaren TL zorunlu karşılıkların tamamının serbest mevduatlarda iki haftalık ortalama olarak tesis edilmesi uygulamasına başlamıştır (TCMB, 2005b). Grafik 17'de söz konusu değişikliğin etkisi sunulmuştur. Özellikle 2011 yılı sonlarından itibaren bankaların tesis etmesi gereken TL zorunlu karşılık tutarının Grafik 18'de sunulduğu gibi artmasına rağmen, 2011 yılı Eylül ayından itibaren ROM

uygulanmasına başlanmasının etkisiyle bankacılık sektörünün serbest TL mevduatı ciddi miktarda azalmıştır. Bununla birlikte açık piyasa işlemleri ile verilen likiditenin azaldığı görülmektedir (Grafik 5).

TCMB, bankaların kaynak maliyetini düşürmek için zorunlu karşılıklara verilen faizleri de aktif olarak kullanmıştır. TL zorunlu karşılıklara 8 Ağustos 2001 tarihinden 14 Ekim 2010 tarihine kadar faiz verilmiş olup, dengeli büyümeyi ve yurt içi tasarrufları güçlendirmek amacıyla 2014 yılının Kasım ayından itibaren çekirdek yükümlülüklerle teşvik sağlayacak şekilde faiz ödenmesine yeniden başlanmıştır (TCMB, 2014c). YP zorunlu karşılıklara ise 24 Mayıs 2002 tarihinden 5 Aralık 2008 tarihine kadar faiz oranı haftalık olarak belirlenmek suretiyle faiz verilmiştir. Diğer taraftan, 5 Mayıs 2015 tarihinde TCMB nezdinde ABD doları cinsinden tutulan zorunlu karşılıklara, rezerv opsiyonlarına ve serbest hesaplara günlük olarak belirlenen faiz oranları kullanılarak faiz verilmeye başlanmıştır (TCMB, 2015c).

Grafik 18: Bankacılık Sektörünün Tesis Etmesi Gereken TL Zorunlu Karşılık Tutarı
Milyar TL, Tesis Dönemi Başlangıçları İtibarıyla

TCMB, bankacılık sektöründe yükümlülüklerin vadesinin uzamasını teşvik etmek amacıyla, TL ve YP zorunlu karşılık oranları yükümlülük türü ve vadesine göre farklılaştırmıştır (TCMB, 2010b; TCMB, 2011a; TCMB, 2013a).

Zorunlu karşılık politikası kapsamında yapılan tüm bu değişikliklerde, küresel piyasalardaki gelişmeler, bankacılık sektörünün koşulları ve gereksinimleri, TCMB altın ve döviz rezervlerinin durumu ve yurt içi büyüme ile tasarruflar göz önünde bulundurulmuştur.

2. YP İŞLEMLER

TCMB, fiyat istikrarı temel amacı çerçevesinde kur politikası⁶, rezerv yönetimi⁷ gibi amaçlarla YP işlemler gerçekleştirirken; Hükümetin mali ajanı olma görevi⁸ kapsamında devlet dış borç geri ödemesi gibi işlemler de gerçekleştirmektedir.

TCMB'nin YP işlemlerinin büyük bölümü döviz rezervi hareketine neden olmaktadır. Bu nedenle bu bölümde, rezervlere ilişkin açıklamaların ardından YP işlemler rezerv odaklı bir yaklaşımla kısaca tanıtılacaktır. Üçüncü bölümde ise söz konusu işlemlerin bilanço ve analitik bilanço üzerine etkileri örneklerle anlatılacaktır.

2.1 Rezervin Tanımı, Kapsamı ve Rezerv Tutma Amaçları

Gelişmekte olan ülkeler için döviz rezervleri önemli bir konudur. Gelişmekte olan ülkeler, ödemeler dengesi, dış borç servisi, döviz kurunun makroekonomik amaçlar ve uygulamaları bozucu etkilerinin

⁶ TCMB Kanunu Md 4, Md 53/a.

⁷ TCMB Kanunu Md 53/b.

⁸ TCMB Kanunu Md 41.

önlenmesi gibi gerekçelerle döviz rezervi biriktirme eğilimindedirler. Değınilen amaçlar, para otoritelerinin belli bir hızla manevra yapmasını gerektirebileceğinden, tüm YP varlıklar rezerv olarak kabul edilmemektedir. YP varlığın döviz cinsi kadar, yukarıdaki amaçlara hizmet etme kabiliyetinin olması da önem arz etmektedir.

IMF, Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Kılavuzu'nda rezerv varlıkları; "*kolayca erişilebilen ve ödemeler dengesi finansman ihtiyaçları, cari kurları etkilemek için döviz piyasasına müdahale ve diğer benzer amaçlar için para otoriteleri tarafından kontrol edilen varlıklar*" olarak tanımlamaktadır (IMF, 2009: p. 6.64).

Yukarıdaki tanımda yer alan kolayca erişilebilme ifadesi, rezerv varlıkların likit veya kolayca likide edilebilecek varlıklar olmasını gerektirmekte, başka bir deyişle rezerv varlıkların uluslararası geçerliliğinin yüksek olması gerekmektedir.

Buradan hareketle dünyada uluslararası rezerv olarak tercih edilen finansal varlıklara baktığımızda ise, yukarıdaki koşulları sağlamak kaydıyla, aşağıdaki varlıklar öne çıkmaktadır (IMF, 2009: p. 6.64):

- Altın (Uluslararası standartta)
- Özel Çekme Hakları (SDR Holdings)
- IMF rezerv pozisyonu
- Yabancı para banknotlar
- Yabancı para depo hesapları
- Yabancı para menkul kıymetler
- Yabancı para diğer alacaklar⁹
- Finansal türevler

TCMB döviz rezervleri de bu doğrultuda;

- Uluslararası standartta altın,
- Yabancı para banknotlar,
- Yabancı para mevduat (depo) ve cari hesapları (SDR holding hesabı dâhil),
- Yabancı para menkul kıymetler ve
- Rezerv Dilimi Pozisyonundan oluşmaktadır.

Tablo 2: TCMB Bilançosunda Altın Dâhil Döviz Rezervleri

AKTİF	
1	Altın (+)
2	Yabancı Para Banknotlar (+)
3	Yurt Dışı Bankalar (+)
4	Rezerv Dilimi Pozisyonu (+)
5	Menkul Kıymetler
6	Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar
7	Yurt İçi Bankalar
8	Krediler
9	İştirakler
10	SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü
11	Duran Varlıklar (Net)
12	Takipteki Alacaklar (Net)
13	Ertelenmiş Vergi Varlığı
14	Değerleme Hesabı
15	Diğer Aktifler
PASİF	
1	Tedavüldeki Banknotlar
2	Para Politikası İşlemlerinden Borçlar
3	Mevduat
4	Yurt Dışı Bankalar (-)
5	Rezerv Dilimi İmkanı
6	SDR Tahsisatı
7	Vergi Yükümlülüğü
8	Karşılıklar
9	Sermaye ve İhtiyat Akçesi
10	Değerleme Hesabı
11	Diğer Pasifler

TCMB altın dâhil döviz rezervleri bilançonun aktifinde ilk dört kalemde gösterilmektedir. Bilançonun pasifinde yer alan ve yurt dışı bankaların TCMB nezdinde açtırdıkları hesapların izlendiği "4 Yurt Dışı Bankalar" kalemi bu dört kalemden düşülmektedir.

⁹ Bu kalemin içerisine, yabancı (banka harici) kuruluşlara verilen krediler, IMF Güven Hesabı'ndan uzun vadeli alacaklar, ters repo alacakları ve hemen nakde çevrilebilecek diğer alacaklar yer almaktadır (IMF, 2009: p. 6.92).

TCMB'nin rezerv tutma amaçlarına baktığımızda, "para ve kur politikalarını desteklemek, piyasalara güven vermek, T.C. Hükümeti'nin döviz cinsi üzerinden iç ve dış borç servisini gerçekleştirmek, dışsal şoklara karşı gerekli döviz likiditesini bulundurmak" öne çıkmaktadır (TCMB, 2005a: s.4). TCMB döviz rezervlerini, para ve kur politikası ile uyumlu olarak ve TCMB Kanunu'nda yer alan güvenli yatırım-likidite-getiri sıralamasını gözeterek yönetmektedir.

2007 Yılı Para ve Kur Politikasında, rezerv biriktirme ile ilgili olarak aşağıdaki ifade yer almaktadır:

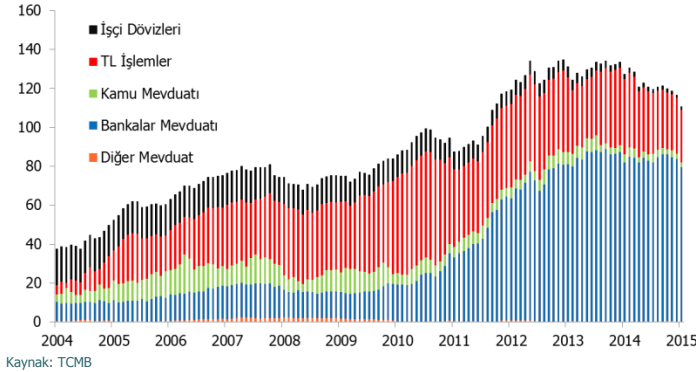
"Dalgalı kur rejimi uygulayan ülkelerde korunması gereken bir kur seviyesi olmadığından, döviz rezervlerinin düzeyinin önemi sabit ya da öngörülebilir kur rejimlerine kıyasla oldukça azdır. Ancak, özellikle Ülkemiz gibi gelişmekte olan ekonomilerde, karşılaşılabilecek iç ve dış şokların olumsuz etkilerinin giderilmesinde ve ülkeye duyulan güvenin artırılmasında, güçlü döviz rezervi pozisyonu katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak, Hazine'nin dış borç ödemeleri ile Ülkemize özgü bir durum olan Merkez Bankası bilançosunda yükümlülükler içinde önemli bir yer tutan yüksek maliyetli işçi döviz hesaplarının uzun vadede aşamalı olarak azaltılması gerekliliği dikkate alınarak, döviz arzının döviz talebine kıyasla giderek arttığı dönemlerde Merkez Bankası'nca rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri gerçekleştirilmektedir."

2.2 Rezervin Kaynakları

Döviz rezervleri, TCMB'nin çeşitli işlemleri neticesinde artış ya da azalış gösterebilmektedir. TCMB, rezerv biriktirme veya piyasadaki YP likiditeyi yönetme amaçlı işlemler gerçekleştirebildiği gibi; Hazine ya da bankaların işlemleri neticesinde de rezerv miktarı değişebilmektedir.

TCMB döviz rezervlerinin temel kaynakları olarak, kamunun ve bankaların döviz mevduatları, bankaların zorunlu karşılık olarak TCMB'de tuttukları altınlar ve TL karşılığı döviz alımı ya da reeskont kredileri geri dönüşleri gösterilebilir.

Grafik 19: TCMB Döviz Rezervlerin Gelişimi ve Kaynakları
Milyar ABD doları, Aylık

Kaynak: TCMB

TCMB altın dâhil döviz rezervlerinin 2004-2015 yılları arasında seyrine baktığımızda artış eğilimi gözlenmektedir.

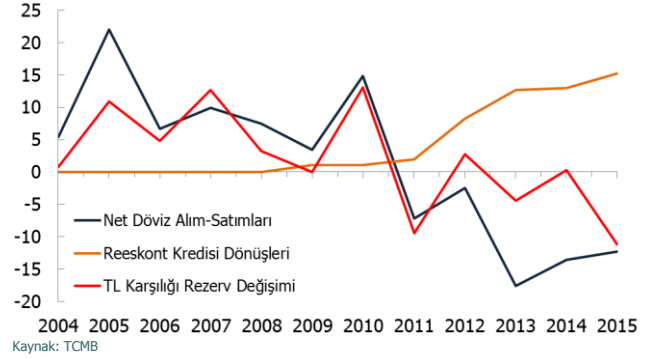
1990'lı ve önceki yıllarda altın dâhil rezervin en önemli kaynağı olan "İşçi Dövizleri"nin rezerve katkısı hızla azalmaktadır. 2015 yıl sonu itibarıyla rezervlerin sadece %1'i bu

mevduatlardan kaynaklanmaktadır. 1970'li yılların sonunda ülkemizin döviz mevcudunu artırmak için uygulamaya konmuş olan bu mevduatlar, 2000'li yıllarda eski önemini yitirmiş ve TCMB tarafından tasfiye edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle yüksek faiz ödenmesi uygulaması terk edilmiş, 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren 2013/12 Sayılı Genelge ile yeni hesap açılmasına son verilmiştir.

Temel olarak döviz alım ihaleleri ve müdahaleler yoluyla piyasadaki TL karşılığı satın alınan dövizler ve reeskont kredisi dönüşlerini göstermekte olan TL işlemler önemli bir rezerv kaynağı olarak öne çıkmaktadır.

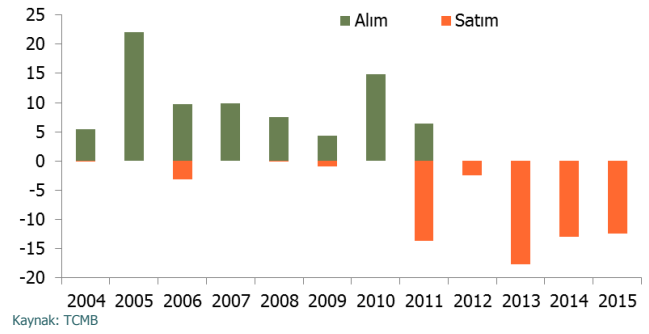
Grafik 20’de, bir YP yükümlülüğe dayanmayan rezerv hareketini ifade eden ve temel olarak TL karşılığı döviz alım-satımları ile reeskont kredisi dönüşlerinden meydana gelen TL işlemlerin değişimine bakıldığında, özellikle 2011 yılında reeskont kredisi dönüşlerinin artmasından önce döviz alım-satımları ile birlikte bir değişim göze çarpmaktadır. 2011 yılından sonra ise reeskont kredilerinin kullanımının artması, TL işlemlerin değişiminin döviz alım-satımlarının üzerinde seyretmesine yol açmıştır¹⁰. 2015 yılına bakıldığında, reeskont kredilerinin rezerv katkısının artarak sürdüğü, döviz satışlarının da artış gösterdiği gözlenmektedir.

Grafik 20: Türk Lirası İşlemler Karşılığı Rezerv Değişimi
Milyar ABD doları, Yıllık

Piyasadaki YP likiditeyi ayarlamak ve döviz kurundaki aşırı oynaklıkların önüne geçmek için yapılan döviz alım-satımlarına daha yakından bakıldığında, 2011 yılına kadar yaşanan döviz girişine paralel olarak rezerv biriktirme amaçlı döviz alımları dikkat çekerken; özellikle Avrupa ülkelerinin kamu borçları ve küresel büyümeye ilişkin

Grafik 21: İhale ve Müdahale Yoluyla Döviz Alım Satımları
Milyar ABD doları, Yıllık

endişeler sonucu döviz girişinde yaşanan yavaşlama, TCMB’nin döviz alımlarını 2011 yılı ortasından itibaren durdurmasına (TCMB, 2011b; TCMB, 2011d: s.12), yurt dışı ve yurt içi gelişmeler de eklendiğinde ilerleyen dönemlerde döviz satışlarına başlamasına neden olmuştur.

Reeskont kredisi kullanımına 2008 yılı sonundan itibaren ağırlık verilmeye başlanmış, TCMB’nin 5 Aralık 2008 tarihli basın duyurusunda “yaşanan küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla TCMB’nin kullanım limitlerinin yükseltildiği” ifade edilmiştir. İlerleyen dönemlerde reeskont senetleri yoluyla rezerv biriktirme imkânı da dikkate alınarak, 2009 yılında kredi kullanılabilirlik firması kapsamı genişletilmiş (TCMB, 2009b: s.17), kullanımı teşvik eden limit artırımı, vade uzatımı gibi uygulama değişiklikleri ile bu kredilerin rezerv birikimindeki ağırlığı artırılmıştır (TCMB, 2012b: s.16). Reeskont kredileri önceden sadece Türk Eximbank aracılığıyla kullanılırken; 2013 yılından itibaren ticari bankalar aracılığıyla da kullanım başlamıştır. Söz konusu senetler TCMB tarafından vadesinde YP olarak tahsil edilmektedir. Dolayısıyla reeskont kredisi dönüşleri, YP bir yükümlülük karşılığı olmaksızın rezerv artışı anlamına gelmektedir.

¹⁰ Bilanço verileri, reeskont kredisi dönüşleri ve döviz ve efektif piyasası işlemleri kullanılarak hazırlanmış bu grafik, içerdiği verilerin birlikte hareketini gösterme amacını taşımakta olup, TL İşlemler tutarının reeskont kredisi dönüşü ve döviz işlemlerinin toplamı ile tümüyle örtüşmesi beklenmemelidir.

Grafik 22, 2012 ve izleyen yıllarda söz konusu kredilerin rezerv katkısının arttığını göstermektedir (TCMB, 2013b: s.10). 2014 yılında rezerv katkısının ivmesinin azalmasının sebebi, krediye konu olabilecek senet vadelerinin uzamasıdır.

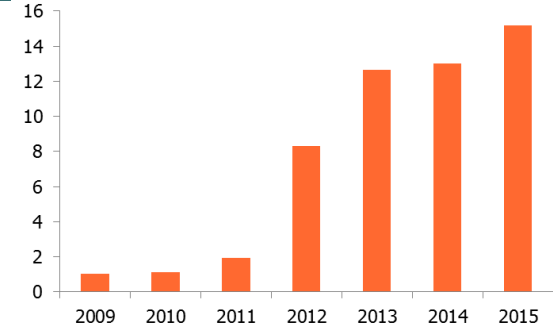
Rezervin bir diğer kaynağı olan kamu YP mevduatı, temelde dış borç geri ödemeleri ve Hazine'nin döviz satışları neticesinde azalış gösterirken; dış borçlanma ve özelleştirme gelirleri sonucunda artış göstermektedir.

Rezervin kaynakları arasında son olarak değinilecek olan bankalar YP mevduatının payı, 2011 yılı sonunda uygulamaya konulan ROM nedeniyle artış göstermiş ve rezerve katkı açısından ilk sıraya yerleşmiştir. Bankaların TL zorunlu karşılıklarının belirli bir bölümünü YP ve altın cinsinden tesis edebilmelerine imkân tanıyan¹¹ bu uygulama, TCMB altın ve döviz rezervlerinde ciddi artışları beraberinde getirmiştir. Grafik 23'te, bankalar YP zorunlu karşılıklarının, ROM uygulamasının devreye girdiği 2011 sonlarından itibaren rezerve katkısı görülmektedir.

Son dönemde başvurulan bir işlem olmamasına karşın TCMB, TCMB Kanunu'nun 53. maddesine dayanarak para politikası çerçevesinde bankalar ile döviz depo alma ve verme işlemi gerçekleştirebilmektedir. Söz konusu işlemler TCMB'nin taraf olması şeklinde gerçekleştiği gibi; iki banka arasındaki depo işlemine TCMB aracılık da edebilmektedir.

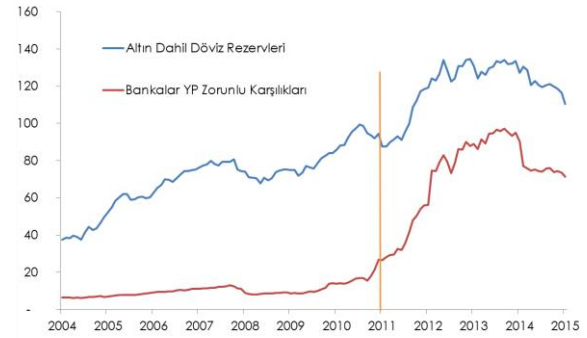
TCMB'nin aracılık etmesi durumunda rezerv etkilenmezken, Bankalar ile TCMB arasında gerçekleşen depo işlemlerinde, TCMB depo veren durumunda olduğunda rezervlerde depo tutarı kadar azalış, TCMB'nin depo alması durumunda rezervlerde artış gerçekleşmektedir.

Grafik 22: Reeskont Kredi Dönüşlerinin Rezerve Katkısı
Milyar ABD doları, Yıllık

Kaynak: TCMB

Grafik 23: Bankalar YP Zorunlu Karşılıkları – Altın Dâhil Döviz Rezervleri
Milyar ABD doları, Aylık

Kaynak: TCMB

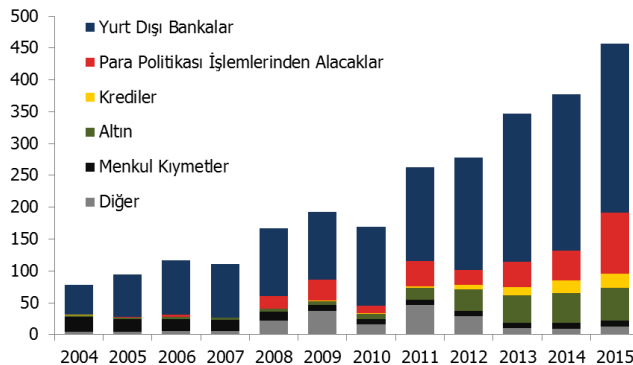
¹¹ Alper, Kara ve Yörükoğlu (2012: s.2)

C. BİLANÇO KALEMLERİNDEKİ DEĞİŞMELER: 2004-2015

Bilançodaki değişimlerin piyasada döviz kurları, faizler, enflasyon, mevduat hacmi, kredi hacmi ve piyasa beklentileri gibi değişkenleri etkilemesi onu standart bir bilanço olmaktan çıkararak, finansal sistemdeki ilişkilerin odak noktası haline getirmektedir. Bu bağlamda, TCMB Bilançosunun ekonomiyi etkilerken, kendisinin de ekonomideki gelişmelerden etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bilançada aktif ve pasifte yer alan önemli kalemlerin 2004-2015 yılları arasındaki dağılımını gösteren Grafik 24 ve Grafik 25'te, 2004 sonunda 79 milyar TL olan bilanço büyüklüğünün, 2015 yıl sonu itibarıyla %481 artarak 457 milyar TL olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik 24: Aktif Kalemlerin 2004-2015 Yılları Arası Dağılımı
Milyar TL, Yıllık

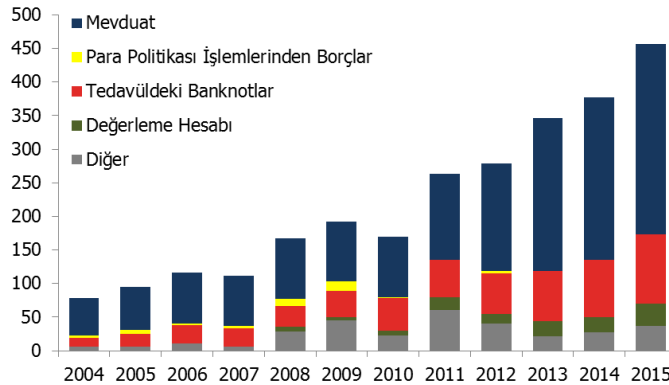
Kaynak: TCMB

Bilançonun aktifinde, 2004-2015 yılları arasında döviz rezervlerinin payı artmıştır. Grafikte yer alan dönem boyunca aktifte en büyük paya sahip olan "Yurt Dışı Bankalar" kalemi, aynı zamanda rezervi de oluşturan en önemli kalemdir. TCMB döviz rezervleri, "Yurt Dışı Bankalar" kaleminin yanı sıra, bilançonun aktifinde yer alan "Uluslararası Standartta Olan Altın", "Yabancı Para Banknotlar" ve "Rezerv Dilimi Pozisyonu" toplamından,

pasifinde yer alan ve yurt dışı bankaların TCMB nezdindeki hesaplarının izlendiği "Yurt Dışı Bankalar" kaleminin düşülmesiyle elde edilmektedir.

Aktifte "Yurt Dışı Bankalar" kaleminden sonra, "Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar" ve "Altın" kalemlerinin, belirtilen dönemde en çok artış gösteren kalemler olduğu görülmektedir. "Menkul Kıymetler" kalemi ise azalış göstermiş ve bilanço içindeki payı düşmüştür. "Krediler" kalemi, son yıllarda özellikle reeskont kredilerinin etkisiyle artış göstermiştir.

Grafik 25: Pasif Kalemlerin 2004-2015 Yılları Arası Dağılımı
Milyar TL, Yıllık

Kaynak: TCMB

Bilançonun pasifinde, en büyük payın "Mevduat" kalemine ait olduğu görülmektedir. "Mevduat" kalemini, "Tedavüldeki Banknotlar" kalemi takip etmektedir. "Değerleme Hesabı", 2008 yılından itibaren lehte değerlemenin etkisiyle pasifte yer almaktadır. "Para Politikası İşlemlerinden Borçlar" kaleminin payı ise gözlemlenen dönemde azalış göstermiştir.

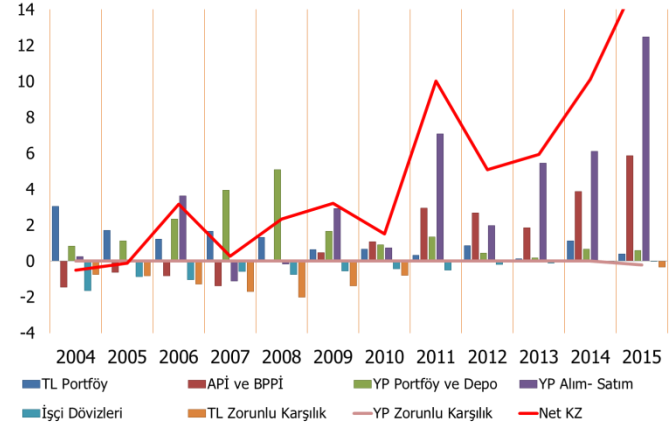
D. TCMB KÂR-ZARARI

Kâr amaçlı bir kurum olmayan TCMB, TCMB Kanunu'nun 4. maddesine istinaden kendisinin doğrudan belirlediği para politikası araçlarını kullanarak, fiyat istikrarını ve finansal istikrarı sağlamayı amaçlar. Bu amaçlar doğrultusunda hareket ederken, kur ve faiz gibi değişkenlerin seyrine ve bu değişkenlerin bilanço kalemleri üzerinde etkilerine bağlı olarak kâr ya da zarar edebilir.

2004 ile 2015 yılları arasındaki kâr ve zarar durumunu gösteren Grafik 26'da TCMB'nin 2004 ve 2005 yıllarında zarar, 2006 yılı ve sonrasında kâr ettiği görülmektedir.

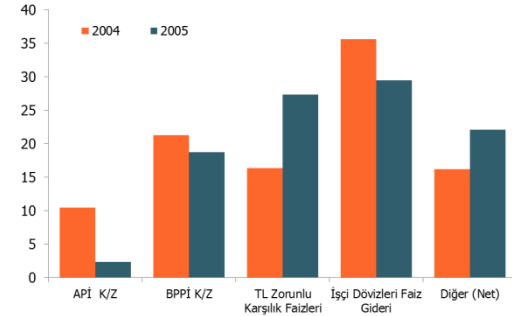
2002 yılının Nisan ayından sonra YP likiditede oluşan artışın döviz alım ihaleleri ve döviz piyasasına doğrudan alım yönünde yapılan müdahaleler ile çekilmesi sonucunda, bir taraftan döviz rezervleri artarken, diğer taraftan bu süreçte

Grafik 26: TCMB Kâr Zarar Gelişmeleri
Milyar TL, Yıllık

Kaynak: TCMB

Grafik 27: TCMB Zararının Bileşenleri (2004 – 2005)
Yüzde, Yıllık

Kaynak: TCMB

piyasada oluşan TL likidite fazlası bankalararası para piyasası işlemleri ve ters repo işlemleri ile çekilmiştir. Grafik 27'de 2004 ve 2005 yılları TCMB zararının önemli bileşenleri görülmektedir. Bu dönemde, işçi dövizlerine ödenen faizler belirleyici faktörlerinden biri olmuştur. KMDTH'lere uygulanan faiz oranlarında indirimde gidilmesinin ve SDH'lerde 1 yıl vadeli hesap açma imkânının getirilmesinin etkisiyle nispeten yüksek faizli SDH'lere geçiş hızlanmış ve işçi

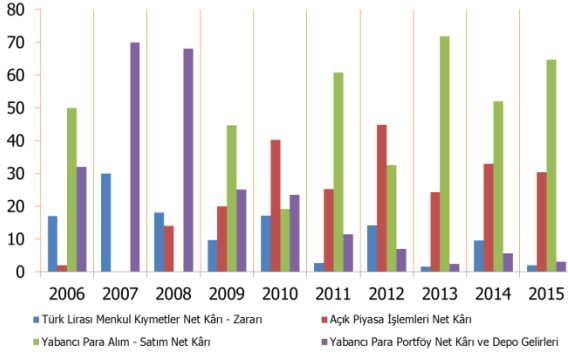
dövizlerine ödenen faizlerde artış meydana gelmiştir (TCMB, 2001a).

Diğer yandan, 2001 ve 2002'de uygulamaya konulan TL¹² ve YP¹³ zorunlu karşılıklara ödenen faizler de zararı belirleyen faktörler arasında yer almıştır.

Grafik 28'de 2006-2015 döneminde TCMB'nin kâr ettiği görülmektedir. 2006 yılında sterilizasyon zararının devam etmesine rağmen, bu yıldan itibaren döviz ve efektif alım-satım işlemlerinden doğan kâr/zararın "ağırlıklı ortalama maliyet" esasına göre hesaplanmaya başlanmasının ve YP portföy ile depo gelirlerindeki artışın etkisiyle kâr gerçekleşmiştir.

¹² 8 Ağustos 2001 tarih ve 24487 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2001/2 sayılı Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ

¹³ 29 Mart 2002 tarih ve 24710 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2002/1 sayılı Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ

Grafik 28: TCMB Kârının Bileşenleri (2006 – 2015)
Yüzde, Yıllık

Kaynak: TCMB

2007 ve 2008 yıllarında döviz alım ihaleleri ve müdahalelerine ağırlık verilmesinin etkisiyle YP alım-satım kârının toplam kâr içindeki payı düşerken, portföy getirisindeki artışın etkisiyle YP portföy ile depo gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı artmıştır.

2009-2015 yılları arasında ise yurt dışındaki faiz oranlarında yaşanan düşüşlerin etkisiyle YP portföyden elde edilen gelirlerin toplam gelirler içindeki payı düşerken, kârı belirleyen temel iki unsurun açık piyasa işlemleri ile YP alım-satım işlemleri olduğu gözlenmektedir.

4 Ağustos 2011 tarihinde düzenlenen Para Politikası Kurulu toplantısında, uluslararası piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak, 5 Ağustos 2011 tarihinden itibaren döviz satım ihaleleri ve müdahaleleri yoluyla piyasaya döviz likiditesi sağlanması uygun görülmüştür (TCMB, 2011c). Bu durum son yıllarda YP alım-satım kârının toplam kâr içindeki payının artmasına neden olmuştur. Ayrıca, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren likidite açığının artmaya başlaması ile birlikte, TCMB'nin piyasayı repo işlemleri ile fonlamasının etkisiyle açık piyasa işlemleri kârının toplam kâr içindeki payının arttığı gözlenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM ANALİTİK BİLANÇO

*Analitik bilançonun anlamı ve yapısı
Analitik bilançoda yer alan parasal büyüklüklerin tanımı
Bilançodan analitik bilançoya geçiş*

A. ANALİTİK BİLANÇONUN ANLAMI VE TCMB BİLANÇOSU İLE İLİŞKİSİ

TCMB Genel Ağ sitesinde günlük olarak yayımlanan analitik bilanço, TCMB Bilançosu kalemlerinin belirli parasal büyüklükleri ifade etmek üzere toplulaştırılması ve netleştirilmesi yoluyla oluşturulmaktadır. Analitik bilançonun temel amacı, TCMB'nin önemli yükümlülüklerinin nasıl oluşturulduğunun gösterilmesi, TCMB ile kamu ve bankacılık kesimleri arasındaki ilişkilerin sergilenebilmesidir (Serdengeçti, 1997).

TCMB'nin uyguladığı para politikalarının takip edilmesini kolaylaştıran analitik bilanço, aynı zamanda ekonominin genel durumu konusunda da önemli ipuçları verebilir. Örneğin analitik bilançonun aktifindeki "Dış Varlıklar" içinde yer alan döviz rezervlerinin bilançoya oranının artması, döviz piyasasında likiditenin azalması durumunda ortaya çıkabilecek aşırı oynaklıkların yaratacağı olumsuz etkileri sınırlamada büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan analitik bilanço, uygulanan para politikası ve TCMB'nin kamu ve bankacılık kesimi ile finansal ilişkisi tarafından biçimlenmektedir. Örneğin, 2001 yılı sonrasında TCMB'nin Hazine'ye kısa vadeli avans kullandırmasının ya da Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarının ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadaki satın almasının TCMB Kanunu ile önlenmesinin ardından, bilançonun aktifinde yer alan "İç Varlıklar" kalemi azalmaya başlamıştır (Grafik 29-30).

Grafik 29: İç Varlıkların Dış Varlıklara Oranı
Yüzde, Aylık

Kaynak: TCMB

Analitik bilançonun pasifi, TCMB'nin piyasayı etkileme gücü üzerinde de belirleyici olmaktadır. Merkez bankalarının YP yükümlülüklerindeki artışlar para politikasını yönlendirme gücünü azaltabilmektedir (Alvarez-Plata ve Garcia-Herrero, 2007: s.19). TCMB'nin varlıklarını döviz yerine TL yükümlülüklerle finanse etmesi bilançosunun kontrolü açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle bilanço büyüklüğü içinde TL yükümlülüklerinin fazla olması

tercih edilmektedir. Merkez Bankası Parası kaleminin toplam yükümlülükler oranının artması TCMB'nin piyasaya müdahale gücünün arttığını göstermektedir.

Bilanço ile analitik bilanço arasındaki ilişki gözden geçirildiğinde:

1) Bilançodan analitik bilanço oluştururken belli kalemlerde netleştirme yapılmaktadır:

TCMB'nin açık piyasa işlemlerinden ve bankalararası para piyasası işlemlerinden net yükümlülüğü pasifte "Açık Piyasa İşlemleri" kalemi altında, TL cinsinden diğer net alacakları aktifte "İç Varlıklar" altında "Diğer Kalemler" içinde gösterilmektedir.

2) Bilanço aktifinde yer alan varlık kalemleri analitik bilançonun pasifinde yer alırken (-) işaretle gösterilmekte, artışları toplam pasifleri azaltırken, azalışları toplam pasifleri artırmaktadır. TCMB Bilançosunun pasifinde yer alan yükümlülük kalemleri, analitik bilançonun aktifinde yer alırken (-) işaretle gösterilmekte, artışları toplam aktifleri azaltırken, azalışları toplam aktifleri artırmaktadır.

Ek 1'de analitik bilanço kalemlerinin bilanço karşılıklarını gösteren anahtar yer almaktadır.

Tablo 3: Analitik Bilanço	
AKTİF	
1	Dış Varlıklar
2	İç Varlıklar
2.1	Hazine Borçları
2.1.1	Menkul Kıymetler
2.1.2	Diğer
2.2	Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler
2.3	TMSF'ye Kullandırılan Krediler
2.4	Diğer Kalemler
3	Değerleme Hesabı
PASİF	
1	Toplam Döviz Yükümlülükleri
1.1	Dış Yükümlülükler
1.2	İç Yükümlülükler
1.2.1	Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı
1.2.2	Bankalar Döviz Mevduatı
2	Merkez Bankası Parası
2.1	Rezerv Para
2.1.1	Emisyon
2.1.2	Bankalar Mevduatı
2.1.2.1	Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı
2.1.2.2	Serbest Mevduat
2.1.3	Fon Hesapları
2.1.4	Banka Dışı Kesim Mevduatı
2.2	Diğer Merkez Bankası Parası
2.2.1	Açık Piyasa İşlemleri
2.2.2	Kamu Mevduatı

B. ANALİTİK BİLANÇO KALEMLERİ

1. AKTİF

Analitik bilançonun aktifi "Dış Varlıklar", "İç Varlıklar" ve "Değerleme Hesabı" olmak üzere üç ana kalemden oluşmaktadır¹³.

Dış Varlıklar; altın, TCMB şubelerinin kasalarındaki YP banknotlar, yurt dışı bankalar nezdindeki döviz mevcudu ve diğer döviz alacaklarını içermektedir. Dış Varlıkların önemli bir kısmı döviz rezervleri olarak da nitelendirilebilen altın ve yurt dışı bankalar nezdindeki YP menkul kıymetler ve depo hesaplarından oluşmaktadır.

Aktifte yer alan diğer kalem olan "İç Varlıklar" esas itibarıyla Hazine'nin TCMB'ye olan borçlarını gösteren "Hazine Borçları" ve "Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler" kalemlerinden oluşmaktadır.

Hazine'nin TCMB'ye olan temel yükümlülüğünü TCMB TL menkul kıymet portföyü oluşturmaktadır. 2001 yılında TCMB Kanunu'nda yapılan değişiklikle; TCMB'nin Hazine'nin ilk ihracından DİBS alması Hazine'ye verilen bir kredi olacağından TCMB'nin birincil piyasadan DİBS alması önlenmiştir.¹⁴ Öte yandan "TCMB'nin her türlü likidite durumu olasılığını dikkate alarak, BIST Repo-Ters Repo Pazarı ve Bankalararası Repo-Ters Repo Pazarı'ndaki faiz oranlarını kontrol edebilmesi, likidite yönetimi araç çeşitliliğini ve operasyonel esnekliğini koruyabilmesi için teknik nedenlerle açık piyasa işlemleri portföyünde yeterli miktarda DİBS veya Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi (HMVKŞ) tarafından ihraç edilen Türk lirası cinsi kira sertifikası bulundurması " (TCMB,2014d) gerektiğinden TCMB bu menkul kıymet alımlarını ikincil piyasadan gerçekleştirmektedir.

"İç Varlıklar"ın diğer önemli kalemi "Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler" kalemidir ve esas itibarıyla reeskont kredilerinden oluşmaktadır. Reeskont kredileri, TCMB Kanunu'nun 45. maddesi çerçevesinde döviz üzerinden düzenlenmiş senetlerin reeskonta kabulü suretiyle 240 güne kadar vadeli ve TL olarak Türk Eximbank ve ticari bankalar aracılığıyla kullanılmakta, TCMB'ye geri ödemeleri ise döviz cinsinden yapılmaktadır. Reeskont kredilerinin reel sektörün desteklenmesine, cari açığın azaltılmasına ve TCMB döviz rezervlerinin güçlendirilmesine katkısı göz önünde bulundurularak kredi limitlerinin artırılması, vadelerinin uzatılması ve kullanılma şartlarının kolaylaştırılarak kapsamının genişletilmesi yönünde bir eğilim mevcuttur.

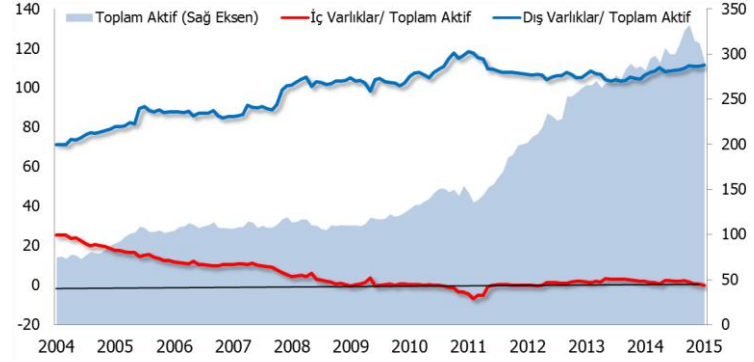
¹³ Değerleme Hesabı 31 Aralık 2012 tarihine kadar "İç Varlıklar" kaleminde izlenmiş daha sonra yapılan değişiklikle ayrı bir kalem olarak gösterilmeye başlanmıştır (TCMB, 2012c).

¹⁴ TCMB Kanunu md. 56.

TCMB, para politikası araçlarını kullanarak iç ve dış varlık yapısını değiştirmekte ve piyasadaki likiditeyi düzenlemektedir.

Para yaratma aktiften pasife doğru giden bir süreçtir (Altınkemer, 1996: s.50). Diğer bir ifadeyle TCMB önce aktifinde varlık yaratmakta sonra bunu finanse etmek için pasifinde kaynak üretmektedir.

Grafik 30: İç ve Dış Varlıkların Toplam Aktif İçindeki Payları
Yüzde, Milyar TL, Aylık

Kaynak: TCMB

Örneğin 2011-2015 yılları arasında TCMB'nin dış varlıklarında görülen artışın kaynağı, ROM uygulamasının bankalar tarafından yüksek oranda kullanılması ve reeskont kredisi geri dönüşlerinin döviz olması nedeniyle gerçekleşen rezerv artışlarıdır (Grafik 30). TCMB nezdinde YP zorunlu karşılık olarak tesis edilen tutarlar rezerv artışına ve ardından bankalar YP mevduatında artışa neden olmuştur. Benzer şekilde, bankalardan menkul kıymet alımı sonucunda oluşan varlık artışını finanse etmek için analitik bilançonun pasif tarafında yükümlülük oluşturulması gerekmektedir.

Aktifin üçüncü kalemi olan "Değerleme Hesabı", TCMB Kanunu'nun 61. maddesi uyarınca bilançonun aktif ve pasifindeki altın, döviz ve efektiflerin TL karşısındaki değerinin değişmesinden dolayı TCMB'nin dış varlık ve yükümlülüklerinin yeniden değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan gerçekleşmemiş kâr veya zararı göstermektedir.

Net Dış Varlıklarının eksi olması durumunda yani dış varlıklarının döviz yükümlülüklerine kıyasla daha az olduğu durumlarda kur

artışı sonucu oluşan aleyhte fark (gerçekleşmemiş zarar) değerlendirme hesabına negatif, dış varlıkların dış yükümlülüklerle kıyasla daha fazla olduğu durumlarda kur artışı sonucu oluşan gerçekleşmemiş lehte fark (gerçekleşmemiş kâr) Değerleme Hesabı'na pozitif yansiyacaktır.

2001 yılına kadar gerçekleşmemiş kur farkı kâr/zararı Hazine ile mahsuplaşıldığından Net Dış Varlıkların negatif olması nedeniyle kur değişimi sonucu TCMB zarar ettiğinde, Değerleme Hesabı bir anlamda

TCMB Kanunu Madde 61:

Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin ve uluslararası piyasalarda altın fiyatlarının değişmesi nedeniyle Bankanın aktifindeki ve pasifindeki dövizlerin, efektiflerin ve yabancı para cinsinden diğer varlık ve yükümlülükler ile altınların değerlendirilmesi sonucu oluşan değerlendirme farkları ayrı bir hesapta izlenir.

Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin ve uluslararası piyasalarda altın fiyatlarının değişmesi nedeniyle Bankanın aktifindeki ve pasifindeki dövizlerin, efektiflerin ve yabancı para cinsinden diğer varlık ve yükümlülükler ile altınların değerlemeye tabi tutulması sonucu Banka lehine oluşan gerçekleşmemiş değerlendirme farkları, değerlemenin yapıldığı dönem kazancına dahil edilmez ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde gelir olarak dikkate alınmaz. Banka aleyhine oluşan gerçekleşmemiş değerlendirme farkları ise değerlemenin yapıldığı dönem kazancından düşülmez ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınmaz.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 280 inci maddesi hükmü bu madde kapsamında yapılacak değerlemede uygulanmaz.

kamuya açılan krediye dönüşmekteydi. Bunun karşılığında TCMB kamu adına döviz borçlanması yapmak durumunda kalmaktaydı. Değerleme Hesabının artı işaretle analitik bilançonun aktifinde yer almasının nedeni de TCMB'nin kamu adına yaptığı YP işlemleri nedeniyle YP pozisyonu değişimden oluşan zararının Hazine tarafından karşılanmasıydı. 2001 yılında TCMB Kanunu'nda yapılan değişiklikle Hazine ile TCMB arasındaki kredi ilişkisinin kesilmesi sonucu gerçekleşmemiş kur farkı kâr/zararı bilançoda birikimli olarak gösterilmeye başlanmış, 2013 yılından itibaren ise "Değerleme Hesabı", "İç Varlıklar" içerisinde çıkarılarak ayrı bir kalem olarak gösterilmeye başlanmıştır.

2. PASİF

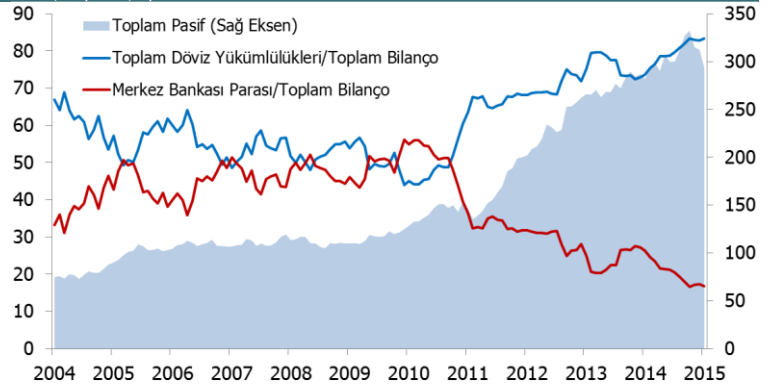
Analitik bilançonun pasifi "Toplam Döviz Yükümlülükleri" ve "Merkez Bankası Parası" olmak üzere iki ana kalemden oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan "Toplam Döviz Yükümlülükleri", TL dışındaki yükümlülükleri ifade etmekteyken, "Merkez Bankası Parası" ise TCMB'nin TL yükümlülüklerini ifade etmektedir (Grafik 31).

Genel olarak merkez bankalarının etkin bir para politikası yürütebilmesi için kendi bilanço büyüklüklerini ve kompozisyonunu kontrol edebilmeleri gerekmektedir. Merkez Bankası Parasının Toplam Döviz Yükümlülüklerine oranının görece yüksek olması yurt içi ekonomik birimlerin daha fazla TL bulunduklarının göstergesi olmaktadır. Bu durum para politikasının etkinliğini artırmaktadır. Benzer şekilde ekonomik birimlerin YP bulundurma isteğinin artması, bankaların YP mevduatlarını ve dolayısıyla bankaların TCMB nezdinde tuttukları YP zorunlu karşılıkları artırmaktadır. Bu durum analitik bilançonun pasifinde Toplam Döviz Yükümlülükleri kaleminin görece artışına neden olarak para politikasının etkinliğini kısıtlayabilmektedir.

"Toplam Döviz Yükümlülükleri" kalemi "Dış Yükümlülükler" ve "İç Yükümlülükler"den oluşmaktadır. TCMB'nin yurt dışında yerleşiklere olan döviz yükümlülükleri "Dış Yükümlülükler"de izlenmektedir. 2000'li yıllara kadar TCMB döviz rezervleri içinde önemli bir paya sahip olan, TCMB stratejik hedefleri doğrultusunda tasfiye kararı alınan "İşçi Dövizleri" hesapları ve "SDR

Tahsisatı nedeniyle IMF'ye Yükümlülüğümüz" "Dış Yükümlülükler"i oluşturan iki ana kalemdir. TCMB'nin yurt içinde yerleşiklere olan döviz yükümlülükleri ise "İç Yükümlülükler" kalemi altında izlenmekte olup esas itibarıyla kamu kesiminin ve bankaların TCMB'deki YP mevduatından oluşmaktadır. 2011 yılı sonrasında "Toplam Döviz Yükümlülükleri"ndeki artış ROM uygulamasında kapsamında "İç Yükümlülükler"deki artıştan kaynaklanmıştır.

Grafik 31: Toplam Pasif, Toplam Döviz Yükümlülükleri, Merkez Bankası Parası
Yüzde, Milyar TL, Aylık

Kaynak: TCMB

Analitik bilançonun diğerk pasif kalemi olan “Merkez Bankası Parası” ise TCMB’nin TL yükümlülüklerini göstermekte olup, para politikası kapsamında önem arz eden parasal büyüklükleri içermektedir. Sonraki bölümde bu büyüklükler üzerinde detaylı olarak durulmaktadır.

C. ANALİTİK BİLANÇODAN TÜRETİLEN PARASAL BÜYÜKLÜKLER

TCMB para arzından ve para politikasından sorumludur. Para arzının esas belirleyicisi olarak TCMB'nin yarattığı para miktarı, ekonominin genel gidişatını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Son yıllarda, enflasyonla mücadelede parasal büyüklüklere dayalı para politikalarının yerini enflasyon hedeflemesine bırakmasıyla birlikte, enflasyon hedeflemesi uygulayan ülkelerde parasal büyüklüklerin eski önemi azalmış olsa da piyasadaki likiditenin takibi ve analizi para politikasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu noktada, piyasadaki para miktarının analiz edilmesinde kullanılacak veriler için en iyi kaynak yine TCMB Bilançosudur.

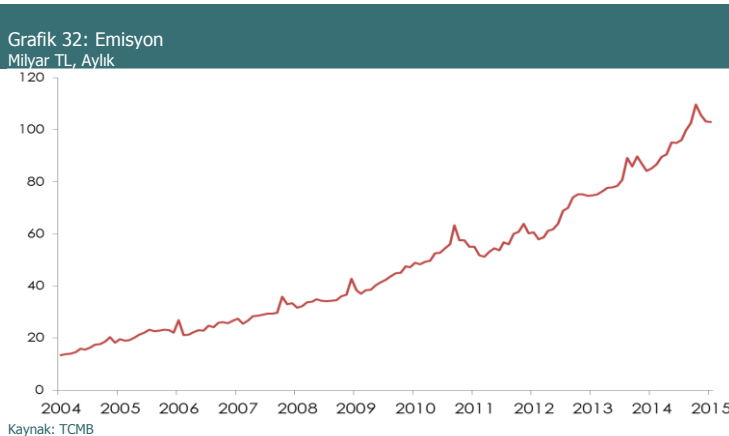
Parasal büyüklükler analitik bilançonun pasifinde yer almaktadır. YP ve TL yükümlülükler sırasıyla "Toplam Döviz Yükümlülükleri" ile "Merkez Bankası Parası" kalemleri adı altında izlenmektedir. Bu iki kalem bilançonun finansman kalemleridir.

Merkez Bankası Parası, TCMB'nin sağladığı likiditenin en önemli göstergesidir ve TCMB'nin ekonomideki diğer birimlere olan TL cinsinden yükümlülüklerini göstermektedir.

Analitik bilançodan ulaşılabilecek parasal büyüklükler olan Merkez Bankası Parası, Rezerv Para ve Parasal Tabana ilişkin açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

1. REZERV PARA

Rezerv Para; emisyon, TCMB'nin bankacılık kesimine olan TL yükümlülüğü (TL zorunlu karşılıklar ve bankalar serbest mevduatı), fon hesapları ve banka dışı kesimin mevduatından oluşmakta ve piyasalara olan cari yükümlülüğü göstermektedir. Emisyon kaleminin 2004-2015 dönemindeki gelişimi Grafik 32'de sunulmuştur.

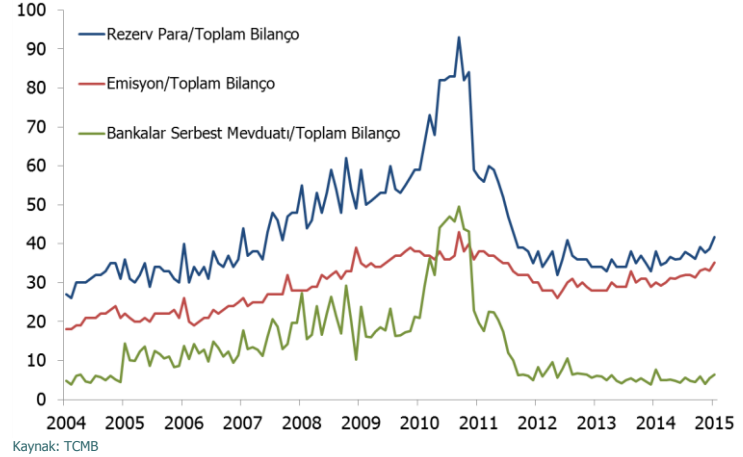

Rezerv Para büyüklüğü içinde yer alan bankalar TL mevduatı, serbest ve bloke hesaplardan oluşmaktadır. 2005 yılında piyasada likidite sıkışıklığının ortaya çıkmasıyla birlikte, bankaların esnek ve etkin likidite yönetimi yapabilmelerini teminen, bankalar lehine yapılan değişiklikler kapsamında, TL zorunlu karşılık

yükümlülüklerinin bloke hesaplardan çıkarılarak serbest mevduat şeklinde tesis edilmesine olanak sağlanmıştır. Böylelikle, likiditenin geçici olarak sıkıştığı dönemlerde bankaların zorunlu karşılıkları daha esnek kullanmaları sağlanarak, faiz oranlarındaki dalgalanmaların azaltılmasına imkan tanınmıştır (TCMB, 2005b).

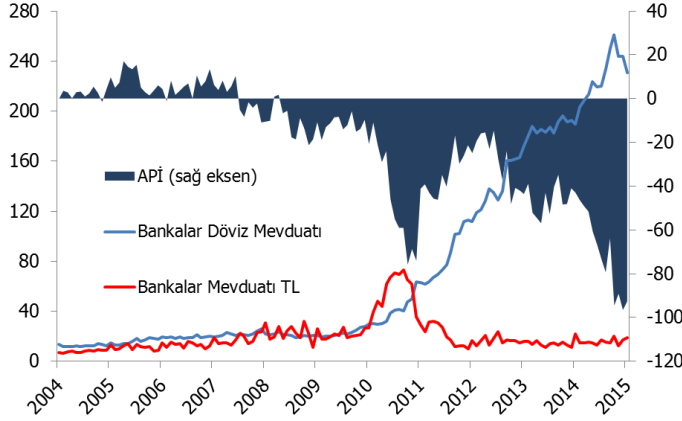
TCMB, 14 Nisan 2010 tarihinde kamuoyu ile paylaştığı para politikası çıkış stratejisi çerçevesinde likidite açığının belirgin şekilde azalması ve kredi koşullarının iyileşmesi halinde TL zorunlu karşılıklarının ölçülü ve kademeli olarak artırabileceğini belirtmiştir. Döviz likiditesine ilişkin sağlanan imkanların ölçülü ve kademeli olarak 2008 kriz öncesi seviyelere getirilmesine ilişkin stratejiler çerçevesinde TL ve YP

Grafik 33: Önemli Pasif Kalemlerin Toplam Bilançoya Oranı
Yüzde, Aylık

zorunlu karşılıklarda artışa gidilmiş ve makroekonomik ve finansal riskleri azaltıcı bir politika aracı

Grafik 34: APİ ve Bankalar Mevduatı
Milyar TL, Aylık

olarak zorunlu karşılık oranları daha aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Uygulamaya konulan makro ihtiyati politikaların etkisiyle Nisan 2010 – Eylül 2011 döneminde bankalar TL mevduatının ve dolayısıyla Rezerv Paranın toplam bilanço içindeki oranları artış göstermiştir (Grafik 33). Yine aynı dönemde bankalar TL mevduatı ve Açık Piyasa İşlemlerinden net alacaklarda eş zamanlı artışlar görülmektedir (Grafik 34). Aynı şekilde YP

zorunlu karşılıklardaki artışla Bankalar YP Mevduatı 2010 yılı Temmuz ayından başlayarak kademeli olarak yükseliş kaydetmeye başlamıştır (TCMB, 2010a).
TCMB'nin 2011 yılının Eylül ayında döviz piyasasında kaybedilen esnekliği korumak amacıyla başlattığı ROM uygulaması ile bankalara TL zorunlu karşılıklarının belli bir kısmını altın ve/veya döviz olarak tutabilme seçeneği sağlanmıştır. Küresel likiditenin bol olduğu bu dönemde bankaların ROM'u yüksek oranda kullanması neticesinde bankalara kalıcı bir şekilde TL likidite sağlanmış olup, bankaların TCMB nezdindeki TL serbest mevduatları ve dolayısıyla Rezerv Para büyüklüğü düşmeye; buna karşılık Bankalar YP Mevduatı artmaya başlamıştır.

2. PARASAL TABAN

Bir analitik bilanço kalemi olmayan, ancak analitik bilanço kalemlerinden türetilen Parasal Taban büyüklüğüne, Rezerv Para'ya TCMB'nin açık piyasa işlemleri nedeniyle piyasaya olan nakit yükümlülüklerinin (ya da nakit alacaklarının) eklenmesiyle ulaşılır:

$$\text{Parasal Taban} = \text{Rezerv Para} + \text{Açık Piyasa İşlemleri}$$

Analitik bilançonun pasifinde yer alması nedeniyle, Açık Piyasa İşlemlerinin artı işaretli olması, TCMB'nin piyasadan net likidite çektiğini, eksi işaretli olması ise piyasaya net likidite verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla TCMB'nin piyasaya net likidite vermesi durumunda Parasal Taban, Rezerv Paradan düşük olacaktır.

Para Tabanı ve Bileşenleri

Analitik bilanço ekonomik analiz için yeniden düzenlemek mümkündür. Bu kapsamda, IMF ile Türkiye'nin yaptığı "stand-by" anlaşmaları çerçevesinde, önemli bir parasal büyüklük olan "Para Tabanı" tanımlanmıştır. Parasal tabandan farklı olarak Para Tabanı büyüklüğü Açık Piyasa İşlemleri kalemini ve Rezerv Para içerisindeki "Fon Hesapları" ve "Banka Dışı Kesim Mevduat"ını içermez. Para Tabanı, Emisyon ve Bankalar Mevduatının toplamına eşittir. Bu tanım, para tabanının kullanım esasına göre ifadesidir.

Analitik bilanço, pasifinde sadece Para Tabanı yer alacak şekilde yeniden düzenlendiğinde varlıklar iki ana kalemde toplulaştırılabilir:

$$\text{Net Dış Varlıklar (NDV)} = (\text{Dış Varlıklar} - \text{Bankalar Döviz Mevduatı} - \text{Dış Yükümlülükler})$$

$$\text{Net İç Varlıklar (NİV)} = (\text{İç Varlıklar} + \text{Değerleme} - \text{Diğer MBP} - \text{Fon Hesapları} - \text{Banka Dışı Kesimin Mevduatı} - \text{Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı})$$

PARA TABANI

$$\text{Kaynak Esası} = \text{Net Dış Varlıklar} + \text{Net İç Varlıklar}$$

$$\text{Kullanım Esası} = \text{Emisyon} + \text{Bankalar Mevduatı}$$

Bu durumda, aşağıdaki eşitlik bilanço denkleğini verecektir:

$$\text{Para Tabanı (PT)} = \text{NDV} + \text{NİV}$$

Başka bir ifadeyle, para tabanı kaynak esasına göre tanımlanarak, net dış varlıklar ile net iç varlıkların toplamına eşit olmaktadır.

Para Tabanı, TCMB'nin cari yükümlülüklerini göstermektedir. Net Dış Varlıklarda ve Net İç Varlıklarda meydana gelen değişiklikler de Para Tabanında değişmelere yol açmaktadır.

Örneğin; TCMB'nin piyasadan döviz alması, Net Dış Varlıklarını artırarak, Para Tabanını artırır. Benzer biçimde, banka kesimine açılan krediler de Net İç Varlıklarını artırarak, Para Tabanını artırmaktadır. TCMB'nin APİ yoluyla piyasadan para çekmesi ise Net İç Varlıkları ve Para Tabanını azaltır.

Bankalar TCMB nezdindeki mevduatlarını Merkez Bankasından alacaklar yani varlık tarafında gösterirken bu büyüklük TCMB Bilançosunun pasifinde yani yükümlülük tarafında yer alır. TCMB, APİ

ve zorunlu karşılık oranları gibi para politikası araçlarıyla ticari banka serbest mevduatlarını etkiler ve bu kalemdeki hareketlilik ekonomide para arzını çarpan mekanizmasıyla etkiler.

Grafik 35'te, 2004-2015 yılları arasında Para Tabanı, Net İç Varlıklar ve Net Dış Varlıkların gelişimi gösterilmiştir.

TCMB, etkin likidite yönetimi çerçevesinde, piyasadaki likidite düzeyi ve likiditenin finansal sistem içindeki dağılımını etkileyen "Sistemin Fonlama İhtiyacı"nın tespitinde Para Tabanı büyüklüğündeki değişimi de kullanmaktadır. Emisyon ve Bankaların TL mevduatlarındaki değişimler likiditeyi etkileyen en önemli değişkenler arasındadır (TCMB,

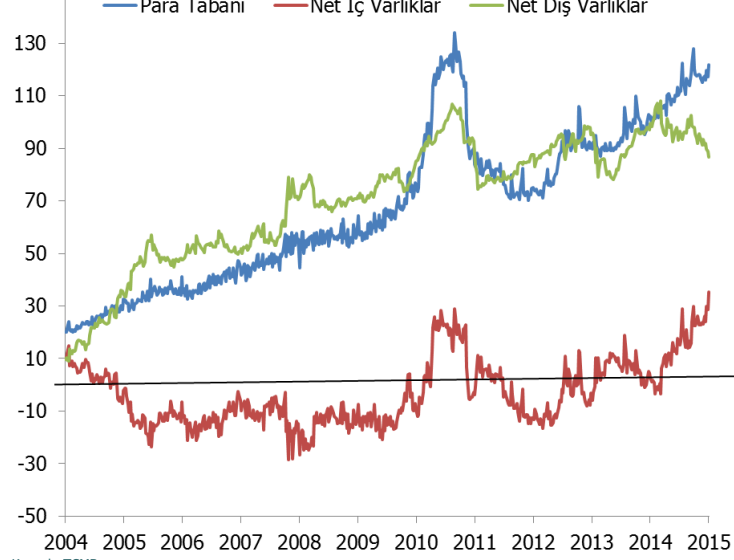
2014d). TL mevduatındaki değişimler, ROM imkanındaki değişikliklerden ve bankaların söz konusu imkanı kullanımlarındaki değişimlerden de etkilenmektedir.

3. MERKEZ BANKASI PARASI

Merkez Bankası Parası; emisyonu, kamu kesiminin, bankaların ve banka dışı kesimin Türk parası mevduatlarını ve TCMB'nin açık piyasa işlemlerinden kaynaklanan nakit borçlarının ve alacaklarının netleştirilmiş tutarını göstermektedir. "Merkez Bankası Parası", TCMB'nin TL karşılığı yaptığı döviz alım/satım işlemlerinden ve diğer TL işlemlerinden etkilenmektedir.

Grafik 35: Para Tabanı, Net İç Varlıklar ve Net Dış Varlıklar

Milyar TL, Haftalık

Kaynak: TCMB

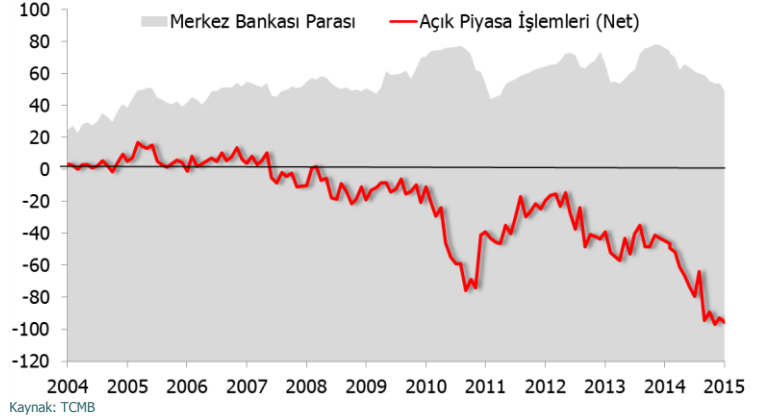
Emisyon + Bankalar Mevduatı + Fon Hesapları + Banka Dışı Kesim Mevduatı → REZERV PARA

+ Açık Piyasa İşlemleri → PARASAL TABAN

+ Kamu Mevduatı → MERKEZ BANKASI PARASI

Grafik 36'da TCMB'nin, 2008 Eylül ayında başlayan küresel finansal krize karşı alınan önlemlerin etkisiyle piyasada net fonlayıcı durumuna geldiği görülmektedir. 2010 yılının ikinci yarısından itibaren makro finansal risklerin ve dış dengesizliklerin birikmeye başlamasıyla, TCMB 2010 yılının son çeyreğinden itibaren yeni bir strateji uygulamaya başlamıştır. Bu

Grafik 36: Merkez Bankası Parası ve Açık Piyasa İşlemlerinin Gelişimi (Milyar TL)

çerçeve, bir yandan kısa vadeli sermaye akımlarının sınırlanması ve döviz kurundaki aşırı değerlenmenin önlenmesi, diğer yandan aşırı kredi genişlemesinin engellenmesi ve iç talebin kontrol altında tutulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, gecelik piyasada oluşan faiz oranlarının politika faiz oranından daha düşük seviyelerde oluşmasına izin verilirken, zorunlu karşılık oranlarında güçlü bir artışa gidilmiştir (TCMB 2011d: s.3). 2011 yılının ikinci yarısından itibaren Euro bölgesi borç sorununun derinleşmesi sonucu küresel risk iştahında gözlenen ani bozulma ile yaşanan Türk lirasındaki aşırı değer kaybı sonucu ise orta vadeli enflasyon beklentilerini kontrol altında tutmak amacıyla APİ ile fonlama tutarı azaltılmıştır. 2012 yılının başlarından itibaren küresel risk iştahı kademeli olarak iyileşme eğilimine girerken ekonomideki dengelenme süreci belirginleşmiştir (TCMB 2012b: s.6,8).

D. NET DÖVİZ POZİSYONU VE ANALİTİK BİLANÇO

Net döviz pozisyonu firma ve bankaların YP varlıklarının YP yükümlülüklerini aşan kısmını ifade etmektedir. TCMB açısından ise Net Döviz Pozisyonu analitik bilançoda yer alan “Dış Varlıklar” ile “Toplam Döviz Yükümlülükleri” kalemleri arasındaki farktır. Net Dış Varlıklar ve Net Dış Yükümlülüklerde meydana gelecek değişimler ödemeler dengesiyle ilişkilidir. Analitik bilançoda Net Döviz Pozisyonunun artışı, Ödemeler Dengesinin bir alt hesabı olan Resmi Rezervler hesabında da izlenebilmektedir.

2004-2015 döneminde TCMB'nin Net Döviz Pozisyonunu gösteren Grafik 37'de, 2004-2008 yılları arasında Dış Varlıklardaki artış sonucu Net Döviz Pozisyonunun arttığı görülmektedir.

2008 küresel finansal krizi sonrası genişletici para politikası uygulayan gelişmiş ülke merkez bankalarının sağladığı aşırı likidite, gelişmekte olan

ülke ekonomilerinin sermaye akımlarının oynaklığına çok daha fazla maruz kalmasına neden olmuştur. 2011 yılının ortasına kadar TCMB'nin hem söz konusu oynaklığın azaltılması hem de rezerv biriktirme amacıyla gerçekleştirdiği döviz alımlarıyla Net Döviz Pozisyonu artış göstermiştir. 2011 yılının ikinci yarısından başlayarak, küresel likiditeye ilişkin risklerin artması sonucu döviz satımlarına başlanmış, 2015 yılının sonuna kadar 57 milyar ABD dolarının üzerinde döviz satılmıştır.

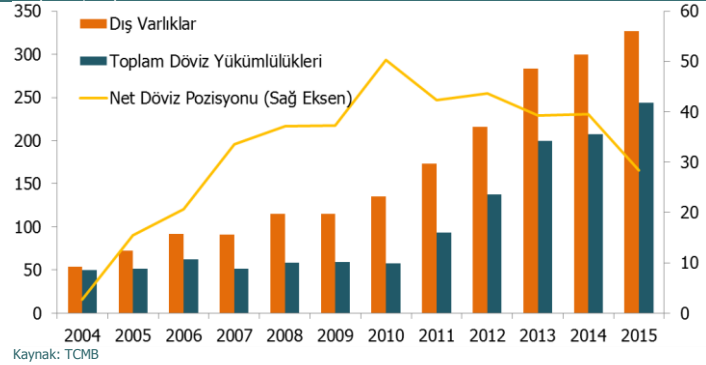
Diğer taraftan TCMB, 2010 yılının sonlarından itibaren finansal istikrarı destekleyici bir amaç olarak benimseyerek dış finansal şoklara karşı ekonominin dayanıklılığını artırmak amacıyla yeni araçlar kullanmaya başlamıştır¹⁵.

Bu kapsamda 2011 yılının Eylül ayında para politikası aracı olarak ROM uygulamaya alınmıştır. Ek olarak, reeskont kredilerinin kullanım imkanları da genişletilerek bu kredilerin dönüşünün rezerv birikimine olan katkısının artırılması amaçlanmıştır.

Küresel likidite bolluğu ile birlikte hızlanan sermaye girişleri sonucunda YP kaynakların maliyeti TL kaynakların maliyetine göre düştüğünden, bankalar TL olarak tutmak zorunda oldukları karşılıkların daha yüksek bir oranını YP cinsinden tutma eğilimi içerisinde olmuşlardır. Reeskont kredilerinin kullanımı da söz konusu dönemde hızla yükselmiştir.

Bu doğrultuda, ROM ve reeskont kredilerinin geri dönüşlerinin rezerv artırıcı etkisi nedeniyle, 2011 yılı ortalarından itibaren yapılan yoğun döviz satışına rağmen Net Döviz Pozisyonu 2014 yılına kadar 40

Grafik 37: Dış Varlıklar, Toplam Döviz Yükümlülükleri, Net Döviz Pozisyonu
Milyar TL, Milyar ABD Doları

¹⁵ Alper, Kara ve Yörükoğlu (2012: s.1)

milyar ABD doları seviyelerinde yatay bir seyir izlerken, 2015 yılı içerisinde yapılan döviz satışları Net Döviz Pozisyonunu azaltmıştır.

Grafik 38: Dış Varlıklar / Toplam Döviz Yükümlülükleri
Yüzde, Yıllık

Kaynak: TCMB

Grafik 38’de de görüleceği üzere, yukarıdaki gelişmelere bağlı olarak, Dış Varlıkların Toplam Döviz yükümlülüklerine oranı 2004 – 2011 yılları arası yükselmiş, 2011 yılının ikinci yarısında döviz satışlarının etkisiyle düşmüş; sonrasında ROM ve reeskont kredisi geri dönüşlerinin döviz satışlarını dengelenmesi sonucu düşüş yavaşlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TCMB PARA POLİTİKALARININ VE İŞLEMLERİNİN BİLANÇO VE ANALİTİK BİLANÇOYA ETKİLERİ

TCMB'nin her yıl "Para ve Kur Politikası" metni ile kamuoyuna duyurduğu politikaların ve TCMB'nin TL ve YP işlemlerinin bilanço ve analitik bilanço üzerindeki etkileri

A. TCMB PARA POLİTİKALARININ ETKİLERİ

2001 krizi sonrasında yasal düzenlemelerle araç bağımsızlığını kazanan TCMB, fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek hedefine odaklanmıştır. Krizin hemen sonrasında uygulanan ekonomik programla parasal büyüklükler kontrol edilmeye başlanmış, ancak gelecek dönem hedefine odaklanan bir para politikası uygulamasıyla enflasyon beklentileri yönetilmiştir. Gerekli yasal altyapının hazırlanması ve koşulların oluşması için beklenen sürede "örtük enflasyon hedeflemesi" politikalarını uygulayan TCMB, 2006 yılından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçmiştir.

Fiyat istikrarını sağlamaya odaklanan örtük veya açık enflasyon hedeflemesi rejiminde kısa vadeli faiz oranları para politikası aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Diğer taraftan, döviz kuru serbest dalgalanmaya bırakılmıştır.

TCMB, yıl boyunca uygulayacağı para ve kur politikasını, bir önceki yılın sonunda "Para ve Kur Politikası" başlıklı bir metinle kamuoyuna duyurmaktadır. Bu bölümde TCMB para ve kur politikasının bilanço ve analitik bilanço kalemleri üzerindeki etkisi anlatılacaktır.

1. TL LİKİDİTE YÖNETİMİ

TCMB, TL likidite yönetimi çerçevesinde, ödeme sistemlerinin kesintisiz çalışmasının ve para piyasalarının etkin ve istikrarlı biçimde işlemesinin temin edildiği bir ortamda, kısa vadeli faiz oranlarının uygun görülen seviyede oluşmasının sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik olarak, piyasadaki TL likiditesinin seviyesi ve finansal sistem içindeki dağılımı dikkate alınmaktadır. Piyasadaki TL likiditesinin azalması finansal sistemin fonlama ihtiyacını artırmakta, TL likiditesinin artması ise fonlama ihtiyacını azaltmaktadır. TCMB finansal sistemin fonlama ihtiyacını para politikası işlemleri ile karşılamaktadır.

Finansal sistemdeki TL likiditesini etkileyen faktörler aşağıdaki tabloda sunulmuştur. İlk sütunda yer alan (+) işareti ilgili faktörün TL likiditesini artırdığını, (-) işareti ilgili faktörün TL likiditesini azalttığını göstermektedir.

Tablo 4: Finansal Sistemdeki TL Likiditesini ve Sistemin Fonlama İhtiyacını (SFİ) Etkileyen Faktörler

	TL Likiditesi	SFİ
A. Vadesi Gelen Para Politikası İşlemleri		
1. Vadesi gelen repo işlemleri	(-)	(+)
2. Vadesi gelen ters repo satım işlemleri	(+)	(-)
3. Likidite senedi ihracı / itfası	(-)/(+)	(+)/(-)
4. Vadesi gelen TL depo alım işlemleri	(+)	(-)
5. Vadesi gelen TL depo satım işlemleri	(-)	(+)
B. Para Tabanındaki Değişim		
6. Emisyondaki artış / azalış	(-)/(+)	(+)/(-)
7. Bankalar serbest mevduatındaki artış / azalış	(-)/(+)	(+)/(-)
C. TCMB'nin TL Karşılığı İşlemleri		
8. Döviz alışı / satışı	(+)/(-)	(-)/(+)
9. Faiz ödemeleri / tahsilatları	(+)/(-)	(-)/(+)
10. Cari harcamalar	(+)	(-)
11. Reeskont kredileri	(+)	(-)
12. Menkul kıymet alışı / satışı	(+)/(-)	(-)/(+)
D. Kamu'nun TL Karşılığı İşlemleri		
13. TL menkul kıymet itfa-ihrac farkı (net) (TCMB'ye yapılan itfalar hariç)	(+)/(-)	(-)/(+)
14. Faiz dışı fazla / açık	(-)/(+)	(+)/(-)
15. Özelleştirme ve diğer işlemler	(-)	(+)

Kaynak: (1) Para ve Kur Politikası raporları, çeşitli yıllar. (2) Güler (2009: s.38)

Vadesi gelen para politikası işlemleri, işlemin niteliğine göre sistemin fonlama ihtiyacını etkileyecektir. Açık piyasa işlemleri ve bankalararası para piyasası işlemleri ile piyasaya TL verildiğinde, vadesi gelen işlemler piyasadaki TL likiditesini azaltacağından sistemin fonlama ihtiyacını artıracaktır. Söz konusu işlemler ile piyasadaki TL çekildiğinde ise vadesi gelen işlemler TL likiditesini artıracığından, sistemin fonlama ihtiyacını azaltacaktır. Likidite senedi ihracı sistemin fonlama ihtiyacını artıran, likidite senedi itfası da sistemin fonlama ihtiyacını azaltan işlemlerdir.

Para tabanının alt kalemleri olan emisyon ile bankalar serbest mevduatının artması finansal sistemdeki likiditeyi azalttığı için finansal sistemin fonlama ihtiyacını artırmaktadır. Emisyonun ve bankalar serbest mevduatının azalması ise finansal sistemdeki TL likiditeyi artırmakta ve fonlama ihtiyacını azaltmaktadır.

TCMB'nin TL karşılığı döviz alışı, TL cinsinden faiz ödemeleri, cari harcamaları, reeskont kredisi kullandırılmaları ile TL menkul kıymet alımları TL likiditeyi artırarak sistemin fonlama ihtiyacını azaltmaktadır. Diğer taraftan, TCMB'nin TL karşılığı döviz satışları, TL cinsinden faiz tahsilatları, DİBS ve kira sertifikası satışları TL likiditeyi azaltmakta ve sistemin fonlama ihtiyacını artırmaktadır.

Hazine'nin, TCMB'ye yaptığı itfalar hariç, TL menkul kıymet itfası ihrac tutarından fazla ise TL likiditesi artacak, az ise azalacaktır. Kamu bütçesinin faiz dışı fazla vermesi durumunda TL likiditesi azalacak,

Aşağıdaki dört kalemin toplamı finansal sistemdeki toplam TL likiditeyi vermektedir:

A. Vadesi gelen para politikası işlemleri

B. Para tabanındaki değişimler

C. TCMB'nin TL karşılığı gerçekleştirdiği işlemler

D. Kamunun TL karşılığı işlemleri

Finansal sistemdeki TL likidite = A + B + C + D

faiz dışı açık vermesi durumunda ise TL likiditesi azalacaktır. Özelleştirme ve diğer işlemlerden kaynaklanan TL cinsi gelirler de TL likiditesini azaltan bir faktördür.

Temel belirleyicileri arasında tüketim harcamaları, faiz oranları ve enflasyon oranları öne çıkan emisyon (Altunoğlu, 2009), doğrudan TCMB'nin kontrolünde olmadan TL likiditesini etkileyen bir kalemdir. TCMB'nin kontrolünde olmayan ve TL likiditesini etkileyen diğer kalemler ise kamunun TL karşılığı yaptığı işlemlerdir.

TCMB para politikası işlemleri aracılığı ile TL likiditesini doğrudan etkileyebilmektedir. TCMB'nin TL likidite yönetiminde araç çeşitliliğini ve operasyonel esnekliğini koruyabilmesi için açık piyasa işlemleri portföyünde yeterli miktarda DİBS ve HMKŞ tarafından ihraç edilen TL cinsi kira sertifikası bulundurma gerekmektedir (TCMB, 2014d). Bu doğrultuda, ilgili yıl için bir önceki yıl sonunda açıklanan bir takvim çerçevesinde TL cinsi menkul kıymet alımları gerçekleştirilmektedir.

Finansal sistemin fonlama ihtiyacını açık piyasa işlemleri ve/veya bankalararası para piyasası işlemleri ile karşılayan TCMB, sistemdeki fazla likiditeyi de yine aynı işlemler aracılığı ile çekebilir. Aşağıda, destekleyici ve sıkılaştırıcı likidite yönetiminin bilançodaki gösterimi sunulmaktadır.

Destekleyici likidite yönetimi:

TCMB, repo işlemiyle ve/veya bankalararası para piyasası işlemleriyle sistemin fonlama ihtiyacını karşıladığında, bilançonun aktifinde "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar (6.1 Açık Piyasa İşlemleri ve/veya 6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri)" kalemi, pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi artar:

BİLANÇO - AKTİF

6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	
6.1 Açık Piyasa İşlemleri	+
ve/veya	
6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	+

BİLANÇO - PASİF

3 Mevduat	
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	+

Analitik bilançonun pasifinde "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı / 2.1.2.2 Serbest Mevduat" kalemi artı yönde, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi eksi yönde artar:

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF

2 Merkez Bankası Parası	
2.1 Rezerv Para	
2.1.2 Bankalar Mevduatı	
2.1.2.2 Serbest Mevduat	+
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-

Sıkılaştırıcı likidite yönetimi:

TCMB, ters repo işlemiyle ve/veya bankalararası para piyasası işlemleriyle sistemden TL likiditesini çektiğinde, bilançonun pasifinde "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar (2.1 Açık Piyasa İşlemleri ve/veya 2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri)" kalemi artar, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi azalır:

BİLANÇO - PASİF

2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	
2.1 Açık Piyasa İşlemleri	+
ve/veya	
2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	+
3 Mevduat	
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-

Analitik bilançonun pasifinde "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı / 2.1.2.2 Serbest Mevduat" kalemi azalır, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi artar:

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF

2 Merkez Bankası Parası	
2.1 Rezerv Para	
2.1.2 Bankalar Mevduatı	
2.1.2.2 Serbest Mevduat	-
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	+

2. KUR POLİTİKASI

2006 enflasyon hedeflemesi çerçevesinde para politikası uygulayan TCMB, buna bağlı olarak kur politikasını yürütmektedir. Enflasyon hedeflemesi rejiminde döviz kuru bir para politikası hedefi olarak kullanılmamakta ve TCMB'nin bir kur hedefi bulunmamaktadır.

Kurun seviyesi üzerinde TCMB etkisinin minimuma indirildiği bu politika rejiminde döviz arz ve talebini belirleyen esas unsurlar uygulanan para ve maliye politikaları, uluslararası gelişmeler, ekonomik temeller ve beklentilerdir (TCMB, 2009b: s.14).

Kur politikası çerçevesinde TCMB sadece döviz kurunda aşırı oynaklık olması durumunda döviz piyasasına alım ve satım yönlü müdahalelerde bulunmaktadır; ayrıca, önceden açıklanan bir takvim çerçevesinde döviz alım/satım ihaleleri yapılmaktadır. Sadece kurlardaki aşırı oynaklığı gidermeye yönelik müdahalelerde bulunulmasının ve döviz alım/satım ihalelerinin önceden ilan edilen bir program takvim çerçevesinde yapılmasının amacı dalgalı kur sisteminin işleyişine TCMB'nin etkisini minimuma indirmektir.

Döviz alım ihaleleri döviz rezervlerini güçlendirmek amacıyla yapılmaktadır. Döviz arzının döviz talebinden daha fazla arttığı dönemlerde rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri yapılabilir. Çünkü karşılaşılabilecek iç ve dış şokların etkilerinin giderilmesinde ve ülkeye duyulan güvenin artırılmasında güçlü döviz rezervi katkı sağlamaktadır (TCMB, 2006: s.8). Diğer taraftan, güçlü döviz rezervlerine sahip bir merkez bankası, küresel finansal kriz dönemlerinde finansal sistemin döviz likiditesinde yaşanabilecek sorunları en aza indirmeye yönelik önlemleri daha hızlı bir şekilde alabilecektir (TCMB, 2010c: s.15).

Döviz alım ihaleleri ile piyasadan kalıcı olarak çekilen döviz likiditesinin uluslararası ekonomik gelişmelere bağlı olarak piyasada kalması ve bankacılık sisteminin likiditesini güçlendirmesi amaçlanırsa döviz alım ihalelerine ara verilebileceği gibi (TCMB, 2009b: s.15), döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıksız fiyat oluşumları gözlenirse döviz satım ihaleleri yoluyla piyasaya döviz likiditesi sağlanabilir (TCMB, 2008b: s.12).

Piyasadaki döviz likiditesini düzenlemeye yönelik olarak TCMB'nin kullandığı diğer bir araç ise döviz depolarıdır. Bankalar Döviz ve Efektif Piyasası – Döviz Depo Piyasasında kendilerine tanınan borçlanma limitleri çerçevesinde TCMB'den ABD doları ve Euro cinsinden döviz depo alabilmektedir (TCMB, 2005c: s. 21).

Döviz piyasasına yönelik üçüncü bir araç reeskont kredileridir. TL cinsinden verilen bu krediler döviz cinsinden tahsil edilmektedir. Dolayısıyla, reeskont kredilerindeki artış, döviz rezervlerini de güçlendirmektedir (TCMB, 2011d: s.16).

Bilançoda döviz rezervi aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

$$\text{Döviz rezervi} = 2 \text{ YP Banknotlar (Aktif)} + 3 \text{ Yurt Dışı Bankalar (Aktif)} + 4 \text{ Rezerv Dilimi pozisyonu (Aktif)} - 4 \text{ Yurt Dışı Bankalar (Pasif)}$$

Bu tanımda, bilançonun aktifinde yer alan ilk üç kalem, analitik bilançonun aktifinde "1 Dış Varlıklar" kaleminde toplulaştırılmaktadır (Bkz: Ek 1).

TCMB'nin TL karşılığı döviz alımları bilançonun aktifinde "3 Yurt Dışı Bankalar" kalemini artırırken, analitik bilançonun aktifinde "1 Dış Varlıklar" kalemini artırır. Döviz alımları karşılığında bankacılık kesimine verilen TL, bilançonun pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı" kalemini, analitik bilançonun pasifinde "2 Merkez Bankası Parası / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemini artırır:

BİLANÇO - AKTİF

3 Yurt Dışı Bankalar +

ANALİTİK BİLANÇO - AKTİF

1 Dış Varlıklar +

BİLANÇO - PASİF

3 Mevduat

3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı +

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF

2 Merkez Bankası Parası

2.1 Rezerv Para

2.1.2 Bankalar Mevduatı +

Döviz satımında ise bilançonun aktifinde "3 Yurt Dışı Bankalar" kalemi azalırken, analitik bilançonun aktifinde "1 Dış Varlıklar" kalemi azalır. Döviz satımları karşılığında bankacılık kesiminden çekilen TL bilançonun pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı" kalemini, analitik bilançonun pasifinde "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemini azaltır:

BİLANÇO - AKTİF

3 Yurt Dışı Bankalar -

ANALİTİK BİLANÇO - AKTİF

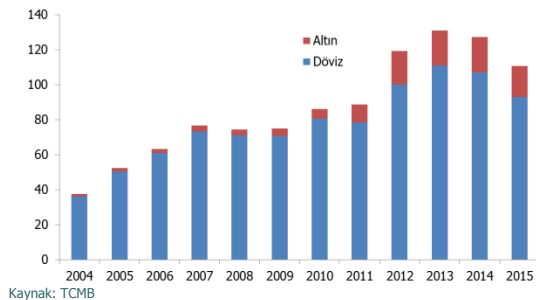
1 Dış Varlıklar -

BİLANÇO - PASİF3 Mevduat
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı -**ANALİTİK BİLANÇO - PASİF**2 Merkez Bankası Parası
2.1 Rezerv Para
2.1.2 Bankalar Mevduatı -

Reeskont kredisi kullanıldığında bilançonun aktifinde "8 Krediler / 8.1 İç Krediler / 8.1.1 Reeskont Kredileri (YP)" kalemi artarken, pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar (TL)" kalemi artar. Analitik bilançoda ise aktifte "2 İç Varlıklar / 2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler", pasifte "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemleri artar:

BİLANÇO - AKTİF8 Krediler
8.1 İç Krediler
8.1.1 Reeskont Kredileri (YP) +**ANALİTİK BİLANÇO - AKTİF**2 İç Varlıklar
2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler +**BİLANÇO - PASİF**3 Mevduat
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı
3.2.1 Yurt İçi Bankalar (TL) +**ANALİTİK BİLANÇO - PASİF**2 Merkez Bankası Parası
2.1 Rezerv Para
2.1.2 Bankalar Mevduatı +

Grafik 39: Altın Dâhil Döviz Rezervi
Milyar ABD doları, Yıllık

Altın dâhil döviz rezervinin 2004-2015 dönemindeki gelişimi Grafik 39'da; aynı dönemdeki döviz alım-satımları ve reeskont kredileri geri dönüşleri Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5: Toplam Döviz Alımları (Net) (Milyon ABD doları)

	Döviz Alımı (1)	Döviz Satımı (2)	Net Döviz Alımı (1 - 2)	Reeskont Kredisi Geri Dönüşleri (3)	Toplam Döviz Alımları (Net) (1 - 2 + 3)
2004	5.387	-9	5.378	27	5.405
2005	22.007		22.007	25	22.032
2006	9.737	-3.105	6.632	4	6.636
2007	9.906		9.906	2	9.908
2008	7.584	-100	7.484	5	7.489
2009	4.314	-900	3.414	1.039	4.454
2010	14.865		14.865	1.104	15.969
2011	6.450	-13.590	-7.140	1.920	-5.220
2012		-2.456	-2.456	8.295	5.839
2013		-17.610	-17.610	12.663	-4.946
2014		-13.590	-13.590	12.999	-591
2015		-12.346	-12.346	15.182	2.836
TOPLAM	80.250	-63.706	16.544	53.265	69.810

Kaynak: TCMB

2004-2015 döneminde birikimli olarak net 16,5 milyar ABD doları tutarında döviz alımı yapılmış; reeskont kredisi geri dönüşlerinden 53,3 milyar ABD doları tutarında döviz sağlanmıştır. Söz konusu dönemde döviz rezervindeki artış 59,3 milyar ABD doları; altın dâhil döviz rezervindeki artış 75,4 milyar ABD doları olmuştur.

3. ZORUNLU KARŞILIK POLİTİKASI

2008 yılında ortaya çıkan küresel krizle birlikte gelişmiş ülke ekonomilerinde faiz oranlarının sıfıra yakın düzeylere indirilmesi sonucu gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketleri artmıştır. Küresel ekonomideki normalleşmeye ilişkin belirsizliklerin ve gelişmekte olan ülkelerin yurt dışından borçlanmasının uzun bir süreye yayılması, ülke risk primlerini artırmış, artan finansal risklerle birlikte makroekonomik istikrarın olumsuz etkilenmesi ihtimali gündeme gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda TCMB, 2010 yılı sonlarından itibaren makro finansal riskleri sınırlamaya ve iktisadi birimleri basiretli borçlanmaya teşvik etmeye yönelik bir dizi önlem almaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle, 2010 yılı sonlarından itibaren, fiyat istikrarına odaklı politika duruşunu koruyan TCMB, finansal istikrarı da gözetmeye başlamıştır. Fiyat istikrarını sağlamaya yönelik temel araç olan politika faiz oranının yanında, finansal istikrarı sağlamaya yönelik araçlar geliştirilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu araçlar, likidite yönetimi, zorunlu karşılıklar ve rezerv opsiyon mekanizmasıdır (TCMB, 2012b).

Likidite yönetimine yukarıda değinildiği için, bu bölümde zorunlu karşılıklar ve rezerv opsiyon mekanizması (ROM) uygulamalarının bilançodaki etkileri anlatılacaktır.

Zorunlu karşılıklar, bankaların ve finansman şirketlerinin topladıkları mevduatların ve benzeri yükümlülüklerinin belirli bir oranını TCMB nezdinde tutması şeklinde uygulanan bir para politikası aracıdır. TCMB, zorunlu karşılıkları, bankaları makro finansal risklere karşı korumak, piyasadaki likiditeyi yönetmek ve hızlı kredi genişlemesini engellemek amacıyla kullanmaktadır (Alper ve Tiryaki,

2011). Aynı zamanda, TCMB, bankaların yükümlülüklerinin vadesi arttıkça zorunlu karşılık oranlarını azaltarak bankaları uzun vadeli mevduat toplamaya veya uzun vadeli borçlanmaya teşvik etmekte ve bu yolla da bankaları makro finansal risklere karşı korumaktadır.

Bankalar TL yükümlülükleri için TL cinsi zorunlu karşılık; YP yükümlülükleri için ise YP cinsi zorunlu karşılık tutmaktayken, 2011 yılında devreye alınan ROM ile bu durum değişmiştir.

ROM ile bankalar ve finansman şirketleri, TL zorunlu karşılıkların bir kısmını altın ve YP olarak tesis edebilmektedir. TL zorunlu karşılıkların altın ve YP olarak tutulacak kısmı rezerv opsiyon katsayıları ile belirlenmektedir¹⁷. ROM kullanımı ile bankacılık kesiminin döviz rezervlerinin desteklenmesi ve etkin bir şekilde kullanımının sağlanması, sermaye hareketlerindeki oynaklığın makroekonomik ve finansal istikrar üzerindeki etkilerinin sınırlandırılması ve yastık altındaki altının ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır (TCMB, 2012b: s.12).

TL zorunlu karşılıklar bilançonun pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kaleminde, analitik bilançoda ise pasifte "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı / 2.1.2.2 Serbest Mevduat" kaleminde gösterilmektedir¹⁸:

BİLANÇO - PASİF

3 Mevduat
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı
3.2.1 Yurt İçi Bankalar

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF

2 Merkez Bankası Parası
2.1 Rezerv Para
2.1.2 Bankalar Mevduatı
2.1.2.2 Serbest Mevduat

Bankaların ROM kapsamında YP zorunlu karşılık yatırımları durumunda bilançonun aktifinde "3 Yurt Dışı Bankalar" kalemi, pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.3 Zorunlu Karşılık Bloke Hesabı / 3.2.3.1 Nakit" kalemi artar.

Analitik bilançoda ise aktifte "1 Dış Varlıklar" kalemi, pasifte "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı" kalemi artar:

BİLANÇO - AKTİF

3 Yurt Dışı Bankalar +

ANALİTİK BİLANÇO - AKTİF

1 Dış Varlıklar +

BİLANÇO - PASİF

3 Mevduat
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı
3.2.3 Zorunlu Karşılık Bloke Hesabı
3.2.3.1 Nakit +

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF

1 Toplam Döviz Yükümlülükleri
1.2 İç Yükümlülükler
1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı +

¹⁷ Rezerv opsiyon mekanizmasının genel çerçevesi için bkz. Alper, Kara ve Yörükoğlu (2012).

¹⁸ Bilançoda finansman şirketlerinin TL ve YP zorunlu karşılıkları "3 Mevduat / 3.3 Diğer Mevduat / 3.3.4 Diğer" kaleminde, altın zorunlu karşılıkları ise "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.3 Zorunlu Karşılık Bloke Hesabı / 3.2.3.2 Altın" kaleminde izlenmektedir. Analitik bilançoda ise finansman şirketlerinin TL zorunlu karşılıkları "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.4 Banka Dışı Kesim Mevduatı" kaleminde, YP zorunlu karşılıkları "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.1 Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı" kaleminde, altın zorunlu karşılıkları ise "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı" kaleminde izlenmektedir.

Bankaların ROM kapsamında altın zorunlu karşılık yatırımları durumunda bilançonun aktifinde "1 Altın / 1.1 Uluslararası Standartta Olan" kalemi, pasifinde "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.3 Zorunlu Karşılık Bloke Hesabı / 3.2.3.2 Altın" kalemi artar.

Analitik bilançoda ise aktifte "1 Dış Varlıklar" kalemi, pasifte "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı" kalemi artar:

BİLANÇO - AKTİF

1 Altın
1.1 Uluslararası Standartta Olan +

ANALİTİK BİLANÇO - AKTİF

1 Dış Varlıklar +

BİLANÇO - PASİF

3 Mevduat
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı
3.2.3 Zorunlu Karşılık Bloke Hesabı
3.2.3.2 Altın +

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF

1 Toplam Döviz Yükümlülükleri
1.2 İç Yükümlülükler
1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı +

B. TCMB İŞLEMLERİNİN ETKİLERİ

Bu bölümde, TCMB tarafından para arzını kontrol etmekte kullanılan TL işlemler ile TL'nin iç ve dış değerinin korunması ve portföy yönetimi amacıyla yapılan döviz işlemlerinin bilanço ve analitik bilanço'ya yansımaları üzerinde durulacaktır.

1. TL İŞLEMLER

Merkez bankaları tarafından uygulanan likidite yönetimi, bankacılık sisteminin ihtiyaç duyduğu likiditenin ve nihai hedef olan fiyat istikrarının sağlanması çerçevesinde gerçekleştirilir. TCMB de bu doğrultuda gerçekleştirdiği işlemler için çeşitli araçlar kullanmaktadır.

TCMB Kanunu'na göre TCMB, para politikasının hedefleri çerçevesinde, para arzının ve ekonominin likiditesinin etkin bir şekilde düzenlenmesi amacıyla, TL karşılığında menkul kıymetlerin kesin alım satımı, repo, ters repo ve TL depo alınması ve verilmesi gibi açık piyasa işlemlerini yapabilmekte, ayrıca bu işlemlere aracılık edebilmektedir. TCMB tarafından başvurulacak açık piyasa işlemleri ile bu işlemlerle ilgili usul ve esaslar, açık piyasa işlemlerine konu olacak yüksek likiditeye sahip ve az riskli araçlar yine TCMB tarafından belirlenmektedir.

TCMB, açık piyasa işlemleriyle ilgili kurum ve kuruluşları; bankalar ve Sermaye Piyasası Kanunu'na göre belirlenen aracı kurumlar arasından işlemin özelliğini göz önünde bulundurarak tespit etmeye yetkilidir.

Piyasaya Likidite Sağlayan Açık Piyasa İşlemleri

Repo

Kesin Alım

TL Depo Satım

Likidite Senedi Erken İtfa

Piyasadan Likidite Çeken Açık Piyasa İşlemleri

Ters Repo

Kesin Satım

TL Depo Alım

Likidite Senedi İhraç

Açık piyasa işlemleri çerçevesinde gerçekleştirilen likidite senedi ihraç ve erken itfa dışındaki tüm işlemler, TL Devlet İç Borçlanma Senedi veya HMKŞ tarafından ihraç edilen TL cinsi kira sertifikaları karşılığı gerçekleştirilmektedir.

Bu bölümde, TCMB tarafından para arzını kontrol etmede etkin bir biçimde kullanılmakta olan açık piyasa işlemlerinin, bilanço'ya ve analitik bilanço'ya yansımaları anlatılmaktadır¹⁹.

¹⁹ Bilanço ve analitik bilanço'ya yansımaları anlatılan açık piyasa işlemlerinin vade ve valör tarihlerinin aynı ay içerisinde gerçekleştiği varsayılmıştır.

1.1 Repo İşlemleri

Repo işlemleri genellikle piyasada likidite sıkışıklığının geçici olduğu durumlarda, bankacılık sistemi likiditesinin geçici süre için artırılması amacıyla kullanılır. TCMB açık piyasa işlemleri yapmaya yetkili kuruluşlardan, işlem tarihinde sözleşme yaparak işlem valöründe belirlenen fiyat üzerinden, ilerideki bir tarihte geri satmak taahhüdüyle kıymet satın alır. İşleme taraf kuruluş da işlem vadesinde repo işlemine konu kıymeti satın almayı taahhüt eder. Böylece işlem valöründe piyasaya verilen likidite işlem vadesinde faiziyle birlikte piyasadandan çekilmektedir. Repo işleminin TCMB finansal tablolarına etkilerini bir örnek yardımıyla gösterebiliriz:

ÖRNEK

TCMB vadede 10.015.822 TL almak üzere, 10.000.000 TL'lik bir hafta vadeli repo işlemi yapmıştır.

Repo İşleminin Bilançoğa Yansıması

VALÖR

	TL	YP	Toplam
AKTİF	10.000.000		10.000.000
6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	10.000.000		10.000.000
6.1 Açık Piyasa İşlemleri	10.000.000		10.000.000
PASİF	10.000.000		10.000.000
3 Mevduat	10.000.000		10.000.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	10.000.000		10.000.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	10.000.000		10.000.000

İşleminin valöründe,

Aktifte, "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar / 6.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, işlem tarihinde alınan menkul kıymet karşılığı piyasaya verilen 10.000.000 TL kadar,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, 10.000.000 TL artmaktadır.

Ayrıca, teminat olarak alınan menkul kıymet bilanço dışı nâzım hesaplarda nominal değerleri üzerinden kayda alınmaktadır.

VADE	TL	YP	Toplam
AKTİF	-10.000.000		-10.000.000
6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	-10.000.000		-10.000.000
6.1 Açık Piyasa İşlemleri	-10.000.000		-10.000.000
PASİF	-10.000.000		-10.000.000
3 Mevduat	-10.000.000		-10.000.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-10.015.822		-10.015.822
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-10.015.822		-10.015.822
11 Diğer Pasifler	15.822		15.822
11.5 Diğer (*)	15.822		15.822

(*) Net dönem kârı dönem içerisinde "11 Diğer Pasifler/11.5 Diğer" kaleminde, net dönem zararı ise "15 Diğer Aktifler/15.4 Diğer" kaleminde takip edilmektedir. Bu bölümde kâr/zarar gerçekleşmeleri net kâr durumu varsayımıyla "Diğer Pasifler" kalemi üzerinden anlatılacaktır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar / 6.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi 10.000.000 TL azalırken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, faiz dâhil piyasadan çekilen tutar olan 10.015.822 TL kadar azalmakta ve "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi ise faiz geliri olan 15.822 TL kadar artmaktadır.

Teminat olarak alınmış olan menkul kıymet ise nâzım hesaplardan çıkarılmaktadır.

Bilanço toplamı valör günü repo işlemi kadar büyümektedir. Vadede aynı tutarda küçülmektedir.

Repo İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

VALÖR	VADE
PASİF	AKTİF
2 Merkez Bankası Parası	2 İç Varlıklar
2.1 Rezerv Para	2.4 Diğer Kalemler
2.1.2 Bankalar Mevduatı	
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	PASİF
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	2 Merkez Bankası Parası
	2.1 Rezerv Para
	2.1.2 Bankalar Mevduatı
	2.2 Diğer Merkez Bankası Parası
	2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri

İşleminin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, repo işlemi ile piyasaya verilen tutar olan 10.000.000 TL kadar artmakta; "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise varlık artışı nedeniyle (-) olarak 10.000.000 TL artmaktadır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" kalemi, (-) olarak tahsil edilen faiz geliri olan 15.822 TL kadar artarken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, repo işleminin dönüşünde faiz dâhil piyasadan çekilen tutar olan 10.015.822 TL kadar azalmakta, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise, bankaların repo ile aldıkları tutarı geri ödemesiyle, varlık azalış tutarı olan 10.000.000 TL kadar artmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

Ekonominin likiditesini düzenlemek amacıyla yapılan repo işleminin valöründe, TCMB'nin ekonomideki tüm birimlere TL yükümlülüğünü gösteren Merkez Bankası Parası etkilenmezken; işlemin vadesinde Rezerv Para piyasadan çekilen likidite tutarı kadar azalmakta, Merkez Bankası Parasındaki azalış ise repo işleminden alınan faiz kadar olmaktadır.

1.2 Ters Repo İşlemleri

Ters repo işlemleri, genellikle piyasada geçici likidite fazlası olduğu durumlarda, fazla likiditenin çekilmesi amacıyla yapılır. TCMB portföyündeki kıymetleri, açık piyasa işlemleri yapmaya yetkili kuruluşlara, işlem tarihinde sözleşme yaparak işlem valöründe belirlenen fiyat üzerinden, ilerideki bir tarihte geri almak taahhüdüyle satar. İşleme taraf kuruluş da işlem vadesinde ters repo işlemine konu kıymeti TCMB'ye satmayı taahhüt eder. Böylece işlem valöründe piyasadan çekilen likidite işlem vadesinde faiziyle birlikte yeniden piyasaya dönmektedir.

ÖRNEK

TCMB, vadede 5.001.027 TL vermek üzere 5.000.000 TL'lik ters repo işlemi yapmıştır.

Ters Repo İşleminin Bilançoya Yansıması

İşlemin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken;

VALÖR

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	5.000.000		5.000.000
2.1 Açık Piyasa İşlemleri	5.000.000		5.000.000
3 Mevduat	-5.000.000		-5.000.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-5.000.000		-5.000.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-5.000.000		-5.000.000

Pasifte, "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar / 2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, piyasadan çekilen likidite olan 5.000.000 TL kadar artarken, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi de aynı tutarda azalmaktadır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken;

VADE

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	-5.000.000		-5.000.000
2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-5.000.000		-5.000.000
3 Mevduat	5.001.027		5.001.027
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	5.001.027		5.001.027
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	5.001.027		5.001.027
11 Diğer Pasifler	-1.027		-1.027
11.5 Diğer	-1.027		-1.027

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, çekilen likidite ve faiz toplamı olan 5.001.027 TL kadar artarken, "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar / 2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, TCMB'nin piyasaya olan yükümlülüğünü yerine getirmiş olması nedeniyle 5.000.000 TL azalmaktadır. "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi bankalara ödenen faiz olan 1.027 TL kadar azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü valör ve vadede değişmemiştir.

Ters Repo İşleminin Analitik Bilançoya Yansımaları

VALÖR

VADE

PASİF	0	AKTİF	1.027
2 Merkez Bankası Parası	0	2 İç Varlıklar	1.027
2.1 Rezerv Para	-5.000.000	2.4 Diğer Kalemler	1.027
2.1.2 Bankalar Mevduatı	-5.000.000		
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	5.000.000	PASİF	1.027
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	5.000.000	2 Merkez Bankası Parası	5.001.027
		2.1 Rezerv Para	5.001.027
		2.1.2 Bankalar Mevduatı	5.001.027
		2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-5.000.000
		2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-5.000.000

İşleminin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi ters repo ile çekilen likidite olan 5.000.000 TL kadar azalmakta, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise TCMB'nin ters repo işlemleri nedeniyle nakit yükümlülüğü olan 5.000.000 TL kadar artmaktadır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "2 İç varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" kalemi bankalara ödenen faiz olan 1.027 TL kadar artarken;

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, bankalara ödenen anapara ve faiz tutarı olan 5.001.027 TL kadar artmakta, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise, TCMB'nin yükümlülüğünü yerine getirmiş olması nedeniyle 5.000.000 TL azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

Ters repo işleminin valöründe, Rezerv Para piyasadan çekilen likidite kadar azalırken, TCMB'nin piyasaya toplam yükümlülüğünü gösteren Merkez Bankası Parası değişmemiştir. İşlemin vadesinde ise çekilen likiditenin faiziyle birlikte piyasaya geri verilmesi nedeniyle Rezerv Para piyasaya verilen likidite tutarı kadar artarken, Merkez Bankası Parasındaki artış, bankalara ödenen faiz tutarı kadar olmaktadır.

1.3 Kesin Alım İşlemleri

Genellikle piyasada kalıcı likidite sıkışıklığı olduğunda kullanılan kesin alım işlemleri, tedavülde bulunan kıymetlerin, işlem tarihinde belirlenmiş fiyat üzerinden, işlem valöründe TCMB tarafından açık piyasa işlemi yapmaya yetkili kuruluşlardan satın alınması işlemidir. Kesin alım işlemleri kapsamında, ikinci piyasada menkul kıymet satın alınmaktadır.

ÖRNEK

TCMB bankalardan nominal değeri 13.000.000 olan DİBS'i 12.349.320 TL ödeyerek satın almıştır.

Kesin Alım İşleminin Bilançoya Yansımaları

	TL	YP	Toplam
AKTİF	12.349.320		12.349.320
5 Menkul Kıymetler	12.349.320		12.349.320
5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri	12.349.320		12.349.320
PASİF	12.349.320		12.349.320
3 Mevduat	12.349.320		12.349.320
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	12.349.320		12.349.320
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	12.349.320		12.349.320

Aktifte, "5 Menkul Kıymetler / 5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri" kalemi, kesin alımı yapılan DİBS'in portföye alım değeri olan 12.349.320 TL kadar,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, alınan DİBS karşılığı bankalara verilen 12.349.320 TL kadar artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü satın alınan menkul kıymetin alış değeri kadar artmıştır.

Kesin Alım İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

AKTİF	12.349.320
2 İç Varlıklar	12.349.320
2.1 Hazine Borçları	12.349.320
2.1.1 Menkul Kıymetler	12.349.320
PASİF	12.349.320
2 Merkez Bankası Parası	12.349.320
2.1 Rezerv Para	12.349.320
2.1.2 Bankalar Mevduatı	12.349.320

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.1 Hazine Borçları / 2.1.1 Menkul Kıymetler" kalemi, söz konusu DİBS'in portföye alış değeri olan 12.349.320 TL kadar,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, alınan DİBS karşılığı bankalara verilen tutar olan 12.349.320 TL kadar artmaktadır.

İşlemin likidite etkisi.

Kesin alım işlemleri sonucu piyasaya verilen likidite ile birlikte Merkez Bankası Parası, DİBS'in alış tutarı kadar artmaktadır.

1.4 Kesin Satım İşlemleri

Genellikle piyasada kalıcı likidite fazlası olan durumlarda kullanılan kesin satım işlemleri, açık piyasa işlemleri portföyündeki mevcut kıymetlerin, işlem tarihinde belirlenmiş fiyat üzerinden, işlem valöründe TCMB tarafından açık piyasa işlemleri yapmaya yetkili kuruluşlara satılması işlemidir. Bunun karşılığında kuruluşlar, ellerindeki likiditeyi TCMB'ye kalıcı olarak devretmektedirler.

ÖRNEK

TCMB 11.000.000 TL'ye almış olduğu DİBS'i, 11.540.000 TL'den bankalara satmıştır.

Kesin Satım İşleminin Bilançoya Yansıması

	TL	YP	Toplam
AKTİF	-11.000.000		-11.000.000
5 Menkul Kıymetler	-11.000.000		-11.000.000
5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri	-11.000.000		-11.000.000
PASİF	-11.000.000		-11.000.000
3 Mevduat	-11.540.000		-11.540.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-11.540.000		-11.540.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-11.540.000		-11.540.000
11 Diğer Pasifler	540.000		540.000
11.5 Diğer	540.000		540.000

Aktifte, "5 Menkul Kıymetler / 5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri" kalemi, satılan DİBS'in kayıtlı değeri olan 11.000.000 TL kadar azalırken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, DİBS'in satış değeri olan 11.540.000 TL kadar azalırken, "11. Diğer Pasifler" kalemi ise işleme konu olan DİBS'in kayıtlı değeri ile satış değeri arasındaki fark olan 540.000 TL kâr kadar artmaktadır.

NOT: Yukarıdaki örnekte kesin alımı yapılan DİBS'in 11.540.000 TL yerine 10.600.000 TL'den satılması durumunda 400.000 TL'lik zarar "11. Diğer Pasifler" kaleminde zarar artışı olarak (-) işaret ile gösterilecek, kıymetin kayıtlı değerinden satılması durumunda (11.000.000 TL) ise "11. Diğer Pasifler" kaleminde hareket olmayacaktır.

Bilanço büyüklüğü satılan menkul kıymetin bilançoda kayıtlı değeri kadar küçülmektedir.

Kesin Satım İşleminin Analitik BilançoYA Yansıması

AKTİF	-11.540.000
2 İç Varlıklar	-11.000.000
2.1 Hazine Borçları	-11.000.000
2.1.1 Menkul Kıymetler	-11.000.000
2.4 Diğer Kalemler	-540.000
PASİF	-11.540.000
2 Merkez Bankası Parası	-11.540.000
2.1 Rezerv Para	-11.540.000
2.1.2 Bankalar Mevduatı	-11.540.000

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.1 Hazine Borçları / 2.1.1 Menkul Kıymetler" kalemi, söz konusu DİBS'in kayıtlı değeri olan 11.000.000 TL kadar, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" işleme konu olan DİBS'in alım - satım kârı olan 540.000 TL kadar azalmaktadır.

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, satılan DİBS karşılığı piyasadan çekilen tutar olan 11.540.000 TL kadar azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi.

Kesin satım işlemleri sonucu piyasadan çekilen likidite ile birlikte Merkez Bankası Parası, DİBS'in satış değeri kadar azalmaktadır.

1.5 TL Depo (Vadeli Mevduat) Alımı ve Satımı

Merkez bankaları para politikası uygulamasında önemli bir işleve sahip olan TL depo alım-satım işlemleri, belirli vadeler için gün içinde ilan edilen faiz oranlarından işlem yapmak isteyen bankaların, TCMB ile gerçekleştirdikleri mevduat işlemlerini ifade eder. Bankalararası Para Piyasasında TL Depo Alım-Satım İşlemlerinin bilançoYA ve analitik bilançoYA yansıması aşağıda yer almaktadır.

1.5.1 TL Depo Alım İşlemleri

Bu işlemler, piyasadan likidite çekilmesi sonucunu doğurur.

ÖRNEK

TCMB piyasadan 3.400.000 TL tutarında gecelik depo alımı gerçekleştirmiştir. Söz konusu deponun dönüş tutarı 3.400.685 TL'dir.

Depo Alım İşleminin Bilançoya Yansıması

VALÖR

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	3.400.000		3.400.000
2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	3.400.000		3.400.000
3 Mevduat	-3.400.000		-3.400.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-3.400.000		-3.400.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-3.400.000		-3.400.000

İşlemin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, TCMB'nin aldığı depo tutarı olan 3.400.000 TL kadar azalırken, "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar / 2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" kalemi, TCMB'nin depo alım işlemi sonucu bankalara yükümlülüğü olan 3.400.000 TL tutarında artmaktadır.

İşlemin vadesinde ise,

VADE

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	-3.400.000		-3.400.000
2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	-3.400.000		-3.400.000
3 Mevduat	3.400.685		3.400.685
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	3.400.685		3.400.685
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	3.400.685		3.400.685
11 Diğer Pasifler	-685		-685
11.5 Diğer	-685		-685

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, TCMB'nin aldığı depoyu faiziyle birlikte geri ödemesiyle 3.400.685 TL artmaktadır. "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar / 2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" kalemi ise TCMB'nin bankalardan aldığı depoyu geri ödemesi ile birlikte bankalara olan yükümlülüğündeki azalış tutarı olan 3.400.000 TL kadar azalmaktadır. "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi ise, alınan depoya ödenen faiz tutarı olan 685 TL kadar azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü valör ve vadede değişmemektedir.

Depo Alma İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

VALÖR		VADE	
PASİF	0	AKTİF	685
2 Merkez Bankası Parası	0	2 İç Varlıklar	685
2.1 Rezerv Para	-3.400.000	2.4 Diğer Kalemler	685
2.1.2 Bankalar Mevduatı	-3.400.000		
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	3.400.000	PASİF	685
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	3.400.000	2 Merkez Bankası Parası	685
		2.1 Rezerv Para	3.400.685
		2.1.2 Bankalar Mevduatı	3.400.685
		2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-3.400.000
		2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-3.400.000

İşlemin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, TCMB'nin bankalardan aldığı depo tutarı olan 3.400.000 TL kadar azalırken, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, TCMB'nin bankalara olan borcundaki artış tutarı olan 3.400.000 TL kadar artmaktadır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" verilen depo karşılığı ödenen faiz tutarı olan 685 TL kadar artmaktadır.

Pasifinde; "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, TCMB'nin aldığı depoyu bankalara faiziyle birlikte ödemesi sonucu 3.400.685 TL artarken, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise TCMB'nin bankalara olan borcundaki azalış tutarı olan 3.400.000 TL kadar azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

TL depo alma işlemleri sonucu işlemin valöründe, piyasadaki likidite miktarındaki geçici azalış nedeniyle Rezerv Para azalırken, TCMB'nin piyasaya toplam yükümlülüğünü gösteren Merkez Bankası Parasında hareket olmamaktadır. İşlemin vadesinde ise piyasadaki çekilen likiditenin faizi ile birlikte piyasaya verilmesi sonucu Merkez Bankası Parası ödenen faiz tutarı kadar artmaktadır.

1.5.2 TL Depo Verme İşlemleri

TCMB'nin belirli vadeler için ilan ettiği faiz oranlarından likidite fazlalarını değerlendirmek isteyen bankalara sağladığı borç verme imkânını ifade eder. Bankalararası Para Piyasasında işlem yapma yetkisi olan bankalar, TCMB'den teminatları karşılığında ve limitleri dâhilinde, TCMB'nin TL depo verme faizinden kısa vadeli borçlanabilirler. TCMB ayrıca "nihai kredi mercii" sıfatıyla ödeme sisteminde ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesi amacıyla geçici nitelikteki likidite ihtiyaçlarının karşılanması için bankalara borçlanma imkânı sağlar.

ÖRNEK

TCMB piyasaya 700.000.000 TL tutarında gecelik depo vermiştir. Söz konusu deponun dönüş tutarı 700.209.028 TL'dir.

Depo Verme İşleminin Bilançoya Yansımaları

İşlemin valöründe,

VALÖR

	TL	YP	Toplam
AKTİF	700.000.000		700.000.000
6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	700.000.000		700.000.000
6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	700.000.000		700.000.000
PASİF	700.000.000		700.000.000
3 Mevduat	700.000.000		700.000.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	700.000.000		700.000.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	700.000.000		700.000.000

Aktifte, "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar / 6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" kalemi, TCMB'nin bankalara verdiği depo tutarı olan, 700.000.000 TL kadar artmaktadır.

Pasifinde; "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi TCMB'nin bankalara verdiği depo tutarı olan 700.000.000 TL kadar artmaktadır.

VADE

	TL	YP	Toplam
AKTİF	-700.000.000		-700.000.000
6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	-700.000.000		-700.000.000
6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	-700.000.000		-700.000.000
PASİF	-700.000.000		-700.000.000
3 Mevduat	-700.209.028		-700.209.028
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-700.209.028		-700.209.028
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-700.209.028		-700.209.028
11 Diğer Pasifler	209.028		209.028
11.5 Diğer	209.028		209.028

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar / 6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri" kalemi, verilen deponun geri dönüşüyle birlikte TCMB'nin bankalardan olan alacağındaki azalış tutarı olan 700.000.000 TL kadar azalmaktadır.

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, bankaların TCMB'den aldıkları depoyu faiziyle birlikte ödemeleri sonucu 700.209.028 TL azalırken, "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi TCMB'nin verdiği depoya karşılık aldığı faiz tutarı olan 209.028 TL kadar artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü valörde ve vadede verilen depo tutarı kadar sırasıyla artmakta ve azalmaktadır.

Depo Verme İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

VALÖR		VADE	
PASİF	0	AKTİF	-209.028
2 Merkez Bankası Parası	0	2 İç Varlıklar	-209.028
2.1 Rezerv Para	700.000.000	2.4 Diğer Kalemler	-209.028
2.1.2 Bankalar Mevduatı	700.000.000		
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-700.000.000	PASİF	-209.028
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-700.000.000	2 Merkez Bankası Parası	-209.028
		2.1 Rezerv Para	-700.209.028
		2.1.2 Bankalar Mevduatı	-700.209.028
		2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	700.000.000
		2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	700.000.000

İşlemin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, TCMB'nin bankalara verdiği depo tutarı olan 700.000.000 TL kadar artarken, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi, TCMB'nin bankalardan olan alacağındaki artış tutarı olan 700.000.000 TL kadar azalmaktadır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" verilen depo karşılığı tahsil edilen faiz tutarı olan 209.028 TL kadar azalmaktadır.

Pasifinde; "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, bankaların aldıkları depoyu TCMB'ye faiziyle birlikte ödemeleri sonucu 700.209.028 TL azalırken, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise TCMB'nin bankalardan olan alacağındaki azalış tutarı olan 700.000.000 TL kadar artmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

TL depo verme işlemleri sonucu işlemin valöründe, piyasadaki likidite miktarındaki geçici artış nedeniyle Rezerv Para artarken, TCMB'nin piyasaya toplam yükümlülüğünü gösteren Merkez Bankası Parasında hareket olmamaktadır. İşlemin vadesinde ise piyasaya verilen likiditenin faizi ile birlikte piyasadaki çekilmesi sonucu Merkez Bankası Parası tahsil edilen faiz tutarı kadar azalmaktadır.

1.6 Likidite Senetleri İhraç/Erken İtfa

Likidite senedi, piyasadaki likiditenin düzenlenmesi için ve açık piyasa işlemlerinin etkinliğini artırmak amacıyla, TCMB tarafından piyasadaki fazla likiditenin çekilmesine yönelik olarak kullanılan bir para politikası aracıdır. TCMB, likidite senetlerini kendi nam ve hesabına, vadesi 91 günü geçmeyecek şekilde ihraç edebilmektedir. Likidite senetleri ikincil piyasada da alınıp satılabilen bir araç olup, TCMB gerekli görmesi halinde likidite senetlerini geri satın almak suretiyle erken itfa yoluna gidebilir.

ÖRNEK

TCMB vadede 1.025.000 TL vermek üzere 1.000.000 TL değerinde likidite senedi ihracı gerçekleştirmiştir.

Likidite Senedi İhracının Bilançoğa Yansıması

VALÖR

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	1.000.000		1.000.000
2.3 Likidite Senetleri	1.000.000		1.000.000
3 Mevduat	-1.000.000		-1.000.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-1.000.000		-1.000.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-1.000.000		-1.000.000

İşlemin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken;

Pasifte, "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar / 2.3 Likidite Senetleri" kalemi, likidite senedinin ihraç değeri olan 1.000.000 TL kadar artarken, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, likidite senedi karşılığı piyasadan çekilen 1.000.000 TL tutarında azalmaktadır.

VADE

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	-1.000.000		-1.000.000
2.3 Likidite Senetleri	-1.000.000		-1.000.000
3 Mevduat	1.025.000		1.025.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	1.025.000		1.025.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	1.025.000		1.025.000
11 Diğer Pasifler	-25.000		-25.000
11.5 Diğer	-25.000		-25.000

İşlemin vadesinde,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken;

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, itfa edilen likidite senedi karşılığı piyasaya verilen tutar olan 1.025.000 TL kadar artarken, "2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar / 2.3 Likidite Senetleri" kalemi, itfa nedeniyle 1.000.000 TL azalmaktadır. "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi likidite senedi için ödenen faiz tutarı olan 25.000 TL kadar azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü valör ve vadede değişmemektedir.

Likidite Senedi İhracının Analitik Bilançoya Yansıması

VALÖR		VADE	
PASİF	0	AKTİF	25.000
2 Merkez Bankası Parası	0	2 İç Varlıklar	25.000
2.1 Rezerv Para	-1.000.000	2.4 Diğer Kalemler	25.000
2.1.2 Bankalar Mevduatı	-1.000.000		
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	1.000.000	PASİF	25.000
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	1.000.000	2 Merkez Bankası Parası	25.000
		2.1 Rezerv Para	1.025.000
		2.1.2 Bankalar Mevduatı	1.025.000
		2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-1.000.000
		2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-1.000.000

İşleminin valöründe,

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi likidite senedinin ihrac değeri olan 1.000.000 TL kadar azalmakta, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise likidite senedi ihracından doğan nakit yükümlülük olan 1.000.000 TL kadar artmaktadır.

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "2 İç varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" kalemi, bankalara ödenen faiz tutarı olan 25.000 TL kadar artarken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, işleme konu olan menkul kıymetin itfa tutarı olan 1.025.000 TL kadar artmakta, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri" kalemi ise, TCMB'nin likidite senedi ihracından doğan nakit yükümlülüğünü yerine getirmiş olması nedeniyle 1.000.000 TL azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

Likidite senedinin ihracında, piyasadaki çekilen likidite ile birlikte Rezerv Para azalırken, TCMB'nin piyasaya toplam yükümlülüğünü gösteren Merkez Bankası Parası değişmemiştir. İşlemin vadesinde ise çekilen likiditenin piyasaya geri verilmesi ile birlikte Rezerv Para piyasaya verilen likidite tutarı kadar artarken, Merkez Bankası Parasındaki artış, likidite senedi için bankalara ödenen faiz gideri kadar olmaktadır.

1.7 Hazine İşlemleri

Hazine işlemlerinin genel çerçevesi TCMB Kanunu ile belirlenmiştir. Buna göre, TCMB hükümetin mali ve ekonomik müşavirliğini yapar. Bu sıfatla TCMB, para ve kredi politikası konusunda hükümetin incelenmesini istediği hususlar hakkında görüş bildirir. Ayrıca, Devletin uluslararası mali ve iktisadi ilişkilerinde TCMB'ye hükümetin mali ajanlığı verilebilir. TCMB, DİBS'lerin mali servisini, özel kanunlara veya bunlara dayanan kararlara göre kambiyo denetlemesini ve dış ticaret rejimi tatbikatını veya benzeri işlemleri yapmakla görevlendirilebilir.

1.7.1 Hazine İhale İşlemleri

TCMB, TCMB Kanunu ile 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde Hazine'nin mali ajanı sıfatıyla Hazine adına, DİBS ihalelerini fiilen gerçekleştirmektedir.

ÖRNEK

TCMB Hazine adına 40.000.000 TL tutarında iç borçlanma ihalesi gerçekleştirmiştir.

Hazine İhalesinin Bilançoya Yansımaları

	TL	YP	Toplam
PASİF	0		0
3 Mevduat	0		0
3.1 Kamu Sektörü Mevduatı	40.000.000		40.000.000
3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler	40.000.000		40.000.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-40.000.000		-40.000.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-40.000.000		-40.000.000

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.1 Kamu Sektörü Mevduatı / 3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler" kalemi, iç borçlanma tutarı olan 40.000.000 TL kadar artarken, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi aynı tutarda azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü değişmemektedir.

Hazine İhalesinin Analitik Bilançoya Yansımaları

PASİF	0
2 Merkez Bankası Parası	0
2.1 Rezerv Para	-40.000.000
2.1.2 Bankalar Mevduatı	-40.000.000
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	40.000.000
2.2.2 Kamu Mevduatı	40.000.000

Aktifte, herhangi bir kalem etkilenmezken,

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, iç borçlanma tutarı olan 40.000.000 TL kadar azalırken, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.2 Kamu Mevduatı" kalemi aynı tutarda artmaktadır.

İşlemin likidite etkisi.

Hazine adına gerçekleştirilen DİBS ihaleleri sonucu Rezerv Para borçlanılan tutar kadar azalırken, piyasaya toplam yükümlülüğü gösteren Merkez Bankası Parası değişmemektedir.

İtfa durumunda, aynı tutarda para yine iki kalem arasında yer değiştireceğinden, Merkez Bankası Parasında değişiklik olmamaktadır.

1.7.2 DİBS İtfası

ÖRNEK

TCMB portföyüne 49.500.000 TL alış tutarı ile giren ve iskontolu olarak ihraç edilen DİBS, aynı ay içerisinde vadesinde nominal değeri olan 50.000.000 TL üzerinden itfa olmuştur.

DİBS İtfasının Bilançoya Yansımaları

	TL	YP	Toplam
AKTİF	-49.500.000		-49.500.000
5 Menkul Kıymetler	-49.500.000		-49.500.000
5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri	-49.500.000		-49.500.000
PASİF	-49.500.000		-49.500.000
3 Mevduat	-50.000.000		-50.000.000
3.1 Kamu Sektörü Mevduatı	-50.000.000		-50.000.000
3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler	-50.000.000		-50.000.000
11 Diğer Pasifler	500.000		500.000
11.5 Diğer	500.000		500.000

Aktifte, "5 Menkul Kıymetler / 5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri" kalemi, DİBS'in kayıtlı değeri olan 49.500.000 TL kadar azalırken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.1 Kamu Sektörü Mevduatı / 3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler" kalemi, DİBS'in itfa değeri olan 50.000.000 TL kadar azalırken, "11 Diğer Pasifler" kalemi ise işleme konu olan DİBS'in kayıtlı değeri ile itfa değerleri arasındaki fark olan 500.000 TL faiz geliri kadar artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü itfa edilen menkul kıymetin kayıtlı değeri kadar küçülmektedir.

DİBS İtfasının Analitik Bilançoya Yansımaları

AKTİF	-50.000.000
2 İç Varlıklar	-50.000.000
2.1 Hazine Borçları	-49.500.000
2.1.1 Menkul Kıymetler	-49.500.000
2.4 Diğer Kalemler	-500.000
PASİF	-50.000.000
2 Merkez Bankası Parası	-50.000.000
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-50.000.000
2.2.2 Kamu Mevduatı	-50.000.000

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.1 Hazine Borçları / 2.1.1 Menkul Kıymetler" kalemi, söz konusu DİBS'in kayıtlı değeri olan 49.500.000 TL kadar, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" işleminden elde edilen faiz geliri olan 500.000 TL kadar azalmaktadır.

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Para / 2.2.2 Kamu Mevduatı" kalemi, DİBS'in itfa tutarı olan 50.000.000 TL kadar azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi.

Merkez Bankası Parası, DİBS'in itfa değeri kadar azalmaktadır.

2. YP İŞLEMLER

TCMB Kanunu gereğince TCMB'nin görevleri arasında, hükümet ile birlikte TL'nin iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve kur rejimini belirlemek, TL'nin YP karşısında değerinin belirlenmesi için dövizlerin vadeli ve vadesiz alım/satımını yapmak bulunmaktadır. Ayrıca, TCMB ülke döviz ve altın rezervlerini yönetmektedir.

Hükümetle birlikte kur rejimi belirlense de, döviz kuru politikası uygulaması TCMB'ye aittir.

Ülkemizde 2001 yılı sonrasında örtük ve açık enflasyon hedeflemesi çerçevesinde dalgalı kur rejimi uygulanmaktadır. Dalgalı kur rejiminde herhangi bir döviz kuru hedeflenmemekte, döviz kuru piyasadaki arz ve talep koşullarına göre belirlenmektedir. TCMB, döviz kurundaki aşırı oynaklığı önlemek ve rezervi yönetmek amacıyla döviz alım/satım işlemleri, depo işlemleri, reeskont kredisi kullandırımı, zorunlu karşılık tesisi gibi işlemler gerçekleştirmektedir.

Bu bölümde TCMB'nin söz konusu işlemleri ve bu işlemlerin bilanço ve analitik bilanço'ya yansımaları ayrıntılı incelenecektir²⁰.

2.1 Döviz Alım/Satım İşlemleri

2.1.1 Döviz Alım İşlemleri

TCMB, Piyasalar Genel Müdürlüğü bünyesindeki döviz piyasalarında, bankalardan Türk lirası karşılığında döviz alım işlemi gerçekleştirebilmektedir. TL karşılığı döviz alım işlemleri, döviz alım ihaleleri ve döviz alım müdahaleleri yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Döviz piyasalarındaki döviz arzının döviz talebine kıyasla arttığı dönemlerde TCMB, rezerv biriktirmek amaçlı döviz alım ihaleleri düzenlemektedir. Kurda aşırı oynaklık durumunda (TL'nin aşırı değerlenmesi) ise piyasaya doğrudan müdahale edebilmektedir (TCMB, 2015e). Bu işlemler sonucunda, piyasaya kalıcı olarak TL likiditesi vermekte, döviz likiditesini ise piyasadandan çekmektedir.

ÖRNEK

TCMB, ilan etmiş olduğu TCMB kuru 2,8 TL iken, piyasaya dolar alım müdahalesinde bulunmuş ve 1 ABD doları = 2,7 TL'den 100.000 ABD doları almıştır.

²⁰ 2000'li yıllara kadar döviz rezervinde önemli paya sahip olan İşçi Döviz Hesapları, TCMB'nin stratejik hedefleri doğrultusunda tasfiye edilmektedir. 01.01.2014 tarihinden itibaren yeni hesap açılmamış, 01.01.2015 yılından itibaren ise vadesi dolan hesapların vadeleri yenilenmemiş ve bu hesaplar, tahakkuk edilen faizleriyle birlikte sıfır faizli vadesiz hesap olarak takip edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle, söz konusu işlemlerin bilanço yansımalarına yer verilmemiştir.

Döviz Alım İşleminin Bilançoya Yansımaları

	TL	YP	Toplam
AKTİF		280.000	280.000
3 Yurt Dışı Bankalar		280.000	280.000
3.3 Diğer		280.000	280.000
PASİF	280.000		280.000
3 Mevduat	270.000		270.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	270.000		270.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	270.000		270.000
10 Değerleme Hesabı	10.000		10.000

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar" kalemi, alınan döviz tutarının TCMB döviz alış kurundan karşılığı olan 280.000 TL (100.000x2,8) kadar artarken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, alınan döviz karşılığı piyasaya verilen TL tutarı olan 270.000 TL (100.000x2,7) kadar artmaktadır. "10 Değerleme Hesabı" kalemi, TCMB kuru ile alış kuru arasındaki farkın yarattığı lehte kur farkı tutarı olan 10.000 TL kadar artmaktadır.

Döviz alımları alınan dövizle ilişkin stokun ortalama maliyetini etkilemektedir. Döviz satıldığı takdirde ortalama maliyet kuru ile satış kuru arasındaki fark gelir tablosuna yansıtılmaktadır.

Bilanço toplamı, alınan dövizin TCMB Bilanço kurundan TL karşılığı tutar kadar büyümüştür.

Döviz Alım İşleminin Analitik Bilançoya Yansımaları

AKTİF	270.000
1 Dış Varlıklar	280.000
3 Değerleme Hesabı	-10.000
PASİF	270.000
2 Merkez Bankası Parası	270.000
2.1 Rezerv Para	270.000
2.1.2 Bankalar Mevduatı	270.000

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, alınan dövizin TCMB kurundan TL karşılığı olan 280.000 TL (100.000x2,8) kadar, "3 Değerleme Hesabı" kalemi, alım işlemi sonucu TCMB kuru ile alış kuru arasındaki farkın yarattığı lehte kur fark tutarı olan 10.000 TL kadar azalmaktadır.

Pasifte ise, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, alınan döviz karşılığı bankalara verilen TL tutarı olan 270.000 TL (100.000x2,7) kadar artmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

TL karşılığı döviz alım işlemleri sonucu, piyasaya kalıcı TL likiditesi verilmesi, Merkez Bankası Parası ve Rezerv Parayı verilen likidite tutarı kadar yani işlemin alış kurundan bankalara verilen TL karşılığı kadar artırmaktadır.

2.1.2 Döviz Satım İşlemleri

TCMB, Piyasalar Genel Müdürlüğü bünyesindeki döviz piyasalarında, bankalardan Türk lirası karşılığında ihale yöntemi ve müdahale yoluyla döviz satım işlemi gerçekleştirebilmektedir. TCMB gerekli gördüğü durumlarda, piyasada döviz talebinin döviz arzını geçtiği dönemlerde döviz satım ihaleleri düzenlemektedir. TCMB kurdaki aşırı oynaklık durumunda (TL'nin aşırı değer kaybetmesi) piyasaya doğrudan müdahale edebilmektedir (TCMB, 2015e).

Bu işlemler sonucunda, piyasadaki kalıcı olarak TL likiditesi çekmekte, döviz likiditesini ise piyasaya vermektedir. Bu işlem döviz rezervinde azalışa neden olmaktadır.

ÖRNEK

TCMB Döviz Piyasalarında ABD doları satım müdahalesinde bulunmuştur. Varlık pozisyonunda olduğu ABD doları stokunun ortalama maliyetinin 1,9 TL olduğunu, 1 ABD doları = 2,6 TL'den, 100.000 ABD doları sattığını ve TCMB kurunun 2,6 olduğunu varsayalım.

Döviz Satım İşleminin Bilançoya Yansıması

	TL	YP	Toplam
AKTİF			
3 Yurt Dışı Bankalar		-260.000	-260.000
3.3 Diğer		-260.000	-260.000
PASİF	-260.000		-260.000
3 Mevduat	-260.000		-260.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	-260.000		-260.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	-260.000		-260.000
10 Değerleme Hesabı	-70.000		-70.000
11 Diğer Pasifler	70.000		70.000
11.5 Diğer (*)	70.000		70.000

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar" kalemi, TCMB'nin sattığı döviz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 260.000 TL (100.000x2,6) kadar azalmaktadır.

Pasifte, "3 Mevduat (TL) / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, satılan dövizin satış kurundan TL karşılığı olarak bankalardan alınan 260.000 TL (100.000x2,6) kadar azalırken,

Döviz satış fiyatı ile ortalama maliyeti arasındaki fark olan 70.000 TL ((2,6-1,9)x100.000) tutarındaki kur farkı satış işlemi sonucu gerçekleştiğinden "10 Değerleme Hesabı"ndan, "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi altındaki Dönem Kârına aktarılmaktadır. Ortalama maliyetin üzerindeki satışlar kâr, altındaki satışlar zarar olarak yansıtılmaktadır.

Bilanço toplamı satılan döviz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı kadar küçülmüştür.

Döviz Satım İşleminin Analitik Bilançoya Yansımaları

AKTİF	-260.000
1 Dış Varlıklar	-260.000
2 İç Varlıklar	-70.000
2.4 Diğer kalemler	-70.000
3 Değerleme Hesabı	70.000
PASİF	-260.000
2 Merkez Bankası Parası	-260.000
2.1 Rezerv Para	-260.000
2.1.2 Bankalar Mevduatı	-260.000

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, satılan döviz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 260.000 TL (100.000x2,6) kadar, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler (Net)", döviz satım işlemi sonucu elde edilen kâr tutarı olan 70.000 TL kadar azalmaktadır. "3 Değerleme Hesabı" döviz satışından doğan kâr tutarı olan 70.000 TL kadar artmaktadır.

Pasifte ise, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" kalemi, satılan döviz karşılığı bankalardan alınan TL tutarı olan 260.000 TL (100.000x2,6) kadar azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

TL karşılığı döviz satım işlemleri sonucu, piyasadan kalıcı TL likiditesi çekilmesi, Merkez Bankası Parası ve Rezerv Parayı çekilen likidite tutarı kadar yani satılan dövizin satış kurundan TL karşılığı kadar azaltmaktadır.

2.2 YP Menkul Kıymet Alımı

TCMB, dışsal şoklara karşı gerekli döviz likiditesini bulundurmak, piyasalara güven vermek, ülkenin döviz cinsinden dış ve iç borçlarının servisini gerçekleştirmek, para ve kur politikası uygulamalarını desteklemek amacıyla ülke döviz rezervlerini yönetmektedir. Döviz rezervlerini yönetirken, likidite, güvenli yatırım ve getiri gibi unsurları gözetmektedir (TCMB, 2015a). Döviz rezervi yönetimi kapsamında, TCMB, YP menkul kıymet alımı da gerçekleştirmektedir.

ÖRNEK

TCMB'nin, nominal değeri 65.000.000 ABD doları ve alış tutarı 64.700.000 ABD doları olan menkul kıymeti ikincil piyasadan aldığı ve alım tarihinin 5 Nisan 2015, itfa tarihinin 28 Nisan 2015 ve alım tarihindeki TCMB döviz alış kurunun 2,5 TL, itfa tarihindeki TCMB döviz alış kurunun ise 2,6 TL olduğunu varsayalım.

[Alımda TL tutarı: 64.700.000x2,5 = 161.750.000 TL, İtfada TL tutarı: 65.000.000x2,6 = 169.000.000 TL]

YP Menkul Kıymet Alım İşleminin Bilançoya Yansımaları

ALIM

	TL	YP	Toplam
AKTİF		-	-
3 Yurt Dışı Bankalar		-	-
3.1 YP Menkul Kıymetler	161.750.000	161.750.000	
3.3 Diğer	-161.750.000	-161.750.000	

Alım işleminde aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.1 YP Menkul Kıymetler" kalemi alım tutarı olan 161.750.000 TL (64.700.000x2,5) kadar artarken, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi 161.750.000 TL azalmaktadır.

Pasifte, hareket olmamaktadır. Bilanço büyüklüğü değişmemektedir.

YP Menkul Kıymet İtfa İşleminin Bilançoya Yansımaları

İTFA

	TL	YP	Toplam
AKTİF		780.000	780.000
3 Yurt Dışı Bankalar		780.000	780.000
3.1 YP Menkul Kıymetler	-168.220.000	-168.220.000	
3.3 Diğer	169.000.000	169.000.000	
PASİF	780.000		780.000
11 Diğer Pasifler	780.000		780.000
11.5 Diğer	780.000		780.000

İtfa işleminde aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.1 YP Menkul Kıymetler" kalemi alım tutarı 168.220.000 TL (64.700.000x2,6) kadar azalırken, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi nominal tutar olan 169.000.000 TL (65.000.000x2,6) kadar artmaktadır.

Pasifte, "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi içerisinde yer alan dönem kârı ise vadede tahsil edilen faiz geliri olan 780.000 TL [(65.000.000-64.700.000)x2,6] kadar artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü faiz gelirinin TCMB kurundan TL karşılığı olan 780.000 TL kadar artmaktadır.

YP Menkul Kıymet Alım ve İtfa İşlemlerinin Analitik Bilançoya Yansımaları

YP menkul kıymet alma işleminde alım aşamasında analitik bilanço kalemleri etkilenmemektedir.

İTFA

AKTİF	-
1 Dış Varlıklar	780.000
2 İç Varlıklar	-780.000
2.4 Diğer Kalemler	-780.000

İtfa işleminde, aktifte "1 Dış Varlıklar" kalemi menkul kıymetin nominal tutarı ile kayıtlı değeri arasındaki faiz olan 780.000 TL ((65.000.000-64.700.000)x2,6) kadar artmaktadır.

Pasifte herhangi bir kalem değişmemektedir.

İtfa sonrası kâr elde edildiği için "İç Varlıklar / 2.1 Diğer kalemler" kalemi altındaki dönem kârı faiz geliri olan 780.000 TL kadar azalmaktadır.

2.3 Döviz Depo İşlemleri

TCMB, Genel Ağ sitesinde döviz depo işlemlerini şu şekilde açıklamaktadır: "Döviz depo işlemleri geçici bir süre için döviz likiditesi ihtiyacı olan bankalar ile döviz likiditesi fazlasına sahip bankalar arasında TCMB garantörlüğünde belirli bir faiz ve vadeyle yapılan işlemlerdir. Döviz likiditesine ihtiyaç duyan bankalar TCMB tarafından belirlenen faiz oranından da işlem yapma imkanına sahiptirler. Bu çerçevede, TCMB Euro ve ABD doları olmak üzere piyasa üyesi bankalara limitleri dâhilinde fon sağlamaktadır (TCMB, 2015g)."

2.3.1 Döviz Depo Verme İşlemleri

TCMB, piyasada döviz likiditesi sıkışıklığı olduğunda, bünyesindeki Döviz Piyasaları aracılığı ile bankalara belirli bir faiz oranı ve vadeyle ABD doları ve Euro döviz depo verebilmektedir. TCMB döviz likiditesi ihtiyacı olan bankalar ile döviz likiditesi fazlasına sahip olan bankalar arasında kendi garantörlüğünde işlem yaptığı gibi, TCMB taraflı da bankalara limitleri dâhilinde fon sağlamaktadır.

ÖRNEK

TCMB'nin bankalara 200.000 ABD doları döviz depo verdiğini, işlemin valöründe geçerli olan TCMB kurunun 2,5 TL, aynı ay içerisinde gerçekleşen vade tarihinde geçerli olan kurun ise 2,6 TL olduğunu ve faiz dâhil depo dönüşünün 210.000 ABD doları olduğunu varsayalım.

Döviz Depo İşleminin Bilançoya Yansımaları

VALÖR

	TL	YP	Toplam
AKTİF		-	-
3 Yurt Dışı Bankalar		-500.000	-500.000
3.3 Diğer		-500.000	-500.000
7 Yurt İçi Bankalar		500.000	500.000

İşlemin valöründe

Aktifte "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, TCMB tarafından bankalara verilen döviz deposunun TCMB kurundan TL karşılığı olan 500.000 TL (200.000x2,5) kadar azalırken, "7 Yurt İçi Bankalar" kalemi, TCMB'nin bankalardan olan alacağındaki artıştan dolayı verilen döviz depo tutarının TL karşılığı olan 500.000 TL (200.000x2,5) kadar artmaktadır.

Pasifte, herhangi bir kalem etkilenmemektedir.

VADE

	TL	YP	Toplam
AKTİF		26.000	26.000
3 Yurt Dışı Bankalar		546.000	546.000
3.3 Diğer		546.000	546.000
7 Yurt İçi Bankalar		-520.000	-520.000
PASİF	26.000		26.000
11 Diğer Pasifler	26.000		26.000
11.5 Diğer	26.000		26.000

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, TCMB tarafından bankalara verilen döviz deposunun faiziyle birlikte dönüşü sonucu, bankalardan alınan döviz tutarının vade tarihinde TL karşılığı olan 546.000 TL (210.000x2,6) kadar artarken, "7 Yurt İçi Bankalar" kalemi, verilen deponun dönüşü sonucu TCMB'nin bankalardan olan alacağının azalmasıyla, verilen depo tutarının, TL karşılığı olan 520.000 TL (200.000x2,6) kadar azalmaktadır.

Pasifte, "11 Diğer Pasifler / 11.5 Diğer" kalemi ise verilen depo karşılığı alınan faizin, TCMB kurundan TL karşılığı olan 26.000 TL [(210.000 – 200.000)x2,6] kadar artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü alınan faiz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı kadar artmaktadır.

Döviz Depo Verme İşleminin Analitik Bilançoya Yansması

VADE

AKTİF	-
1 Dış Varlıklar	26.000
2 İç Varlıklar	-26.000
2.4 Diğer Kalemler	-26.000

İşleminin valöründe,

Dış Varlıklar içerisinde cari hesaplar ile döviz depo alacakları hesapları arasında hareket olduğundan aktifte ve pasifte herhangi bir değişiklik olmazken,

İşlemin vadesinde,

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, verilen deponun dönüşü sonucu, depo alan bankadan tahsil edilen faiz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 26.000 TL (10.000x2,6) kadar artarken, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" kalemi aynı tutarda azalmaktadır.

Pasifte, herhangi bir kalem etkilenmemektedir.

2.4 Reeskont Kredileri

Reeskont kredileri, TCMB Kanunu'nun 45. maddesi çerçevesinde döviz üzerinden düzenlenmiş senetlerin reeskonta kabulü suretiyle 240 güne kadar vadeli ve TL olarak Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank) ve ticari bankalar aracılığıyla ihracatçılar ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan firmalara kullanılmakta, TCMB'ye geri ödemeleri ise döviz cinsinden yapılmaktadır.

Reeskont kredisi kullanımının ve geri dönüşünün, bilanço ve analitik bilançoya ne şekilde yansıdığı aşağıdaki örnekle açıklanmıştır.

ÖRNEK

TCMB'nin 400.000 ABD doları tutarında senet karşılığında 399.800 ABD dolarının TL karşılığı ödediğini, işlemin yapıldığı tarihte ve aynı ay içindeki vadesinde geçerli olan TCMB kurunun sırasıyla 2,1 ve 2,2 olduğunu senedin vadesinde 400.000 ABD dolarının tahsil edildiğini varsayalım.

Senet tutarı: $400.000 \times 2,1 = 840.000$ TL

Ödenen: $399.800 \times 2,1 = 838.500$ TL (TL ödenmektedir.)

Tahsil edilen: $400.000 \times 2,2 = 880.000$ TL (Döviz tahsil edilmektedir.)

Reeskont Kredisi İşleminin Bilançoya Yansıması

VALÖR

	TL	YP	Toplam
AKTİF			
8 Krediler		840.000	840.000
8.1 İç krediler		840.000	840.000
8.1.1 Reeskont kredileri		840.000	840.000
PASİF	840.000		840.000
3 Mevduat	838.500		838.500
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	838.500		838.500
3.2.1 Yurt içi Bankalar	838.500		838.500
11 Diğer Pasifler	1.500		1.500
11.5 Diğer	1.500		1.500

İşlemin valöründe,

Aktifte, "8 Krediler / 8.1 İç Krediler / 8.1.1 Reeskont Kredileri" kalemi, satın alınan senedin döviz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 840.000 TL kadar artarken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, bankaya kullanılan kredi tutarının TL karşılığı olan 838.500 TL, "11 Diğer Pasifler" altında yer alan dönem kârı iskonto tutarı olan 1.500 TL artmıştır.

VADE

	TL	YP	Toplam
AKTİF		-	-
3 Yurt Dışı Bankalar	880.000		880.000
3.3 Diğer	880.000		880.000
8 Krediler	-880.000		-880.000
8.1 İç Krediler	-880.000		-880.000
8.1.1 Reeskont Kredileri	-880.000		-880.000

Reeskonta konu olan senedin vadesinde ise,

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, senedin itfası sonucu tahsil edilen 400.000 USD tutarındaki rezerv artışının TCMB kurundan TL karşılığı olan 880.000 TL artarken, "8 Krediler / 8.1 İç krediler / 8.1.1 Reeskont Kredileri" kalemi, kredinin tahsil edilmesi sonucu senet tutarının TCMB kurundan karşılığı olan 880.000 TL azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü valörde satın alınan senedin TCMB kurundan karşılığı kadar artmakta, vadede değişmemektedir.

Reeskont Kredileri İşleminin Analitik Bilançoya Yansımaları

VALÖR

VADE

AKTİF	838.500	AKTİF	-
2 İç Varlıklar	840.000	1 Dış Varlıklar	880.000
2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Krediler	840.000	2 İç Varlıklar	-880.000
2.4 Diğer Kalemler	-1.500	2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Krediler	-880.000
PASİF	838.500	PASİF	-
2 Merkez Bankası Parası	838.500		
2.1 Rezerv Para	838.500		
2.1.2 Bankalar Mevduatı	838.500		

İşlemin valöründe,

Aktifte, "2 İç Varlıklar / 2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler" kalemi, açılan kredi karşılığı reeskonta kabul edilen senedin TCMB kurundan karşılığı olan 840.000 TL artarken, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" kalemi, reeskont senedinin iskonto edilmesinden doğan 1.500 TL kâr tutarı kadar artmaktadır.

Pasifte ise, "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı" kalemi, TL olarak ödenen senet tutarı olan 838.500 TL (399.800x2,1) kadar artmaktadır.

Senedin vadesinde,

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, kredinin geri ödenmesiyle birlikte rezervlerdeki artış tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 880.000 TL artarken, "2 İç Varlıklar / 2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler" kalemi, 400.000 ABD doları tutarındaki reeskonta kabul edilen senedin geri ödenmesiyle TCMB kurundan TL karşılığı olan 880.000 TL azalmıştır.

Pasifte, herhangi bir değişiklik olmamaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

Valörde Rezerv Para ve Merkez Bankası Parası senet karşılığı ödenen TL tutarı kadar artmaktadır.

2.5 YP Zorunlu Karşılıklar

2.5.1 YP Zorunlu Karşılık Tesisi

Bankalar YP yükümlülüklerinin, vadelerine göre, belirli bir oranını TCMB nezdinde tutmaktadır. TCMB, YP zorunlu karşılık olarak, bankaların döviz cinsinden kredi vermesini ve piyasadaki döviz likiditesini kontrol etmekte ve bankaları YP cinsinden uzun vadeli mevduat toplamaya veya uzun vadeli borçlanmaya teşvik etmektedir.

ÖRNEK

A bankası tarafından dövizin TL karşılığı 100.000 TL olan YP zorunlu karşılık bloke olarak TCMB'ye yatırılmıştır.

YP Zorunlu Karşılık İşleminin Bilançoya Yansıması

	TL	YP	Toplam
AKTİF		100.000	100.000
3 Yurt Dışı Bankalar		100.000	100.000
3.3 Diğer		100.000	100.000
PASİF		100.000	100.000
3 Mevduat		100.000	100.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı		100.000	100.000
3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı		100.000	100.000
3.2.3.1 Nakit		100.000	100.000

YP zorunlu karşılıkların tesis edilmesiyle, bilançonun,

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, YP zorunlu karşılıkların tesis edilmesiyle 100.000 TL kadar artarken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı / 3.2.3.1 Nakit" kalemi, 100.000 TL artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü yatırılan zorunlu karşılık tutarı kadar artmıştır.

YP Zorunlu Karşılık İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

AKTİF	100.000
1 Dış Varlıklar	100.000
PASİF	100.000
1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	100.000
1.2 İç Yükümlülükler	100.000
1.2.2 Bankaların Döviz Mevduatı	100.000

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, A Bankasının YP zorunlu karşılıklarını tesis etmesiyle 100.000 TL artarken,

Pasifte, "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankaların Döviz Mevduatı" kalemi, 100.000 TL artmaktadır.

2.5.2 Rezerv Opsiyon Mekanizması

Rezerv Opsiyon Mekanizması, TCMB tarafından uygulanan, bankalara, tesis etmesi gereken TL zorunlu karşılıkların belirli bir kısmını döviz ve altın cinsinden, YP yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların bir kısmını "standart altın" cinsinden tutabilme opsiyonu sağlayan bir para politikası aracıdır. Bu imkanın hangi ölçülerde kullanılabileceği rezerv opsiyon oranı ile; birim TL zorunlu karşılık başına tesis edilebilecek ABD doları ve altın karşılığı ise rezerv opsiyon katsayısı ile belirlenmektedir.²¹

2.5.2.1 YP Cinsinden Kullanılan Rezerv Opsiyon Mekanizması

Bankalar, rezerv opsiyon mekanizmasını kullanarak, TL zorunlu karşılıkların belirli bir kısmını ABD doları cinsinden yatırmaktadır. Bu işlemin, bilançoya ve analitik bilançoya etkisi aşağıdaki örnekle açıklanmaktadır.

ÖRNEK

Rezerv opsiyon oranının %60, rezerv opsiyon katsayısının 2, döviz kurunun (USD/TL) 2,5 ve A Bankasının tesis etmesi gereken TL zorunlu karşılık tutarının da 100.000 TL olduğunu varsayalım.

[A Bankası, rezerv opsiyon katsayısı 2 olduğu için 1 TL zorunlu karşılık için 2 TL karşılığında ABD doları yatıracaktır. Yani, 60.000 TL (100.000x0,60) karşılığında, 120.000 TL değerinde ABD doları, 120.000/2,5= 48.000 ABD doları tesis edecektir.]

²¹ Alper, Kara ve Yörükoğlu (2012; s. 2)

YP Cinsinden Kullanılan ROM İşleminin Bilançoya Yansıması

	TL	YP	Toplam
AKTİF		120.000	120.000
3 Yurt Dışı Bankalar		120.000	120.000
3.3 Diğer		120.000	120.000
PASİF		120.000	120.000
3 Mevduat		120.000	120.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı		120.000	120.000
3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı		120.000	120.000
3.2.3.1 Nakit		120.000	120.000

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, A Bankasının rezerv opsiyon mekanizması kullanarak TL zorunlu karşılıklarının %60'ını ABD doları cinsinden yatırması sonucunda, 120.000 TL (100.000x2x0,60) artarken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı / 3.2.3.1 Nakit" kalemi, 120.000 TL artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü yatırılan zorunlu karşılık tutarı kadar artmıştır.

YP Cinsinden Kullanılan ROM İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

AKTİF	120.000
1 Dış Varlıklar	120.000
PASİF	120.000
1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	120.000
1.2 İç Yükümlülükler	120.000
1.2.2 Bankaların Döviz Mevduatı	120.000

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, A Bankasının rezerv opsiyon mekanizmasını kullanarak TL zorunlu karşılıkların %60'ını ABD doları cinsinden tesis etmesiyle 120.000 TL artarken,

Pasifte, "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankaların Döviz Mevduatı" kalemi, 120.000 TL artmaktadır.

2.5.2.2 Altın Cinsinden Kullanılan Rezerv Opsiyon Mekanizması

A Bankası, rezerv opsiyon mekanizmasını kullanarak, TL zorunlu karşılıkların belirli bir kısmını altın cinsinden yatırmaktadır. Bu işlemin, bilançoya ve analitik bilançoya etkisi aşağıdaki örnekle açıklanmaktadır.

ÖRNEK

Altın için rezerv opsiyon oranının %30, rezerv opsiyon katsayısının 2 ve A Bankasının tesis etmesi gereken TL zorunlu karşılık tutarının da 10.000 TL olduğunu varsayalım. Altın/Gr fiyatının 102,60 olduğunu varsayalım.

[A Bankası, rezerv opsiyon katsayısı 2 olduğu için 1 TL zorunlu karşılık için 2 TL karşılığında altın yatıracaktır. Yani, 3.000 TL (10.000x0,30) karşılığında, 6.000 TL değerinde altın, (6.000/102,60) 58.479 TL gram altın tesis edecektir.]

Altın Cinsinden Kullanılan ROM İşleminin Bilançoya Yansımaları

	TL	YP	Toplam
AKTİF		6.000	6.000
1 Altın		6.000	6.000
1.1 Uluslararası Standartta Olan (Safi Gram)		6.000	6.000
PASİF		6.000	6.000
3 Mevduat		6.000	6.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı		6.000	6.000
3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı		6.000	6.000
3.2.3.2 Altın (Safi Gram)		6.000	6.000

Aktifte "1 Altın / 1.1 Uluslararası Standartta Olan (Safi Gram)" kalemi, A Bankasının rezerv opsiyon mekanizması kullanarak TL zorunlu karşılıklarının %30'unu altın cinsinden yatırması sonucunda, 6.000 TL (10.000x2x0,30) artarken,

Pasifte "3 Mevduat / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı / 3.2.3.2 Altın (Safi Gram)" kalemi, 6.000 TL artmaktadır.

Bilanço toplamı zorunlu karşılık tutarı kadar büyümüştür.

Altın Cinsinden Kullanılan ROM İşleminin Analitik Bilançoya Yansımaları

AKTİF	6.000
1 Dış Varlıklar	6.000
PASİF	6.000
1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	6.000
1.2 İç Yükümlülükler	6.000
1.2.2 Bankaların Döviz Mevduatı	6.000

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, A Bankasının TL zorunlu karşılıkların %30'unu altın cinsinden tesis etmesiyle 6.000 TL artarken,

Pasifte, "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankaların Döviz Mevduatı" kalemi, 6.000 TL artmaktadır.

2.6 İhbarlı Döviz Mevduat Hesaplarındaki Hareketler

Bankalar ve finansman şirketleri, TCMB nezdinde ABD doları, Euro ve TCMB'nin uygun gördüğü para birimi cinsinden ihbarlı döviz mevduat hesabı açabilmektedir. Söz konusu kuruluşlar zorunlu karşılıklar düzenlemeleri çerçevesinde YP yükümlülüklerini bu hesaplarda tuttıkları dövizlerle yerine getirmektedirler.

ÖRNEK

Bankanın TCMB nezdindeki ihbarlı döviz mevduat hesabına 2.000 ABD doları yatırdığını, işlemin yapıldığı tarihte geçerli olan TCMB kurunun 2,5 TL olduğunu, 1 ay sonunda aynı bankanın hesabından 2.000 ABD doları çektiğini ve 3 aylık dönem için 25 ABD doları faiz kazandığını, TCMB kurunun ise 2,6 TL olduğunu varsayalım.

İhbarlı Döviz Mevduat Hesaplarındaki Hareketlerin Bilançoya Yansımaları

VALÖR	TL	YP	Toplam
AKTİF		5.000	5.000
3 Yurt Dışı Bankalar		5.000	5.000
3.3 Diğer		5.000	5.000
PASİF		5.000	5.000
3 Mevduat		5.000	5.000
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı		5.000	5.000
3.2.1 Yurt İçi Bankalar		5.000	5.000

İşlemin valöründe:

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, hesaba giren döviz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 5.000 TL (1000x2,5) kadar artmaktadır.

Pasifte, "3 Mevduat (YP) / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, TCMB'nin bankaya olan döviz yükümlülüğündeki artışın TCMB kurundan TL karşılığı olan 5.000 TL (2.000x2,5) kadar artmaktadır.

Bilanço toplamı mevduat tutarının TCMB kurundan TL karşılığı kadar büyümüştür.

VADE	TL	YP	Toplam
AKTİF		-5.200	-5.200
3 Yurt Dışı Bankalar		-5.200	-5.200
3.3 Diğer		-5.200	-5.200
PASİF		-5.200	-5.200
3 Mevduat	65	-5.200	-5.135
3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı	65	-5.200	-5.135
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	65	-5.200	-5.135
11 Diğer Pasifler	-65		-65
11.5 Diğer	-65		-65

İşlemin vadesinde;

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, döviz tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 5.200 TL (2.000x2,6) kadar azalırken,

Pasifte, "3 Mevduat (YP) / 3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı / 3.2.1 Yurt İçi Bankalar" kalemi, TCMB'nin YP olarak bankaya olan mevduat yükümlülüklerindeki azalış tutarının TL karşılığı olan 5.200 TL kadar azalırken, TL olarak bankaya ödenen faiz tutarının TL karşılığı olan 65 TL (25x2,6) kadar artmaktadır. Bu kalemdaki net azalış 5.135 TL (5.200-65) olmaktadır. "11 Diğer Pasifler" kalemi, ödenen faiz tutarının TL karşılığı olan 65 TL (25x2,6) kadar azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü ödenen dövizin TCMB kurundan TL karşılığı kadar artmaktadır.

İhbarlı Döviz Mevduat Hesaplarındaki Hareketlerin Analitik Bilançoya Yansımaları

VALÖR		VADE	
AKTİF	5.000	AKTİF	-5.135
1 Dış Varlıklar	5.000	1 Dış Varlıklar	-5.200
		2 İç Varlıklar	65
		2.4 Diğer	65
PASİF	5.000		
1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	5.000	PASİF	-5.135
1.2 İç Yükümlülükler	5.000	1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	-5.200
1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı	5.000	1.2 İç Yükümlülükler	-5.200
		1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı	-5.200
		2 Merkez Bankası Parası	65
		2.1 Rezerv Para	65
		2.1.2 Bankalar Mevduatı	65

İşlemin Valöründe,

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, döviz rezervi miktarındaki artış tutarının TCMB kurundan TL karşılığı olan 5.000 TL (2000x2,5) tutarında artmaktadır.

Pasifte, "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı" kalemi, TCMB'nin bankaya olan yükümlülüğündeki artış tutarı olan 5.000 TL kadar artmaktadır.

İşlemin Vadesinde,

Anapara ihbarlı hesaplardan çekilir, 65 TL tutarındaki faiz Bankanın TL hesabına ödenir.

Aktifte "1 Dış Varlıklar" kalemi, rezervlerden çıkan döviz tutarının o gün için geçerli olan TCMB kurundan TL karşılığı olan 5.200 TL (2000x2,6) kadar azalırken, "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer" ödenen faiz nedeniyle karşılaşılan zararın TL karşılığı olan 65 TL (25x2,6) kadar artmaktadır.

Pasifte "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 2.1 İç Yükümlülükler / 2.1.2 Bankalar Döviz Mevduatı" kalemi, TCMB'nin bankaya olan yükümlülüğündeki azalış tutarı olan 5.200 TL kadar azalmaktadır. "2 Merkez Bankası Parası / 2.1 Rezerv Para / 2.1.2 Bankalar Mevduatı" bankaya yapılan faiz ödemesinin TCMB kurundan TL karşılığı olan 65 TL kadar artmaktadır.

İşlemin likidite etkisi,

Merkez Bankası Parası bankalara ödenen faiz tutarı kadar artmıştır.

2.7 Hazine Döviz İşlemleri

2.7.1 Hazine'ye Döviz Satışı

Hazine, dış borç ödemelerini TCMB nezdindeki TL veya DTH hesaplarından, TCMB aracılığı ile gerçekleştirmektedir. DTH'lardan ödeme gerçekleştiğinde, dövizler öncelikle döviz alış kurundan TL'ye çevrilerek TL mevduatlarına aktarılmakta ve TL mevduatlarındaki tutarlar karşılığında döviz satış kurundan Hazine'nin dış borç ödemeleri gerçekleştirilmektedir.

ÖRNEK

Hazine'nin 1.000.000 ABD doları dış borç ödemesini TCMB nezdindeki TL hesaplarından gerçekleştireceğini, döviz satış ve TCMB döviz alış kurunun 2,6 TL, ortalama maliyetin 1,9 TL olduğunu varsayalım.

Hazine'ye Döviz Satış İşleminin Bilançoya Yansımaları

	TL	YP	Toplam
AKTİF			
3 Yurt Dışı Bankalar		-2.600.000	-2.600.000
3.3 Diğer		-2.600.000	-2.600.000
PASİF	-2.600.000		-2.600.000
3 Mevduat	-2.600.000		-2.600.000
3.1 Kamu Sektörü Mevduatı	-2.600.000		-2.600.000
3.2.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler	-2.600.000		-2.600.000
10 Değerleme Hesabı	-700.000		-700.000
11 Diğer Pasifler	700.000		700.000
11.5 Diğer	700.000		700.000

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, yapılan dış borç ödemesi tutarının, TCMB döviz alış kurundan TL karşılığı olan 2.600.000 TL (1.000.000x2,6) kadar azalırken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.1 Kamu Sektörü Mevduatı / 3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler" kalemi, yapılan dış borç ödemesi karşılığı döviz satış kurundan Hazine'nin TL hesaplarından tahsil edilen TL tutarı olan 2.600.000 TL (1.000.000x2,6) kadar azalmaktadır. "11 Diğer Pasifler" altında yer alan "Dönem Kârı" söz konusu işlem sonucu, ortalama maliyet ile satış kuru farkı olan 700.000 TL (1.000.000x(2,6-1,9)) kadar artmaktadır. Döviz satışından dolayı gerçekleşmemiş kârın kâr zarar hesaplarına aktarılması nedeniyle "10 Değerleme Hesabı" 700.000 TL azalmıştır

Bilanço büyüklüğü satılan dövizin TL karşılığı kadar küçülmüştür.

Hazine'ye Döviz Satış İşleminin Analitik Bilançoya Yansıması

VADE

AKTİF	-2.600.000
1 Dış Varlıklar	-2.600.000
2 İç Varlıklar	-700.000
2.4 Diğer	-700.000
3 Değerleme Hesabı	700.000
PASİF	-2.600.000
2 Merkez Bankası Parası	-2.600.000
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-2.600.000
2.2.2 Kamu Mevduatı	-2.600.000

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, satılan döviz nedeniyle, rezervlerdeki azalış tutarının TCMB döviz alış kurundan TL karşılığı olan 2.600.000 TL (1.000.000x2,6) kadar azalmaktadır. "2 İç Varlıklar / 2.4 Diğer Kalemler" TCMB'nin dış borç ödemesini gerçekleştirmek için yaptığı döviz satışı sonucu elde ettiği kâr olan 700.000 TL (1.000.000x(2,6-1,9)) kadar azalmaktadır. "Değerleme Hesabı" lehte kur farkının kâr/zarar hesabına devredilmesinden dolayı 700.000 TL artmaktadır.

Pasifte, "2 Merkez Bankası Parası / 2.2 Diğer Merkez Bankası Parası / 2.2.2 Kamu Mevduatı" kalemi, dış borç ödemesi için Hazine'nin hesaplarından tahsil edilen TL tutarı olan 2.600.000 TL (1.000.000x2,6) kadar azalmaktadır.

İşlemin likidite etkisi

Merkez Bankası Parası satılan döviz tutarı karşılığında Hazine mevduatından tahsil edilen TL kadar azalmaktadır.

2.7.2 Hazine'nin Eurobond İhracı ve İtfası

Eurobond, Hazine'nin uluslararası piyasalardan kaynak bulmak amacıyla YP cinsinden satışa sunduğu, genellikle uzun vadeli borçlanma aracıdır. Yurt dışında ihraç edilen söz konusu menkul kıymetin ihracı ve itfasında, Hazine'nin TCMB nezdindeki hesapları hareket göstermektedir. Hazine'nin Eurobond ihracı ve itfasının Hazine'nin TCMB nezdindeki YP hesabından karşılanmasının TCMB'nin bilançosunu ve analitik bilançosunu nasıl etkilediği aşağıdaki örnekle incelenecektir.

ÖRNEK

Hazine'nin, 29.06.2015 tarihinde, 1.000.000 ABD doları nominal değerli "Eurobond"un, 900.000 ABD dolarından Avrupa'da ihracını gerçekleştirdiğini, işlemin gerçekleşmesinin ardından ihraç bedelinin TCMB hesaplarına girdiği gün geçerli olan TCMB kurunun 2,5 olduğunu, Haziran 2025 vadeli Eurobond'un itfa tarihinde (vadesi geldiğinde) geçerli olan TCMB kurunun 3,2 olduğunu varsayalım.

Hazine'nin Eurobond İhracı İşleminin Bilançoya Yansıması

İHRAÇ

	TL	YP	Toplam
AKTİF		2.250.000	2.250.000
3 Yurt Dışı Bankalar		2.250.000	2.250.000
3.3 Diğer		2.250.000	2.250.000
PASİF		2.250.000	2.250.000
3 Mevduat		2.250.000	2.250.000
3.1 Kamu Sektörü Mevduatı		2.250.000	2.250.000
3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler		2.250.000	2.250.000

Eurobond'un ihracında,

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3. Diğer" kalemi, ihracı gerçekleştirilen Eurobond karşılığı rezervlerimize giren dövizin o gün için geçerli kurlardan, TL karşılığı olan 2.250.000 TL (900.000 x 2,5) kadar artmaktadır.

Pasifte, "3 Mevduat / 3.1 Kamu Sektörü Mevduatı / 3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler" kalemi, Eurobond ihracından elde edilen tutarın Hazine'nin TCMB nezdindeki hesaplarına aktarılmasıyla bunun YP mevduatlarda yarattığı artışın TL karşılığı olan 2.250.000 TL kadar artmaktadır.

Bilanço büyüklüğü, ihrac tutarının TCMB kurundan TL karşılığı kadar artmaktadır.

İTFA

	TL	YP	Toplam
AKTİF		-3.200.000	-3.200.000
3 Yurt Dışı Bankalar		-3.200.000	-3.200.000
3.3 Diğer		-3.200.000	-3.200.000
PASİF		-3.200.000	-3.200.000
3 Mevduat		-3.200.000	-3.200.000
3.1 Kamu Sektörü Mevduatı		-3.200.000	-3.200.000
3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler		-3.200.000	-3.200.000

Eurobond'un itfa tarihinde (vadesi geldiğinde) ise bilançonun,

Aktifte, "3 Yurt Dışı Bankalar / 3.3 Diğer" kalemi, bankalara ödenen nominal tutarın, vade tarihindeki TCMB kurundan TL karşılığı olan 3.200.000 (1.000.000x3,2) TL kadar azalırken,

Pasifte, "3 Mevduat / 3.1 Kamu Sektörü Mevduatı / 3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler" kalemi, Hazine Müsteşarlığının bankalara olan döviz borcunu, TCMB nezdindeki YP hesaplarından gerçekleştirmesi sonucu, ödemesi yapılan toplam nominal tutarın itfa tarihindeki TCMB kurundan TL karşılığı olan 3.200.000 TL (1.000.000x3,2) kadar azalmaktadır.

Bilanço büyüklüğü itfa tutarının TL karşılığı kadar azalmıştır.

Hazine'nin Eurobond İhracı İşleminin Analitik Bilançoya Yansımaları

İHRAÇ		İTFA	
AKTİF	2.250.000	AKTİF	-3.200.000
1 Dış Varlıklar	2.250.000	1 Dış Varlıklar	-3.200.000
PASİF	2.250.000	PASİF	-3.200.000
1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	2.250.000	1 Toplam Döviz Yükümlülükleri	-3.200.000
1.2 İç Yükümlülükler	2.250.000	1.2 İç Yükümlülükler	-3.200.000
1.2.1 Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı	2.250.000	1.2.1 Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı	-3.200.000

Eurobond'un ihracında analitik bilançonun,

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, ihracı gerçekleştirilen Eurobond karşılığı TCMB'nin hesaplarına giren döviz tutarının TL karşılığı olan 2.250.000 TL (900.000x2,5) kadar artmaktadır.

Pasifte, "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.1 Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı" kalemi, Eurobond ihracından kaynaklanan dövizin TCMB hesaplarına girişi nedeniyle, TCMB'nin Hazine'ye olan yükümlülüğündeki artış tutarı olan 2.250.000 TL kadar artmaktadır.

Eurobond'un itfasında ise analitik bilançonun,

Aktifte, "1 Dış Varlıklar" kalemi, itfası gerçekleştirilen Eurobond için yapılan döviz ödemesinin o gün için geçerli TCMB kurundan TL karşılığı olan 3.200.000 TL (1.000.000x3,2) tutarında azalırken,

Pasifte, "1 Toplam Döviz Yükümlülükleri / 1.2 İç Yükümlülükler / 1.2.2 Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı " kalemi, 3.200.000 TL (1.000.000x3,2) kadar azalmaktadır.

EKLER

Ek1: 31.12.2015 Tarihli Analitik Bilançoda Yer Alan Kalemlerin TCMB Bilançosundaki Karşılıkları
(Bin TL)

ANALİTİK BİLANÇO - AKTİF	293.217.004	TCMB BİLANÇO KALEMLERİ	
1 DIŞ VARLIKLAR	326.616.226	AKTİF	
		A1 Altın	51.191.476
		A2 Yabancı Para Banknotlar	4.183.399
		A3 Yurt Dışı Bankalar	265.541.843
		A4 Rezerv Dilimi Pozisyonu	455.273
		A7 Yurt içi Bankalar YP	-
		A8.2 Dış Krediler	27.094
		A9 İştirakler	753.092
		A12.1Takipteki Alacaklar	4.458.845
		A16.4 Diğer YP	5.205
2 İÇ VARLIKLAR	-747.465	AKTİF	
2.1 Hazine Borçları	6.491.995	AKTİF	
		A5 Menkul Kıymetler	8.957.517
2.1.1 Menkul Kıymetler	8.957.517	PASİF (EKSİ KALEMLER)	
2.1.2 Diğer	-2.465.496	P7.1 Ödenecek Vergiler	-2.430.845
		P12.1 Hazine Altınları (Safi Gram)	-34.316
		P12.5 Diğer TL (Hazine hesapları)	-335
		AKTİF	
2.2 Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler	22.719.309	A8.1.1 Reeskont Kredileri	22.719.309
		AKTİF	
2.3 TMSF'ye Kullanılan Krediler	-	A8.1.2 Diğer Krediler TL (TMSF)	-
2.4 Diğer Kalemler	-29.958.769	AKTİF	
		A7 Yurt İçi Bankalar TL	-
		A11 Duran Varlıklar (Net)	674.044
		A12.3 Takipteki Alacaklar Karşılığı (-)	-4.458.845
		A13 Ertelenmiş Vergi Varlığı	7.572
		A15 Dönem Zararı	-
		A16.1 Uluslararası Standartta Olmayan Altın TL	315.557
		A16.2 Madeni Para	105.359
		A16.3 Gelir Tahakkukları	36.022
		A16.4 Diğer TL	2.079.119
		PASİF (EKSİ KALEMLER)	
		P7.2 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü TL	-
		P8 Karşılıklar TL	-415.247
		P9 Sermaye ve İhtiyat Akçesi TL	-13.775.611
		P9 Dönem Karı TL	-13.857.321
		P12.4 Gider Tahakkukları TL	-3.224
		P12.5 Diğer TL (Hazine hesapları hariç)	-666.220
3 DEĞERLEME HESABI	-32.651.757	AKTİF	
		A14 Değerleme Hesabı	-
		PASİF (EKSİ KALEMLER)	
		P10 Değerleme Hesabı	-32.651.757

Ek1 (devam): 31.12.2015 Tarihli Analitik Bilançoda Yer Alan Kalemlerin TCMB Bilançosundaki Karşılıkları (Bin TL)

ANALİTİK BİLANÇO - PASİF	293.217.004	TCMB BİLANÇO KALEMLERİ	
1 TOPLAM DÖVİZ YÜKÜMLÜLÜKLERİ	244.147.230		
1.1 Dış Yükümlülükler	9.713.657	PASİF	
		P3.3.1 İşçi Dövizleri YP	3.900.912
		P3.3.2 Uluslararası Kuruluşlar YP (IMF TCMB Borcu)	-
		P4 Yurt Dışı Bankalar YP	1.088
		P6 SDR Tahsisatı YP	4.324.958
		P12.2 Akreditifler YP	1.093.229
		P12.3 Alınan Krediler YP	-
		P12.5 Diğer YP	393.470
1.2 İç Yükümlülükler	234.433.573		
1.2.1 Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı	3.769.310	PASİF	
		P3.1 Kamu Sektörü Mevduatı YP	6.465.556
		P3.3.3 Fonlar YP	68.124
		P3.3.4 Diğer YP	1.105.315
		P5 Rezerv Dilim İmkanı YP	455.273
		P12.5 Diğer YP	-
		AKTİF (EKSİ KALEMLER)	
		A10 SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü	-4.324.958
1.2.2 Bankalar Döviz Mevduatı	230.664.263	PASİF	
		P3.2 Bankacılık Sektörü YP	230.664.230
2 MERKEZ BANKASI PARASI	49.069.774		
2.1 Rezerv Para	122.349.931		
2.1.1 Emisyon	103.042.636	PASİF	
		P1 Tedavüldeki Banknotlar	103.042.636
2.1.2 Bankalar Mevduatı	18.799.107		
2.1.2.1 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı	-	PASİF	
		P3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı TL	-
2.1.2.2 Serbest Mevduat	18.799.107	PASİF	
		P3.2.1 Yurt İçi Bankalar TL	18.788.230
		P3.2.2 Yurt Dışı Bankalar TL	10.639
		P3.2.4 Diğer TL	238
2.1.3 Fon Hesapları	142.708	PASİF	
		P3.3.3 Fonlar	142.708
2.1.4 Banka Dışı Kesimin Mevduatı	365.479	PASİF	
		P3.3.2 Uluslararası Kuruluşlar (IMF TCMB Borcu harici) TL	13.720
		P3.3.4 Diğer TL	351.759
2.2 Diğer Merkez Bankası Parası	-73.280.157		
2.2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-95.448.564	PASİF	
		P2 Para Politikasından Borçlar	26.505
		AKTİF (EKSİ KALEMLER)	
		P6 Para Politikasından Alacaklar	-95.475.069
2.2.2 Kamu Mevduatı	22.168.406	PASİF	
		P3.1 Kamu Sektörü Mevduatı TL	22.168.406

KAYNAKÇA

- Alper, K., Kara, H. ve Yörükoğlu, M. (2012) "Rezerv Opsiyonu Mekanizması", TCMB Ekonomi Notları, 2012-28.
- Alper, K. ve Tiryaki, S.T.(2011) "Zorunlu Karşılıkların Para Politikasındaki Yeri", TCMB Ekonomi Notları, 2011-08.
- Altinkemer, M. (1996) "Karşılıksız Para Basmak Neden Enflasyonisttir?", TCMB Tartışma Tebliği No: 9616, Temmuz 1996.
- Altunoğlu Y. (2009) "Emisyon Hacmi: Temel Belirleyiciler ve Tahmin Modeli", TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Eylül 2009.
- Alvarez-Plata P. ve A. Garcia-Herrero (2007) "To dollarize or de-dollarize: Consequences for Monetary Policy", Asya Kalkınma Bankası için hazırlanmış tebliğ, BIS, Eylül 2007.
- Güler, H. (2009) "Likidite Yönetimi Çerçevesinde Dolaşımdaki Para Hacminin Modellenmesi ve Likidite Tahmini", TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Mayıs 2009.
- IMF (2009) IMF Balance of Payments and International Investment Position Manual, 6th Edition.
- Serdengeçti, S. (1997) "TC Merkez Bankası Vaziyeti ve Anlamı."
- TBMM (2011) Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına Katılmak İçin Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gereççesi, Yasama Yılı: 5.
- TCMB (2001a) Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat ve Süper Döviz Hesabına İlişkin Genel Açıklamalar, Sayı:2001-64.
- TCMB (2001b) Açık Piyasa İşlemleri Portföyünde Kıymetlerin Vadelerinin Uzatılması ile IMF Kredilerinin Merkez Bankası Tarafından Bütçe Finansmanı Amacıyla Hazine'ye Kullanılmasına İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2001-70.
- TCMB (2001c) Para Politikası Raporu, Kasım 2001.
- TCMB (2005a) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Döviz Rezervi Yönetimi.
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/190faaac-0065-48a4-8550-cfdd698abf02/Doviz-Rezerv-Yonetimi.pdf?MOD=AJPERES>
- TCMB (2005b) Zorunlu Karşılık ve Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğlere İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2005-52.
- TCMB (2005c) Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılında Para ve Kur Politikası, Aralık 2005.
- TCMB (2006) 2007 Yılında Para ve Kur Politikası, 13 Aralık 2006.
- TCMB (2007a) Merkez Bankası Likidite Senetleri İhracına İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2007-28.
- TCMB (2007b) 2008 Yılında Para ve Kur Politikası, 18 Aralık 2007.
- TCMB (2008a) Reeskont İşlemlerinin Uygulama Esas ve Şartlarında Yapılan Değişiklik Hakkında Basın Duyurusu, Sayı:2008-64.
- TCMB (2008b) 2009 Yılında Para ve Kur Politikası, 16 Aralık 2008.
- TCMB (2009a) Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2009-51.
- TCMB (2009b) 2010 Yılında Para ve Kur Politikası, 10 Aralık 2009.
- TCMB (2010a) Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, Sayı 2010-41.
- TCMB (2010b) Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2010-68.
- TCMB (2010c) 2011 Yılında Para ve Kur Politikası, 21 Aralık 2010.
- TCMB (2011a) Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2011-21.
- TCMB (2011b) Döviz Satım İhalelerine İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2011-45.
- TCMB (2011c) Zorunlu Karşılık ve Reeskont Kredisi Uygulamaları ile Döviz Satım İhaleleri Hakkında Basın Duyurusu, Sayı:2011-55.
- TCMB (2011d) 2012 Yılında Para ve Kur Politikası, 27 Aralık 2011.

- TCMB (2012a) Yıllık Rapor 2011.
- TCMB (2012b) 2013 Yılı Para ve Kur Politikası, 25 Aralık 2012.
- TCMB (2012c) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosu ile Analitik Bilançoda Yapılacak Değişikliklere İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2012-95.
- TCMB (2013a) Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2013-85.
- TCMB (2013b) 2014 Yılı Para ve Kur Politikası, 24 Aralık 2013.
- TCMB (2014a) Yıllık Rapor 2013.
- TCMB (2014b) Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, Sayı: 2014-56.
- TCMB (2014c) Çekirdek Yükümlülüklerine Sağlanacak Desteğe İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2014-72.
- TCMB (2014d) 2015 Yılı Para ve Kur Politikası.
- TCMB (2015a) Yıllık Rapor 2014.
- TCMB (2015b) İhracat Reeskont Kredilerinin Kapsamının Genişletilmesine İlişkin Basın Duyurusu, Sayı: 2015-04
- TCMB (2015c) Yabancı Para Zorunlu ve Serbest Hesaplara Faiz Ödenmesine İlişkin Basın Duyurusu, Sayı: 2015-35.
- TCMB (2015d) TL İşlemleri Uygulama Talimatı, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Haziran 2015.
- TCMB (2015e) Döviz Kuru Politikası ve Rezerv Yönetimine İlişkin Sıkça Sorulan Sorular. Erişim Tarihi:28 Ağustos 2015. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Banka-Hakkında/Sıkca+Sorulan+Sorular#37>
- TCMB (2015f) Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ, Sayı:2013-15 (29 Ağustos 2015 tarihli ve 29460 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2015/5 sayılı Tebliğ ile güncellenen hali)
- TCMB (2015g) Döviz Depo İşlemleri. Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2015.
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Piyasalar/Doviz+ve+Efektif+Piyasaları/Doviz+Depo+Islemleri>
- TCMB (2016) 2015 Yılı Bağımsız Denetim Raporu (Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre).